TP

Для отд. таблицы

Д-ръ Владиміръ Степановичъ Александровъ

(† 29 декабря 1893 г.).

[redacted]

(Другу семьи Александровыхъ съ самыхъ нѣжныхъ дѣтскихъ лѣтъ)

від щиро прихильного Вячеслава Александрова на спомин батька и незабутня сина.

Складка

Альманахъ

НА СПОМЫНЪ

Владымыра Степановыча

АЛЕКСАНДРОВА.

РОКУ БОЖОГО 1895-го.

Спорудывъ К. А. Билиловськый.

1178979

Харьковская общественная библиотека
14 ОКТ 1918
№ Б. 2374.

ХАРЬКІВЪ.
Друкарня Адольфа Дарре. Московська, 19.
1896.

Дозволено цензурою. С.-Петербургъ, 9-го Января 1895 года.

Вл. Степ. Александровъ

Фототипія П. И. Бабкина, Спб. М. Морская, ...

ОГЛАВЛЕНЬЕ.

До чытачивъ.—*К. А. Билиловськый* . . . . . 1.
Коротеньки спомынкы про В. С. Александрова.—*К. А. Билиловськый* . . . . . 3.
На спомынъ В. С. Александрова.—*Л. Григоровъ* . . . . . 24.
Надъ труною.—*В. Чайченко* . . . . . 25.
Кѣлехъ Карла XI.—*Данило Мордовець* . . . . . 26.
Мынулысь скорботы.—*К. А. Билиловськый* . . . . . 43.
Слово.—*Георгій Козловъ* . . . . . 44.
Пытання.—*Ив. Стешенко* . . . . . 45.
Розвага.—*Мыкола Вороный* . . . . . 46.
Навищо.—*Л. Старицька* . . . . . 48.
Могыла.—*М. Кононенко* . . . . . 52.
Щастя.—*В. Чайченко* . . . . . 55.
Въ степу.—*К. А. Билиловськый* . . . . . 56.
Нади мною лисъ шопоче.—*Л. Старицька* . . . . . 61.
Не журысь.—*Н. М. Шамраевъ* . . . . . 62.
Утрата.—*Л. Григоровъ* . . . . . 63.
Щастя.—*В. Чайченко* . . . . . 64.
Судъ.—*К. А. Билиловськый* . . . . . 69.
Довична зима.—*Л. Старицька* . . . . . 70.
Найбильше горе.—*В. Чайченко* . . . . . 71.
Мынуле.—*И. Ружный* . . . . . 72.
Доля.—*Н. М. Шамраевъ* . . . . . 74.
Посвята Зинаиди Р—ській.—*В. Самійленко* . . . . . 75.
Тры друга.—*Людмыла Старицька* . . . . . 79.
Надъ могылою.—*К. А. Билиловськый* . . . . . 88.
Зъ мынулого.—*В. Чайченко* . . . . . 90.
Розвага въ гори.—*Г. Гуринъ* . . . . . 92.
Въ ночи.—*Ив. Стешенко* . . . . . 93.
Дивочый жаль.—*К. А. Билиловськый* . . . . . 94.
Невдалыци.—*Мыкола Вороный* . . . . . 95.
Писня.—*Л. Григоровъ* . . . . . 96.
Лыстъ.—*К. А. Билиловськый* . . . . . 97.

Осинній мотивъ.—*Н. М. Шамраевъ*. . . . . 102.
Агатъ.—*К. А. Билиловськый* . . . . . 105.
Товаришу.—*И. Ружный*. . . . . 107.
Моя писня.—*Мыкола Вороный*. . . . . 108.
Кохання.—*К. А. Билиловськый* . . . . . 110.
Прыйды.—*В. А.* . . . . . 111.
Въ неби высокимъ.—*Л. Старицька*. . . . . 112.
Квитка.—*Георгій Козловъ* . . . . . 113.
Писня поета.—*К. А. Билиловськый* . . . . . 114.
Чого я жду?—*Н. М. Шамраевъ* . . . . . 117.
До Ольгы.—*К. А. Билиловськый* . . . . . 118.
Маруся Чураивна. Драма въ пъяты діяхъ.—*В. Самійленко* . 125.
Вій. Опера у 5 діяхъ.—*М. Л. Кропивницького* . . . . . 251.
Дума на могыли.—*Вячеславъ Александровъ* . . . . . 262.
„Моя могыла". Вирши *Александрова*.—Спивъ *М. Лисенко*. . 265.

До чытачивъ.

Рикъ мынувъ, якъ на викъ замкнулысь очи и склепылысь вуста спивця нашого, Владымыра Степановыча Александрова.

Рикъ мынувъ, якъ чымала громада Харькивцивъ поховала ёго въ своимъ мисци та насыпала высоку могылу, покропывшы ии гарячымы слёзамы.

Рикъ мынувъ, и два, и багато ихъ мыне и пролыне, а не забудуть землякы автора «Тыхомовныхъ спививъ», «За Немань иду», «Не ходы Грыцю», спивця чудовыхъ писень, впорядчыка двохъ «Складокъ», велыкого знавця украинскои мовы, и одного изъ малесенькои вже купкы «писателивъ-ветеранивъ».

Рикъ мынувъ,—отже часъ и памъятныкъ збудоваты на могыли незабутнёго!

Чы е-жъ на свити кращый памъятныкъ, якъ слово жыве, невмыруще?

Не думаючи про себе, небижчыкъ сіявъ жыве, спасенне слово людей рады.

Тому-жъ найкраща ёму буде видъ насъ подяка—жыве слово, вымовлене хоча й «не велычкою, але щырою компаніею».

Нехай-же тымъ жывымъ громадськымъ словомъ буде ця «Складка». Нехай вона буде непохылымъ памъятныкомъ дорогому Владымыру Степановычу.

Ище-бъ я нарешти подякувавъ усимъ тымъ сотрудовныкамъ, що ихъ имена скрашають цю «Складку» и що такъ охоче и залюбкы прысталы до гурту, сымпатызуючы моему зáміру, колы-бъ не знавъ, що воны се зробылы не за-для спасыби, колы-бъ не бувъ певный, що воны и въ рай пишлы-бъ, якъ-бы ихъ тильки грихы пускалы...

К. А. Билиловськый.

1894 р.

Коротеньки спомынкы про В. С. Александрова.

Познаемывся я зъ Владымыромъ Степановычемъ 1884 року у Харькови, куды я прыихавъ изъ за кордону держаты экзаменъ на право медыцынськои практыки у Россіи. Винъ мене стритывъ дуже прыязно, роспытувавъ про Видень, Виденськыхъ знаемыхъ, про Галычыну и т. д. Дружына его, Александра Павловна, поставыла на стилъ гарячи блыны, сметану, масло (тоди якъ разъ була масныця) и де-яки ынчи закускы. Не пройшло и годыны, якъ я й забувся, що прыйшовъ до людей у перше, мовлявъ, зъ визитою,— такъ мене зачарувалы и прыгрилы ихъ ласкависть, щыристь и прывитлывисть. Зъ першого разу я побачывъ и запевнывся, що я попавъ у старосвицьку, патріархальну симью, де самъ Владымыръ

Степановычъ — голова и татусь, а дружына его — господыня и матуся. Вставшы изъ за столу, уси члены симьи помолылысь Богу, диты поцилувалы батька и матиръ, — писля чого вже почалась весела розмова, спивы и гра на фортепьяно та на гытари. Самъ Владымыръ Степановычъ тоди бувъ вже, якъ то кажуть, убиленый билымъ цвитомъ, але въ очихъ его темнокарыхъ горивъ огонь молодечый, щокы булы румъяни, выдъ гарный, сымпатычный и дуже до себе ваблючый; бадёрыстый, моторный, веселый и спивочый, винъ гытары не выпускавъ зъ рукы и одну украинську письню выгрававъ и выспивувавъ за другою. Голосъ—теноръ мавъ винъ мъягкый и спивавъ винъ зъ душею и зъ почуттямъ.

Вси спивалы, гомонилы; мовчалы тилькы и цикаво поглядалы на насъ велыки та на викъ нимыи свидкы, що высилы по стинахъ — гетьманы въ зали, а пысатели въ другій кимнати.

Экзамены, невсыпуща праця не давалы мыни зпромогы бачытысь зъ Владымыромъ Степановычемъ такъ часто, якъ мени того бажалось. Я и въ театри (тоди грала въ Харькови украинська трупа, котру скрашалы таки мытци, якъ Садовськый, Саксаганськый, Манько, Максымовычъ, Занковецька, Садовська, Затыркевычъ и ынчи, а отаманомъ и учытелемъ ихнімъ бувъ славетный Марко Лукычъ Кропывныцькый), такъ и въ театри, кажу, бувъ я тоди тилькы двичи.

Скинчывшы экзамены, я на який часъ оселывся въ Полтави, и тутъ-то знову стритывся зъ Владымыромъ Степановычемъ, котрый бувъ у Полтави дивизіоннымъ докторомъ. Хата его була за церквою Спаса, що ін збудувавъ ще Петро Велыкый,—недалечко видъ моеи хаты,—и отъ мы бачылысь зъ нымъ, почытай, що дня. Его малесенька хата стояла на гори, на шпылю, що зъ его выдко було Ворскло, далечезни гаи, а за гаямы та лисамы безкраій степъ, а якъ-разъ насупроты манастырська гора зъ высокымъ билымъ манастыремъ и долына зъ чепурненькымы хаткамы по густыхъ садкахъ та по за высокымы тополямы звеселялы и наповнялы серце веселымы любощамы, несказано ваблючы очи и поючи душу тыхою усолодою. Бувъ мисяць квитень. Весь цей кутокъ пышавсь въ цвиту, въ новимъ убранни та сіянни, мовъ церква у Велыкдень. Кожна хата зъ садкомъ здавалась золотою клиткою, въ котрій дзвинко и гучно щебетавъ соловейко; а промижъ всима потопала въ зелени малесенька хатына, въ котрій щебетавъ Харькивськый соловейко—Владымыръ Степановычъ.

Хата въ его була невелычка: одна кимната и кухня, де помищався его денщыкъ — полякъ. На одній стини высила картына—могыла Дорошенкова, на другій—двиръ Хмельныцького у Субботови, на третій—два мужыка вертаються зъ шынку до дому, обнявшысь и такъ-сякъ шкандыбаючы неслухняннымы ногамы; одынъ зъ цыхъ пьяненькыхъ фылозофивъ

каже: «Богъ создавъ мыръ, Богъ зъ нымъ», а другый перебыва: «А ты, куме, не мишайся, гриха не набирайся!»—Въ кутку стоявъ дзыглыкъ, на котрому Владымыръ Степановычъ залюбкы сыдивъ зъ гытарою въ руци и спивавъ украинськи думы та писни. Спивавъ винъ ще и по россійському и по польскому (винъ служывъ у Варшави и навчывся польскои мовы); а надто гарно спивавъ винъ польску писню «przyszła Kryska na Matyska».

Одного вечора мы разбалакалысь про те, що гарно було-бъ, якъ-бы мы спорудылы яку-небудь «Складку». Сказано, зроблено. Почавъ винъ збираты матерьялъ. Зъ Полтавськыхъ пысьменныкивъ прысталы до ціеи думкы д. Рудченко, старый д. Перейма, д. Гуринъ, а зъ молодчыхъ д. Самійленко и други. Зъ нымы всима я познаёмывся у Владымыра Степановыча. Д. Рудченко обицявъ даты свою комедію, д. Самійленко подавъ свою Ліаду, котра такъ вподобалась Владымыру Степановычу, що винъ часто чытавъ іи усимъ гостямъ своимъ. Цилымы днямы и довгымы вечорамы було сыдыть винъ надъ зибраннымъ матерьяломъ для «Складкы», лаштуючы, впорядкуючы его, и щедро прыкладаючы свою майстерну руку, де пидправляючы, а де скрашаючы, и пры тому ховаючы свое «я» въ сумырный кутокъ.

Пиклуючысь та клопочучи объ тимъ, щобъ «Складка», ця кохана его дытынка, уродылась, якъ мога, круглесенькою та безъ ознакивъ акушорсь-

кыхъ обценкивъ на чоли (sit venia verbo), винъ подався зъ лыстомъ до земляка свого въ Петербурзи, Грыцька Данылевського, котрый бувъ тоди головнымъ видповиднымъ редакторомъ «Правительственного Вѣстника», и, прыложывшы свій ему патретъ, просывъ его, абы-бъ винъ заступывся за «Складку», та промовывъ, де треба, свое поважне та учаслыве слово. Д. Данылевськый прыславъ ему и свого патрета и обицявъ щыру свою запомогу.

Такъ пройшло лито. Владымыръ Степановычъ бувъ здоровенькый; ридко-ридко тилькы боливъ винъ на груды (грудна жаба). Що тыжня було винъ издыть у Харькивъ провидаты свою любыму симью, а то було и до его въ Полтаву прыиздыть чы дружына, чы хто зъ дитей, частишъ Вячеславъ.

Въ кинци лита перемищено его на службу до Харькова, звидкиля винъ мени пысавъ дуже частенько. Въ мисяци Жовтни того-жъ такы 1885 року я одержавъ посаду городового доктора въ Петропавловски, Акмолинскои Области, въ Сибири. Прыйшлось мени ихаты на Харькивъ. Тутъ я зупынывся, щобъ побачытысь ще разъ зъ Александровымъ, а пры тій нагоди и зъ дорогымъ моимъ другомъ Маркомъ Кропывныцькымъ, котрый тоди зновъ хвылювавъ увесь Харькивъ, мовъ той витеръ степовый, теплый та дужый, зелени ланы.

Владымыръ Степановычъ поблагословывъ мене въ далеку путь и видпустывъ мене изъ слезамы.

Прыихавшы въ Петропавловскъ, я вже заставъ тамъ лыстъ видъ Владымыра Степановыча, котрый пысавъ и посылавъ мени на здогинъ свое благословення.

«По свижому слиду», пысавъ винъ мени, «поспишаю одпысаты, роблючы вамъ догоднисть, а соби приятство, щобъ хочъ пысаною розмовою наверстаты намъ те, що мы розстаючысь на довго и такъ далеко, а ни насыдилысь, а ни нагомонилысь. Якъ вы пишлы одъ мене, то зробылось мени якось сумно-сумно та жалко. Будемо молытысь Милосердному, щобъ вамъ було тамъ гараздъ, та въ дорози благополучно. А якъ чытатымете вы сей лыстъ, то вже, стало буть, хочъ те буде звисно, якъ дорога обійшлась, и вы заразъ мени напышете, бо, повирьте мени, не тилькы я, а и вся моя симья печалуеться про васъ якъ бы про ридного: пошлы вамъ, Боже, всего хорошого багато! За ваши страждання та працювання нехай вамъ дасть Господь щаслыву долю. Богъ що ни робе, то все къ лучшому. Не даромъ же говорыться, що безъ Божои воли и волосъ у чоловика зъ головы не спаде... Я самъ колысь трохы не попавъ у Читу; але якось не сталось. Набравсь и я на вику лыха. Смило кажу, що вы такого не бачылы, та дай Господы, щобъ и не бачылы. И я колысь зъ жинкою и зъ 3-ма маленькымы дитьмы тягся на почтовыхъ 1300 верстъ, та ще на свій коштъ, продавшы зъ аукціону на базари все, що въ мене

було, щобъ зибраты на дорогу, и ихавъ не на готове мисце, а тилькы зъ надіею, що знайду мисце. Та сыдивъ потимъ 8 мисяцивъ безъ усего. Наробывъ долгивъ; але потимъ Богъ помигъ и вызволывъ. А ихавъ я тоди до свого панотця, ратуваты старого, бо его паралычъ було розбывъ. Спасыби Богу! трохы заратувавъ; винъ потимъ жывъ ще 10 годъ»..... «я-жъ теперъ», пыше винъ дали, «впьять беруся до Еврейського; треба довчыты неправыльни глаголы, та впьять такы дали перекладаты Библію. Згадавшы про Библію, згадавъ я тамъ одно мисце. Подывиться Кн. Исходъ Гл. 4. ст. 16. «И будетъ говорить онъ (Ааронъ) вмѣсто тебя (Моусея) къ народу. И такъ онъ будетъ твоими устами; а ты будешь ему вмѣсто Бога». Розуміете, до чого воно?.. Здоровья мое зъ холодомъ стало гирше. Уже й на гытари мало граю, а спиваты... почты николы»!

Грудня 6-го року 1886 винъ мене звистывъ, що «Складка» такы прыйшла до скутку и вже друкуеться. Черезъ те его лыстъ повенъ веселощивъ и жарту. «Напышить», пытаеться винъ, «якый тамъ у васъ свитъ, де вы жывете? Кажуть: у васъ тамъ рыбалкы якъ ловлять рыбу, такъ потимъ прыволоку на хмарахъ вишають сушыты. А молодыци якъ неруть сорочкы, такъ праныкы кладуть якъ на полыцю на небо, щобъ диты не хапалы. Се-бъ-то тамъ уже кинець свиту и тамъ уже земля зъ небомъ зиходется. Чы такъ, чы ни?...

Та переложить свое «Дайте-бо жыть» по нимецькому — у мене ê Нимець, композыторъ, то напыше гарну музыку, а по нашому винъ смаку не чуе»...

А и радивъ-же покійнычокъ, якъ одибравъ видъ своеи старои телеграмму: «твоя Складка вернулася зъ цензуры благополучно». Въ Харькови скоилась черезъ цю Складку «цила интрига». Одна пани та тожъ дала ему свою статью и дуже хотила, щобъ винъ помистывъ іи въ Складку. А винъ якъ прочытавъ, «ажъ тамъ така чепуха, що соромъ! И поганыты свій збирнякъ іи чепухою я не захотивъ, а вернувъ ій статью, напысавшы ій лыстъ, що въ теперешню мовъ кныжку помистыты никуды, и щобъ вона виддала свою статью въ Кіевъ, де, якъ вона мени казала, въ неи ту статью прохалы. Але вона зобидылась, та въ плачъ, та въ истерыку... И за се вси наши землякы на мене посердылысь. И то— обицялы помогты выданню гришмы, коженъ по своій спромози, а тутъ вси одступылысь, опричъ декого»....

Посылаючы мени «Складку», винъ пытае: «Чы подобалась вамъ наша складка? Чы було тамъ у васъ кому хочъ похвалытысь нею? Чы чыталы вы, якъ про неи пысано було въ газетахъ: «Новое Время», «Новости», «Донская Рѣчь», «Кіевская Старина».

Тымъ часомъ зъ першою «Складкою», котрій винъ присвятывъ стилькы часу, сылъ, спокою

и праци, скоiлось таке: Владымыръ Степановычъ виддавъ 1200 прымирныкивъ у магазынъ Бирюковыхъ на комысію, и получывъ за первый мисяць, а на другый мисяць передъ росчетомъ магазынъ погоривъ; погорила и «Складка». А яки книжечкы зiсталысь, то булы обдымлени и чорни, якъ халява, и лежалы на горищи «чорнесеньки, якъ галочкы-чубарочкы». Про те невгомонный Владымыръ Степановычъ не довго журывся, и хочъ прыйшлося ему заплатыты зъ своеи власнои щербатои кишени у друкарню безъ всякои, почытай, выручки, а винъ уже зновъ клопотався и збиравъ новый матерьялъ для другои «Складкы».—«Кажить, чы будемо й другу книжку компануваты, чы шкода? Самiйленко пыше: давайте, будемо! А вы якъ?... Одни, знай, прысылають матерьялець на № 2 Складкы, а други, знай, пытають, чы швыдко выйде № 2 Складкы?».

Я прыставъ до гурту и ославъ ему де-що до № 2 Складкы; але багато не надруковано, напр. «Праведныкъ», «Собака» и др. [1]). Незабаромъ писля цёго, въ кинци 1888 р. звистывъ винъ мене, що ославъ другу Складку до цензуры.

Почытай, въ кожнимъ лысти винъ пысавъ про свою симью, котру винъ любывъ якъ ридко

---

[1]) До речи: Васыль Сычовыкъ въ „Дили“ 1888 р. въ ч. 193 и т. д. чомусь мою „Собаку“ прыпысавъ небижчыкови.

якый симьянынъ. Яке небудь симейне горе (де его не бувае?) видклыкалось въ его серци стоголосою луною. Смерть-же двохъ дитей бесперечно мала прыкрый та шкодливый вплывъ на здоровья небижчыка.

«Зачавъ я», пыше винъ мижъ инчымъ, «хвораты, поховавшы предпослиднёго Грыцька-козака; а якъ ховавъ уже послиднёго Павла 9-ти годъ, позаторикъ, то й самъ уже мучывся серцемъ».

Чымъ дали, тымъ все гиршъ та дужче робылысь прыпадкы. Вся надія его була на Бога. «Тилькы одынъ Всемогущый Богъ въ такихъ тяжкыхъ хворобахъ може сцилыты, показавшы чудо по молытви, щобъ люды бачылы и вирылы, що е Богъ и що по щырій вири и гарячій молытви Винъ людимъ дае те, чого воны просять».

1890 року 26 лыпця винъ мыни напысавъ лыстъ та такый, що его ледве можно було розібраты и розчовпаты. «Пышить, будьте ласкави, зробить мени одраду, бо я теперъ почты нещасный чоловикъ: хворобы такъ мене долилы, що шкода й пысаты; нехай вамъ братъ росповида, я ему все розсказавъ (до мене збырався въ гости братъ). А мене простить, не въ мичъ мени пысаты, праву руку одибрало. Черезъ сылу пышу цилымъ кулакомъ, а пальци не слухаються».

Любовъ до симьи скрашала ему его жыття, а вира въ Мылосердного Бога давала ему надзвычайну сылу терпиты якъ фызычни, такъ може ще бильшъ

моральни боли, що чынылы ему люде, мижъ котрымы не останне мисце зайнялы було навыть и, такъ звани, лыцари пера. На догадъ однои такои, для его вельмы болячои, а для де-котрыхъ панивъ дуже ганебнои справы Владымыръ Степановычъ скомпанувавъ легенду «про старого Панаса» (себ-то про себе) и «курьезный процессъ», басню (по русски).

Не вважаючы на свое власне велыке горе, винъ ще знаходывъ сылы втишаты и вгонобляты чужыхъ въ ихъ биди. Якъ спиткало мене въ Москви 1891 року велыке горе, що я за килька день поховавъ дружыну, дытыну, брата и сестру, то винъ втишавъ мене: «Богъ есть и душа не дымъ, а жытыме вона до вику и жытыме тамъ и такъ, якъ Богъ звелыть,—тымъ-то: возверзи на Господа печаль твою и Той тя препитаетъ... Не ты першый, не ты й послидній»... И додавъ таке:

Хай Господь тебе почуе
Въ день журбы и въ день биды,
Хай тебе винъ заратуе
Видъ усякои нужды,
Хай тоби пошле Винъ помичъ
И одверне злу напасть,
Видъ Сіону видъ Святого
Крипость сылъ тоби подасть (псал. 19).

«Бильшъ не вмію ничого сказаты. Самъ я видъ Риздва хворый и такъ мучусь, що молю Бога, щобъ смерть мени пославъ, а Винъ Святый мене не

слуха, и нема мени ни дня, ни ночи. Терплю и думаю, що мабудь се мени за те, що не мало на вику гришывъ и словомъ, и диломъ, и думкамы про самого Господа Бога. А Винъ сказавъ про Себе, що *Винъ есть Богъ отмщеній*. Може си муки у Его Мылосердного защытаются мени на тимъ свити. Зъ такою надіею я й жыву».... Ци его слова досыть доводять, яка въ его була высоко-хрыстіанська душа!

Тымъ часомъ Цензура розришыла № 2 Складкы, котра ему, «якъ люба дорога покійныця, то сныться, то нибы вбачается». Швыдко вона була надрукована и розислана по землякамъ, але зъ землякивъ, якъ винъ жалився «опричъ дидуся Мордовця, нихто й не видгукнувся, хочъ звычайности простои рады».

Складка № 2 выйшла уже геть не така, якъ старша іи сестра. Не той змистъ, не те багацтво. Але въ цёму безгришни булы сотрудовныкы, а ще менчъ гришный бувъ Владымыръ Степановычъ...

1892 року я зновъ бувъ у Харькови, и заихавъ до ёго зо всіею симьею. Выйшовъ винъ зъ своеи кимнаткы и зъ словамы: «ось винъ, ось винъ» обнявъ мене и мицно прытулывъ до своихъ грудей. Я его ледве пизнавъ, такъ винъ перевився, помарнивъ. Худый, блидо-жовтый, мовъ зъ воску, насылу переступавъ ногамы, насылу говорывъ. Печать смерты лежала ему на облыччи... И все-такы трохы згодомъ пивжывый спивець взявъ въ рукы свою бандуру и, щобъ зробыты мени дого-

днисть, заспивавъ тыхенько та сумно-сумно любымъ мою писню про «Чайку», котру винъ мени такъ часто було спивавъ въ Полтави. Потимъ винъ прочытавъ на памъять де-яки мои вирши; а на решти ще й «Курку» Кулишеву. Часточку цiеи поемы винъ мени прыславъ ще першъ въ Сибиръ [1]). Се було останне мое зобачення зъ нымъ. Инколы Владымыръ Степановычъ було прысылае у купи зъ лыстомъ яки-небудь вирши: свои и чужи на прочытання. Мижъ инчымы своимы творамы прыславъ винъ мени байку «Звиряча рада», дуже гарну. По тону и мови до цiеи байкы може ривнятысь хиба тилькы «Рябко» другого славетного Харькивця, Гулака-Артемовського. Дали прыславъ винъ мени легенду про «Ченця», «Писню про всяку рыбу», «Псаломъ 137» и т. д.

Опричъ того винъ прыславъ мени свои вирши:

Умру, тебе-жъ я не забуду,
Кохана, ридная моя!
Робитныкомъ твоимъ я буду,
Ажъ покы сылы и життя.
Имъя твое соби поставлю,
На-самъ-перѣдъ видъ усего,
А ты й не знатымешъ того!.....

---

[1]) Въ Галыцькiй часописи „Народъ“ була помищена якымсь-то попыхачемъ „Онука бабы талалайкы“ замитка, „що нибы-то я то бувъ той, що у Харькови получывъ видъ Кулиша „Курку“ и безъ его дозволу переробывъ ii и показувавъ усимъ. Це велыка неправда: я допира провидавъ про „Курку“ у Сибири зъ лыста Александрова.

Небижчыкъ дуже любывъ цей свій краестыхъ. Въ нимъ вылылась вся его щира душа.

Чымъ дали, тымъ гирше грызла его хвороба, ажъ покы 31-го Декабря 1893 року мене мовъ гармата ошеломыла телеграмма: «*Сегодня батька поховалы. Вячеславъ*».

Але годи позычаты зъ лыстивъ небижчыка. Воны вси якъ одынъ: однаково повни одного почуття, одной щырости, одной религійно-велычной смыренности. Въ цихъ лыстахъ винъ самъ, не знаючы про те, ненарокомъ, намалювавъ и лышывъ намъ свій ясно-свитючій патретъ. Тежъ мушу я сказаты и объ лыстахъ небижчыка до Владымыра Ивановыча Самійленка, котрого винъ любывъ такъ само, якъ и мене. Въ лыстахъ до мене винъ носывся и похвалявся писнямы та виршамы Самійленка, а въ лыстахъ до его (дорогый Самійленко мени ихъ переславъ, за що я ему, а такожъ и д. Кобзареви щыро дякую) вінъ тишывся моими дрибныцямы.

И мене и Самійленка (мабудь ище и кынчихъ) винъ, якъ ридна маты своихъ дитокъ маленькихъ, часто бравъ за рукы и вивъ бережно, умило та легесенько, щобъ молоди ногы, бува, не спотыкнулыся, и попрыдержувавъ нижно-ласково, де намъ молодымъ та палкымъ «пысарькамъ», якъ дидусь Мордовець каже, проби хотилось стрибонуты. И пораду дававъ, и вчывъ, и вси его увагы, вся его наука не була пидбыта менторствомъ, якъ се

часто трапыться, а була-повыта щырою любовью ридного батька, серце котрого а ни заздросты не знало, а ни злобы не видало. Винъ турбовався, горювавъ, працювавъ, учывся самъ и другыхъ вчывъ,—усе те винъ робывъ во имъя вышчого идеала, *ad majorem rei gloriam*.

Ще мени хиба додаты кильки сливъ про его, яко про чоловика? Але лышу це! Не скажу-бо ничого нового, ничого кращого надъ те, що объ нимъ скажуть, думають и памъятають уси, котри его зналы. Нехай люде скажуть, чы правду я про его пысавъ у «Зори», що винъ бувъ «чоловикъ идеально чесный та безкорыстлывый, добрячый, мылосердный, прывитлывый и сумырный безъ крапелькы гордощивъ. Магнитъ его щирого серця и чыстои свитлои душы прытягувавъ и прыхылявъ всихъ до его. Вси его любылы, вси поважалы: и студенты, и селяны, и городяны, и стари, и молоди».

На решти, замисто докладнои біографіи, котру другымъ разомъ, кращымъ часомъ напышемо, мистымо тутъ его автобіографію.

«Родывся я въ слободи Бугаивци (по пысьменному Озюмець) озюмського повиту Харькивськои губерніи, котра тоди ще звалась по пысьменному не Харькивською, а Слободсько-Украинскою, бо то було ще въ року 1825 червця 20-го; у якый день родывся,—настояще не знаю; а думаю, що, мабуть, въ понедилокъ; тымъ такъ думаю, що

нещаслывый день у тыжни есть, кажуть, понедилокъ, а я цилый свій викъ щаслывымъ не бувъ. И въ той нещаслывый понедилокъ я появився на свитъ мабуть такъ, якъ опивдни,—саме тоди, якъ робитныця, упоравшись коло печи, позасувала у пичъ горшкы изъ стравою, а якый зостався жаръ, такъ выгребла въ ночовочкы, одгасыла его, побрызкавшы водою, щобъ було угилля на самоваръ, и постановыла ти ночовочкы проты сонця на загату пры повитци, щобъ угилля высохло. Тилько мабуть вона те угилля не гараздъ гасыла, бо витрець его потроху роздувъ и спалахнула пожежа... та така, що зосталась тоди наша симья,—якъ тоди казалы: яко нагъ, яко благъ, яко нѣсть ничего! За се мене заразъ тоди прозвалы пожарськымъ. Якъ пидрисъ я, то вчыты грамоты почала мене сама покійныця маты и навчыла: «азъ, букы, виды и т. д.».... а потимъ ходывъ я у школу тамъ же такы у Бугаивци до дякона; а панотець мій тамъ бувъ священныкомъ.—Годивъ 10-ты одвезлы мене въ уиздне духовне учылыще въ г. Купьянку (по пысьменному Купянскъ, повитове мисто тежъ Харьк. губерніи); въ учылыщи було 4 классы и въ первыхъ двохъ треба було вчытысь по року, а въ 3-му й въ 4-му по два. Въ учылыщи прынялы мене прямо въ 2-й классъ. Вчывся я завсегда гараздъ и въ кожному класси получавъ *похвальныи лысты,* котри моя покійна матуся берегла якъ яке небудь сокровыще; а якъ вона померла,

(жывшы у мене, якъ я бувъ уже въ Харькови городовымъ докторомъ), такъ я найшовъ ихъ мижъ ии спадкамы, тай теперъ бережу, якъ памъятку про свое дитство и про мою голубоньку матусю. По скінченню въ Купьянци курса переведено мене у Харькивъ, у Духовный Коллегіумъ, котрый посли переименовано въ Духовну Семинарію. Въ Коллегіуми було 3 классы: Реторыка (або Словесность), Философія и Богословія. У кожному класси сыдилось по 2 роки. Тамъ я пройшовъ реторыку, философію и перейшовъ у Богословію, та зъ Богословіи, просыдившы рікъ, увольнився, хоча и бувъ уже навить посвященный въ стыхарь; бо покійный Архіерей Иннокентій (знаменитый проповидныкъ) ученыкивъ 1-го розряду всихъ къ Риздву посвящавъ у стыхарь. Та, правда, воно й здавна и другымы Архіереямы такъ робылось. Увольнывшысь изъ Коллегіума, поступывъ я черезъ рікъ въ университетъ, тамъ же у Харькови, на медыцынськый факультетъ. У 1853-мъ року скинчывъ я курса и послано мене въ полкъ батальоннымъ ликаремъ у Польщу, у саму Варшаву, бо тамъ стоявъ мій полкъ. Тамъ я докладно навчывся польского языка и выдержавъ экзаменъ на степень доктора медыцыны при Мед. Совити Сената царства Польського, бо университета тоди ще въ Варшави не було.

Въ Польщи я и оженывся, а въ 1859 року перебрався на Украину и бувъ спершу ликаремъ

при Чугуевськимъ уланськимъ полку, а потимъ старшымъ ординаторомъ при Чугуевськимъ же военнимъ шпыталю. Въ 1867 року я перепросывся городовымъ докторомъ у Харькивъ; бо пора була вчыты дитей, а въ Чугуеви немае, а ни гимназіи, а ни якого небудь учылыща. Одначе потимъ, бувши городовымъ докторомъ и розчумавшы, що якъ зостаріюсь, та выйду у одставку, то получу пенсіи 200 рубл. у рікъ, я знову перепросывся у военну службу и бувъ спершу старшымъ докторомъ въ резервнимъ батальони у Харькови-жъ, потимъ у Керчи старшимъ докторомъ военного лазарету, потимъ дивизіоннымъ докторомъ 9 дивизіи у Полтави, а нарешти дивизіоннымъ же докторомъ 31 дивизіи у Харькови, де въ 1888 року выйшовъ у одставку и жыву соби получаючы пенсію и эмеритуру.

Пысаты по Украинському я почавъ ще у Коллегіуми, въ Реторыци, прослухавши правила Піитыки. Тоди мене познакомылы зъ Корсуномъ, котрый тоди тилько що выдавъ свій «Снипъ» и збирався выдаты 2-й выпускъ; але збырався до самои смерты, тай не зибрався, такъ и вмеръ бидака. Ему я поотдававъ свое дещо; але щò, то теперъ и не памьятаю и въ себе того не маю. Пысавъ я дуже ридко и мало, але все стыхами; двое, правда, моихъ пысаній надруковано у «Основи»: *Думка,* и *Плачъ дочкы по матери.* Потимъ уже ажъ у 70-хъ годахъ, якъ пидрослы мои диты и

якось затіялы граты дома театръ, такъ я напысавъ имъ оперетку «За Немань иду», котру потимъ сталы граты скризь по театрахъ и я ій надруковавъ разъ и вдруге. Потимъ те-жъ у 70-хъ годахъ я напысавъ ще оперетку «Не ходы, Грыцю, на вечерныци». Потимъ ото, позавыдувавшы, що въ Галычыни надруковалы Св. Письмо Нового Завиту, я принявся перекладаты Ветхій Завитъ и переложивъ: Кныгу Бытія, Кн. Исходъ, Кн. Іова и Кн. Товита, звиряючись зъ Грецеськымъ, Латынськымъ, Французськымъ, Польськымъ, Церковнославьянськымъ и Великорусскымъ, Аглыцького Библейского Общества, але побачывшы, що у всихъ цыхъ 6-ти перекладахъ есть багато неоднаковостей, я прынявся учытысь Староеврейського языка и вчывся 3 рокы, та тоди вже перевивъ на пробу Кн. Пророка Іоны зъ Еврейського, а потимъ узявся за Псалтырь и переложывъ дви каѳызмы стыхами и надруковавъ (хочъ не самъ, а панъ Лободовськый), назвавшы ихъ: «Тыхомовни Спивы на Свяги мотывы». А ще ранишъ надруковавъ я метелыкъ изъ перекладивъ великоруськихъ спиванокъ. Потимъ ото спорудывъ Складку № 1, потимъ Складку № 2 та й годи, та й тилькы, та й бильшъ ничого! Ще правда скомпанувавъ *Збирныкъ зъ найкращыхъ украинськыхъ писень зъ нотами* для спиву и для акомпанированія на рояли: 86 писень; ноты напысавъ зъ мого голосу Олексіенко (теперъ скрыпачъ у Царській Капелли въ Петербурзи), а вы-

давъ Мыхайловъ. Есть у мене ще намичено 122 писни, та никому ноты напысаты, а самъ я нотъ не вмію. Св. Письмо переставъ перекладаты, а де що свое теперъ я віддаю у «Зорю», де кой що и понадруковалы... А затымъ и будьте вы здорови, та не такъ, якъ я»... Вашъ щырый В. А.

Опричъ пойменованныхъ творивъ, небижчыкъ ще напысавъ:

Драма «Богданъ Хмѣльницкій»—не надруковано.
Драма «Правдыве Кохання» не надруковано.
Перекладъ поемы Мицкевича «Dziady»—надруковано.
Оперета «Елена Прекрасная въ Троѣ»—надруковано.
Сборникъ студенческихъ пѣсень 40-хъ годъ съ нотами
Украинская сказка «Ивашечко»
Украинская сказка «Коза-Дереза»
Казка «Живе озеро» зъ Данылевського
Три эпоса зъ натуральной исторіи:
Чыжикове весилля
Писня про всяку рыбу
Писня про гарбуза
Преданіе о храмовой иконѣ въ слободѣ Бугаевкѣ
Карманный украинській календарь
надруковано.
Біографія Гетьманивъ—розришено цензурою.
Посланіе Нахимову на тотъ свѣтъ—надруковано.
Стародавня легенда про ченця. — Розришена цензурою писля смерты автора.

Кинчаю эпитафіею, котру покійнычокъ скомпанувавъ для себе 1890 року 17 квитня. «Нехай», написано було въ его, «мени буде така эпитафія»:

Владымыръ Степановычъ
Александровъ,
Докторъ медыцыны.
Померъ (рикъ, мисяць и число)
Зъ тіеи-жъ самои прычыны,
Зъ якои й вси ти помырають,
Що медыцыны овси и не знають.

К. А. Билиловськый.

На спомынъ В. С. Александрова.

Замовкъ неборака... Ще ныжче Вкраина
Понурыла сыву, ще стало скрутнишъ;
И темна оселя коханого сына
Пригорне до лона, якъ вирна дружина,—
Вона ёму блыжче, мылишъ.

Мовъ злодій у пизнюю добу, пидкралось
Це лыхо и серце вразыло, якъ гримъ;
Давно такъ безщасна вдова не вбывалась,
Такымы гиркымы давно не вмывалась,—
Бо сумно скризь, наче у склепи нимимъ.

Хай струны порвалыся — письни-жъ гучныи
Край ридный, мыслывый навикы схова
У грудяхъ могутныхъ, — въ ныхъ ыскра надіи
Та слава ёго не умруть,— и не вкрые
Могыльнои стежкы николы трава.

Л. Григоровъ.

Надъ труною.

Проминнямъ усе золотыло,
Сміялося радисно сонце
И въ темную нашу хатыну
Глядило въ нызькее виконце.
Глядило... И радисть, и втиху
Несло воно наче зъ собою,
А мы не зважалы на его,
Зибравшыся вси надъ труною.
Сміялося сонце... про щастя,
Життя и надію казало
И сяйвомъ воно въ домовыни
Того, хто не жывъ, облывало.
И въ ёго булы ти надіи,
И винъ вирывъ сяйву ясному,
И смерть узяла его́, й билше
Его́ не виддасть вже никому...
И въ насъ у души не надія, —
Зъ обра́зы тамъ зло пиднималось:
Якъ сміе й теперь оце сонце
Сміятысь, якъ перше сміялось!

В. Чайченко.

Кѣлехъ Карла XI.

Дещо пивъ-исторычне.

Згадала соби баба, якъ дивкою була.

Се-бъ то я про себе, про старого:— старовыну згадавъ, та й хотилось-бы де-що про дуже давне розказаты, та розказаты гараздъ, щобъ—якъ ото кажуть—«пальци було знаты». Дакъ боюсь, колы-бъ люде, часомъ, не сказалы:— «мнясомъ хвалыться, а самъ и юшкы не йивъ». Та ще й того, може, гирше: «òтъ» казатымуть «зъ лубъянымъ языкомъ та у письменныкы пошытысь забажавъ». А може ынчый, дядькивъ сынъ, и такого тѣртого хрину пиднесѐ:—«чухайся» скаже— «вилъ зъ воломъ, кинь зъ конемъ, а свыня объ тынъ, колы нема зъ кымъ».

А вже-жъ, будь що будь, хочъ и бытымуть, а я соби свое товктыму, бо звисно, що-якъ ото

кажуть—«на одній синожати и вилъ пасеться и бузькò жабы ловыть». Нехай я буду бузькòмъ.

Такъ отъ-що. Розкажу я, якъ дидъ мого батька зъ королемъ Карлою пидъ Полтавою колысь зъ одного кѣлеха горилку пывъ, а теперъ и я зъ того кѣлеха, колы зхòчу, й крымське й кахетынське пью. Що?—нейметѣ виры? Скажете:—«хвалыться, якъ цыганъ своими дитьмы»!—Нехай!

Такъ слухайте.

Колы я бувъ ще малымъ, то мы, було, диты, заходымось коло матери (а батька въ насъ вже не було:—небижчыкъ вмеръ, якъ на мене ще й штанцивъ не надивалы).

— Мамо! розкажить, якъ нашъ дидусь зъ королемъ Карлою зъ оцёго кѣлеха горилку пывъ.

У насъ бувъ келехъ (та винъ и теперъ цилисинькый, бо мы ёго мовъ свого ока бережемò)—срибный, густо позолоченый, и такы чы-малый, бо въ ёго мало не пивъ-пляшкы пыва або вына якого влизе. А на дни того кѣлеха мовъ-бы золотый дукачъ—патретъ самого короля Карлы, тилькы не того, що пидъ Полтавою òблызня піймавъ и козацькою кулею ёму пъяты прострелено, а ёго батька, Карлы XI-го. Тоди, малымъ, я ще не вмивъ чытаты и не розумивъ, що коло того дукача выковано не по-нашому, а якъ до розуму дийшовъ, мовъ ти Тарасовы сыны Бульбы, то й

прочытавъ те дыво. Ось воно:—*Carolus XI. Rex Sueciae* [1]).

Дакъ оце й винъ, той кѣлехъ, зъ якого обыдва Карлы, и Одынадцятый и Дванадцятый, медъ-выно пыли, а мій дидусь—оковыту, чы то пакъ горилку.

Овва!—скажете:—«пишовъ въ лозы пасты кѡзы».

Такъ слухайте-жъ, вражи диты.

Ото, кажу, мы, мали хлопьята, заходимось, було, коло матери:—«розкажить та розкажить, мамцю, про короля Карлу та про дида».

А маты, булѡ, засміються та й кажуть:

— Отъ, дурни диты!—та вже-жъ я вамъ не десять разивъ про це розказувала, та тилькы зъ пьятого на десяте. А нехай вамъ бабуся розкаже краще, бо вона добре про те памъятае:—вона-жъ—кажуть—зъ вашого роду, зъ роду Слипченкивъ, зъ Мордовцивъ, якъ ѡтъ и вы—Мордовченята, зъ роду сотныченкивъ, зъ козакивъ, а я зъ попивського роду, зъ Дыонысіивыхъ, попивна була. Вона й про цей образъ добре памъятае.

Се-бъ то воны про той образъ, що спорудывъ заразъ писля полтавськои баталіи той нашъ дидусь, що зъ королемъ Карлою зъ одного кѣлеха пывъ. Образъ цей и доси высыть у насъ у покояхъ на покути. Рыза на ёму позолочена, а по нижнёму ѡбоду рызы выковано:—*Сей образъ со-*

[1]) Дѣйствительно, этотъ драгоцѣнный кубокъ свято хранится въ нашемъ семействѣ.

оружемъ тщаньемъ и трудамы сотника малороссійськихъ войскъ Іоанна Власіевыча Слипченка, онъ-же и Мордовецъ“ [1]).

Такъ отò, якъ нагадають намъ маты про бабусю, то мы, було, й бижемò до неи. А ся бабуся була старà-старà, мало не столитня и вже давно слипенька, а жыла не въ нашій госпòди, але окремнымъ своимъ покоемъ. Двиръ у насъ бувъ велычезный, просторый зъ усякымы будынкамы, стàнямы, коморямы й пивныцямы. Такъ покои бабусыны стоялы геть на гори, въ кинци дворыща, а передни викна нашои госпòды глядилы на улыцю та на велыке озеро.

Отъ и прыбижымò мы до бабуси. А вона:

Хто тамъ, Присю?—пытае у своеи служкы.

А та Приська була соби такы дурненька—якоись велыкои клепки у голови браковало. Мы до неи тыхенько й свàрымось, щобъ мовчала:—нехай слипа бабуся сама пизнае, хто прыйшовъ.

Отъ вона, було, пидíйде до насъ та й почнè мацать наши головы руками. А мы мовчемò—ни пàры зъ устъ, а зросту мы одного, почытàй, булы.

О!—каже:—оцè Данькò кырпàтенькый.

Се-бъ то я. Вона, було, й голову й лыце помацае, та заразъ и пизнае хто.

— А оце Андрíйко-забíйко, а оце Ивась цыбатый.

---

[1]) Этотъ образъ хранится у насъ какъ семейная святыня.

Якъ у око влипыть, було.

Тилькы òтъ-що, люде добри:—покы бабуся не почала ще свою казку про короля Карлу й про нашого дида, я скажу вамъ òтъ-що:—лежыть оце передо мною така кныжка, гарнѐнька й чепурнѐнька:

Байки й прибаютки Левка Боровиковського. Кіевъ. Въ университетской типографіи. 1852.

А на другій сторони сего титула надруковано таке: «Печатать дозволяется, съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было въ цензурный комитетъ узаконенное число экземпляровъ. Кіевъ, 1852 года, ноября 1 дня. Ценсоръ Д. Мацкевичъ».

А на ст. 99-ій байка: *Дорожній стовпъ.*

Стовпъ на шляху другымъ показуе дорогу.

«А хòдыть самъ?».

Никòли, ий-же Богу!

Мовчы, язычку!—кашкы дамъ.

— Оттакои!—скажете:—яка-жъ се байка?—И въ неи бильшъ ничого нема?

— Нема ничого.

— Оввa!—«стругавъ, стругавъ, та й перестругавъ»... У цій байци смàку, якъ у печеному рàку».

— Эге!—«Мовчы, язычку!—кашкы дамъ»... Сказано:—«абы вамъ гарбузъ не покотывся».

— Зъ чого?—Ще ничого не сказавъ—а ни дзень, а ни кукурику, а вже крутыться, якъ свыня на верёвци... Який тамъ «стовпъ» и до

чого винъ? Таке верзешъ, що ёго а ни прышыты, а ни прилататы:—почавъ по образы, а звивъ на лубъя, зъ кѣлеха на стовпъ... Що-жъ бабуся?

Та бабуся, якъ тилькы помацала наши головы, й сміеться:

— О, вражи диты!—щобъ васъ гуска вбрыкнула!

А дали полàпала—полàпала у поставцѣви та й выймае де-яки тамъ лàсощи—або инджиръ, або рижкы турецьки, та й дае намъ.

А мы до нѣи:

— Бабцю, бабцю!—розкажить намъ про старовину.

— Про яку, диткы?—Про те, якъ ихала Хима зпидъ Ерусалыма?

— Ни бабцю,—то приказка... Намъ казкы й Устя цикаво розказуе.

— А намъ про дида, про сотныка, та про короля Карлу, якъ дидъ нашъ зъ королемъ зъ одного кѣлеха пывъ.

— Та я-жъ вамъ скилькы разивъ розказувала.

— Такъ ще скажить:—якъ той дидъ запорозцемъ бувъ, та якъ воны зъ Паліемъ чорта спалылы...

— Ну, се вже,—мабудь, казка, якъ воны чорта спалылы... Про це люде брехалы, буцимъто Палій чорта спалывъ и зъ того винъ «Паліемъ» прозвався видъ людей, а винъ бувъ зъ роду Гуркивъ, зъ Борзны... Гуркò та й Гуркò, а пòтимъ

ставъ Паліемъ... Може за те ёго Паліемъ прозвалы, що не чорта винъ спалывъ, бо чортъ—духъ, винъ и въ пекли не згорыть,—а Гуркò бувъ вояка такый, що не дай Господы, и палывъ винъ села й городы бусурменськи... Отъ зъ того и «палій»... Отъ и дида нашого—не того, не Йвана Уласовыча, що зъ королемъ Карлою підъ Полтавою бывся,—а ёго дида люде Мордовцемъ прозвалы за те, що винъ дуже татаръ и жыдивъ мордувавъ, якъ якого злапа... Отъ и выйшовъ «мордовець», а мы зъ роду Слипченкивъ, а теперъ сталы Мордовцямы [1]), розбышакы...

— Такъ мы, бабусю, розбышакы?—засміявся Андрійко.

— Та розбышакы-жъ, и ты першый розбышака:—горобцивъ та сорòкъ дерешъ...

Мы такъ и покотылысь, бо бувъ за намы сей грихъ:— не тилькы горобцивъ та сорòкъ выдыралы, а и кобченятъ, ракшенятъ, ододыкивъ...

— Ну, ще, бабо, розказуйте... Якъ той дидъ намъ приходыться, що нидъ Полтавою зъ Паліемъ бувъ та зъ королемъ бывся?

— Якъ прыходыться? — Онъ-якъ: — вашъ батько—нехай царствуе!—Лука, бачъ, Андріёвычъ,

[1]) Старушка имѣла основаніе утверждать такъ:—по сохранившемуся у насъ семейному преданію, одинъ изъ нашихъ предковъ, запорожецъ Слипченко, за свое свирѣпство, былъ прозванъ „мордовцемъ“ (мучителемъ—отъ слова „мордовàть“, „мордувàть“, польское „mordowac“, откуда и „morderca“—нѣмец. Mörder).

а ёго батько бувъ Андрій Ивановычъ, а вже цёго Андрія батько и бувъ той сотникъ малороссійськыхъ військъ, що пидъ образомъ ёго пидпысано—Иванъ Уласовычъ... Винъ отò й бывся зъ Карлою и королевського кѐлеха добувъ у намети того самого навиженного короля, що трохы нашу Вкраину зъ Мазепою не прывернувъ до себе.

— А що-бъ тоди було зъ намы, бабусю, якъ-бы привернувъ?—спытавъ я.

— То й булы-бъ мы, може, нимецькымы, чы-то польськымы, а то й швецькымы крепакамы.

— Ни, я-бъ не дався!—одризавъ Андрійко.

— Огò, якый прудкый!—засміялась бабуся:—йивъ-бы китъ рыбку, та въ воду не хоче.—Такъ и ты, гирявый:—грызы, коза, лòзу, колы сина нема.

— А все-бъ не дався... Я або у лиси, або за озеромъ сховався-бъ,—огрызався ижакуватый Андрійко.

— А ты не перебывай, Сиркò! (бо у Андрійка сири очи)—грымнувъ на ёго Ивась, нашъ старшенькый братъ.

— А то-жъ, легкодухый!—загорывсь Андрійко.

— Не сварьтесь, диты,—сказала бабуся.—А то я й розказувать не буду.

— Ни, бабцю,—се мы такъ,

— Добре... Що-жъ я теперъ казатыму?

— Та якъ нашъ дидъ до Мазепы прыстàвъ.—Нà що винъ прыстàвъ?

— А якъ-же було не прыстаты?—Адже-жъ Мазепа бувъ гетьманомъ на Вкраини, и все вiйсько украинське було пидъ ёго булавою—и уси полковныкы, и уси сотныкы, и осавулы, и запорозьци чисто усе. А нашъ-же дидъ, Иванъ Уласовычъ, те-жъ бувъ сотныкомъ и въ ёго пидъ бунчукомъ була своя-жъ сотня.—Такъ отò якъ Карла прыйшовъ на Вкраину, Мазепа й прыставъ до ёго, а за Мазепою, звисно, и усе вiйсько, и нашъ дидъ зъ своею сотнею.

— А нà-що Мазепа прыставъ до короля, колы въ насъ бувъ свiй царь?—спытавъ Ивась, бо винъ, якъ старшенькый мижъ намы, де-що вже чувъ и де-що розумивъ.

— Та отъ-що, дытына моя,—мени це мiй батько, а вашъ дидъ-небижчыкъ—земля надъ нымъ перомъ!—розказувавъ:—царь давно вже бывся зъ королемъ, и не разъ нашому ставàло неперèливкы... Былысь воны, былысь, и ставъ король надъ нашымъ сылу брать... А дали забравсь до насъ, мовъ вовкъ у кошару... Отъ и ставъ Мазепа мизковать:—чыя визьме? Забувъ старый гетьманъ прыповидку:—не той здоровъ, хто поборовъ, а той, що вывернувся. Отъ и дума:—колы я буду за царя, а король ёго поборе, то пропаду и я, и зо мною Украина ни за цапову душу. Сказано:—пишла по масло, а въ печи погасло. Отъ и пишовъ Мазепа по масло... Сякъ-такъ—до короля, мовъ парубокъ до дивки, Мазепа залыщяеться.

А звисно:—покы тато дивкы замижъ не виддасть, то вона й псови воды подасть; а скоро дивка замижъ ускоче, то й соби не схоче. Такъ-бы й зъ королемъ сталось:—допомигъ-бы винъ Украини, якъ мертвому кадыло помагае.

— Оце-жъ лыхо!—петлю спустыла,—зупыныла сама себе бабуся, бо вона, розказуючы, плела панчоху.—Присю!—пиднимы петлю.

А Приська, сыдючы коло порога, куняла за своею куделею. Вона пидійшла й пидняла петлю.

— Оохъ!—зитхнула бабуся:—тымъ-то слипѐ плаче, що ничого не баче.

Вона замовкла. Мабудь забула про насъ, бо мы тыхо соби сидилы.

— А що-жъ Мазепа?—не втерпивъ я.

— Мазепа?—Звисно:—який песъ на утрени, такый и на служби, абс який дидько печеный, такый и вареный... Думавъ цареви тертого хрину пиднесты, а довелось самому ёго нюхаты.

— А дидъ-же що?

— Звисно що:—пропавъ бувъ, якъ козакъ зъ дудамы,—прыставъ до гаспидського короля:—такъ уси и пхалысь до ёго, якъ отò на Водохрещя до свяченои воды... Думалы—рай буде, а выйшло такъ, якъ отò люде кажуть: надіявся цыганъ на пырогы, та й борщу не йивъ.

— А вы-жъ казалы, бабусю, що дидъ у короля обидавъ,—выхопывся Андрійко, якъ Пылыпъ зъ конопель.

Бабуся засміялась.

— Охъ, швыдкый ты, якъ ведмидь за перепелыцями.

— Та вы-жъ казалы.

— Та казала-жъ.

— Ну й розкажить ще-жъ.

— Розкажу на кинськый велыкдень...

— Овва!.. А винъ скоро буде?

— Тоди якъ ракъ свысне.

Бабуся любыла жàрты, то, було, де-не-де и всуче прыказку.

— А що-жъ король?—не терпилось мени.

— Що?—звисно:— якъ чортъ у очерѐтъ улизе, то въ котру схоче дудку грае... Отъ и заграв винъ, той король, якъ улизъ въ Украину... Якъ зійшлось ёго війско зъ нашымъ, то воны зъ Мазепою почоломкалысь, а ёго пушкари й наши зъ гармàтъ палылы, се-бъ то зъ радощивъ... А того не знылы, що якъ песъ робыть, такъ песъ и въ чоботяхъ ходыть.. У таки чоботы й Мазепа скоро вбрався, а за нымъ бувъ вбрався и вашъ дидъ, та Богъ спасъ ёго... Отъ, покы зъ гармàтъ бухалы, король зблыжывся до нашои старшыны— до полковныкивъ и до сотныкивъ... Тутъ и дидъ вашъ—нехай царствуе!—стоявъ... Поздоровкався зъ нымы король, а пòтимъ пишлы зъ Мазепою у Карливъ наметъ:—то пишовъ Мазепа чортови душу продавать...

— И продавъ?—зновъ выскочывъ Андрійко.

— И продавъ-такы, и своею кровью на бумази роспысався... Се-бъ то такъ люде брешуть, а мій небижчыкъ-панотець казалы, що цёго не було, а такъ тилькы просто бумагу Мазепа пидпысавъ, щобъ цареви на Вкраини не буты царемъ...

— А кому-жъ?—не вдержавсь и тутъ Андрійко.

— Кому?—звисно — проклятій Мазепи.

— Отъ ще!

— Звисно, дитки:—швець не купець, а коза не товаръ... Отò такъ и Мазепа:—не ривняйся свиня до коня, бо шерсть не така... Сякъ-такъ, и клыче тоди король нашу старшыну до себе обидать... Тамъ-же, коло наметивъ, кухари й обидъ спорудылы... Король зъ Мазепою обидавъ, а наша старшына изъ швецькымы генераламы та полковныкамы... Тутъ и вашъ дидъ обидавъ...

— А що воны йилы?—Се впьять Андрійко.

— Сёго не скажу, хлопче:—я тамъ не обидала... Дакъ отò тоди видъ короля принеслы барыло чы-то прыкотылы бочку зъ ренськымъ, а до ренського, щобъ ёго пыть, прыславъ король и той срибный вызолоченый кèлехъ, щобъ зъ того кубку ёго й Мазепу за обидомъ частувалы... Оцей-то кèлехъ, що теперъ у насъ зостався, панотець казалы, и ходывъ по рукахъ за обидомъ...

— Той самый, що у насъ, бабцю?—зрадилы мы.

— Панотець — царство ёму небесне!— казалы, що цей самый, а може другый, такъ тилькы й у

того на дни таке-жъ лыце выковано, якъ и въ нашому... И панотець казалы, що чулы видъ самого вашого дида, видъ сотныка Ивана Уласовыча, буцимъ-то король, посылаючы до ныхъ той кѣлехъ зъ барыломъ ренського, наперед чокнувся нымъ зъ Мазепою и выпывъ свое ренське до-дна.

А потимъ вже пылы зъ ёго уси наши полковныкы й сотныкы, а зъ нымы й вашъ дидъ, чы-то прадидъ Иванъ Уласовычъ Слипченко-Мордовець.

— А якъ-же-жъ винъ дидови достався?—спытавъ я:—кѣлехъ той?..

— А винъ ёго, мабудь, вкравъ,—выпалывъ Андрійко.

— Отъ, дурный, несѣ, що слына до губы прынесѣ!—розсердылась бабуся:—отъ-що каже—вкравъ!.. Хиба-жъ вашъ дидъ злодіемъ бувъ?.. Верзѣ таке, що й купы не держыться.

Бабуся такъ разсердылась, що ажъ дви петли спустыла.

— Присю!—пиднимы... Отъ вы, дурни, не варти того, щобъ и розказувать вамъ...

— Ни, бабусю,—мы-жъ ничогисинько...

— Де вже ничогисинько!

— Та се-жъ Сирко...

— Сама знаю, що божевильный!

— А вы, бабцю, доскажить про дида й про короля.

Приська пидняла петли.

— Се-бъ то про той срибный кѣлехъ,—трохы утыхомырылась стара. Отъ тоди пройшла чутка, що царь идѐ, а зъ нымъ вiйська выдымо-невыдымо. Якъ дiйшла ся чутка до короля, то Мазепа й каже:—треба намъ пъятòю объ Полтаву обпертысь, тоди мы—каже—дывытымось цареви прямо у-вичи. А тымъ часомъ—каже—мои орлы прылетять.—Яки орлы?—пытае король.—А запорозьци.—Колы зыркъ—и запорозьци йдуть, якъ бджолы гудуть... Прыйшлы, поздоровкалысь зъ нашымы. А незабарòмъ и царь налетивъ, мовъ мокрымъ рядно̀мъ накрывъ. Тоди и почалы быться. Дывыться царь, що король и Мазепа все бильшъ и бильшъ забырають сылы надъ москалями. Колы зыркъ,—пидъизджае до ёго вѐрхы козакъ—сывый, сывый, ажъ наче попиломъ прыпавъ.—Ты хто?—пытае царь.—Я Палiй, Ваше Царське Велычество,—каже той.—Онъ,—показуе ёму рукою царь,—що твои козаки—изминныкы роблять!—Мое вирне вiйсько у-пѐнь рубають... Скоро й до мене доберуться.—Якъ почувъ се Палiй, та якъ перехрестыться, та якъ поженѐ конемъ прямисинько саме у пекло, та якъ закрычыть: диткы мои, соколята!.. та се-жъ я вашъ батько—Палiй!—що̀ вы, диткы, робыте?—Чы не отрутою отруила васъ та проклята Мазепа!—За-для кого вы зрàдылы!—Кому свои души продалы!—Ото тоди, якъ побачылы наши Палiя, якъ пизналы ёго, то першымъ вашъ дидъ Иванъ Уласовычъ крыкнувъ до своеи сотни:—братци!—

та се-жъ нашъ батько Палій!—Вы-жъ зъ нымъ и татарву былы, и ляхивъ у-пень рубалы... За мною!—не дамò нашого батька на поругу!.. Та якъ махнѐ бунчукомъ,—а уся ёго сотня за нымъ, а тамъ и друга, и третя... Одни крычать—зрада!—други—до Палія!.. Така тоди зробылась мишанына, що й не сказать.

Бабуся встала, пидняла слипи очи до образивъ и перехрестылась.

— Слава Господѐви, що такъ склалося,—сказала вона:—а то-бъ ни васъ, диткы, не було на свити, ни нашыхъ батькивъ:—пропавъ-бы весь нашъ ридъ ни за цàпову душу.

Бабуся ще трычи перехрестылась и сила. А мы ìи такъ и йимо очыма.

Вона дали й каже:

— Отъ тоди Мылосердный Богъ и допомигъ нашому цареви:—такого чòсу завдавъ винъ и королеви, и проклятій Мазепи, и зрадныкамъ-запорозцямъ! И кынулысь воны навтикача, до свого обозу й до наметивъ, а царь зъ Паліємъ та зъ полковныкамы и сотныками, що одсахнулысь видъ Мазепы зъ вашымъ дидомъ, сотныкомъ Иваномъ Уласовычемъ,—за нымы по пъятахъ:—котрыхъ порубалы й пострилялы до ночи, а котрыхъ мовъ чѐреду у полонъ завернулы. Де яки зъ нашыхъ вдарылысь слидкомъ за королемъ и за Мазепою, такъ ихъ, нечыстои матери, и слиду не стало:—пропалы десь, мовъ песъ въ ярмарокъ. Отъ и

кынулысь тоди наши до обозивъ ихъ та до наметивъ:—чысто уси гармàты, увесь таборъ, уси наметы—все забралы. А тоди сталы дилыть здобычъ:—гармàты й обозы—то царськè вiйсько за себе забрало, а наметы зъ добромъ царь пожалувавъ нашымъ козакамъ, себъ-то вирнымъ, щобъ воны промижъ себе те добро подилылы... Отъ тоди-то той срибный кèлехъ, що зъ ёго пывъ самъ король, а потимъ и наши батькы,—дидови й достався, а теперъ и вы зъ ёго пьетè... А то вкравъ!

И бабуся сердыто покосылась на Андрiйка слипымы очыма.

— Отъ тоди-то, диткы,—сказала вона вже безъ серця,—дидъ Иванъ Уласовычъ, дякуючы Мылосердного Бога и Пречысту Ёго Матиръ, и веливъ майстрови спорудыты той образъ Святои Покрòвы, що высыть у васъ у будынку на покути, бо свята Покрòва зъ ласкы своеи покрыла собою вашего и мого дидыча, сотныка Ивана Уласовыча Слипченка-Мордовця видъ тяжкòго гриха—зрады своему цареви.—Отъ-що!

Напысавшы оце про таку дàльню старовыну за-для «Складкы» добродiя Билыла, я й думаю соби:—колы-бъ мени, боронь Боже, не сквасыты своимы «потапцямы» усю ёго «Складку», якъ отò колысь нависнà Хивря сквасыла Нечыпирове «молоко»... А вы, люде добри, не знаете, якъ вона

ёго сквасыла? А онъ—якъ. Левкò Боровыковськый, на стр. 22—23 своихъ «Баёкъ», про котри я вже выще спомъянувъ, розказуе таке:

Нечыпиръ зъ Хиврею йшлы въ городъ, на базарь.
Нечыпиръ самъ соби сказавъ:
«Продамъ я курочку—та молокà куплю»...
— А я у молочко потанцивъ нароблю!—
Сказала Хивря тутъ. Нечыпиръ въ щоку лясь!
«А зась!
Чужого молока не квась»!

* *
*

Ще молоко й на очихъ не бувало,
А въ Хиври двохъ зубивъ не стало.

Охъ, колы-бъ и зо мною таке не лучылось... Мовчы, язычку!—кашкы дамъ.

Даныло Мордовець.

Минулись скорботы.

Минулись скорботы мои и страждання,
И слёзы билшъ око не лье;
И любощи—радощи, й жыты жадання
Наповнылы серце мое.
Мій духъ, що здавався и хворымъ и млилымъ,
Прочнувся изновъ и воскресъ;
И знову, якъ перше, кохаюся въ билимъ
Я свитли й блакытти небесъ.
И вильно, якъ перше, зновъ дыхають груды,
И чòло я въ гору пиднявъ,
И мыли, и люби мени уси люды,—
Усихъ горячѐ-бъ я обнявъ.
И дужче забылося серце й радіе,
И дужче жыттямъ я кыплю...
О воля солодка, ты наша надіе,
Якъ мицно тебе я люблю!

К. А. Билиловсьный.

Слово.

Кризь шумъ у тьму забутаного мыра
Одно бувае слово ледви чуть,
Те слово кожному, хто ёго чуе,
Солодки радощи влывае въ грудь.

„*Хрыстосъ*“—нехытре те и прòсте слово!..
И тамъ, де прогучыть спасенне се «Хрыстосъ»
Цвите весна—де снижни фугы гралы,
И гріе сонечко—де все кувавъ морозъ...

Колы-бъ кризь шумъ розгардіяша—мыра,
Кризь бури зла, печалы й мукъ хаосъ,
Мижъ всихъ людей, мовъ гримомъ гуркотіло
Те дывне и по викъ святѐ «Хрыстосъ»!..

Георгій Козловъ.

Пытання.

Досыть мрій свитозорыхъ та ясныхъ
На души, мовъ те море, лежыть;
Досыть думъ, и святыхъ, и прекрасныхъ—
Жвавый розумъ натхненнямъ поить.
Та чы зійдуть воны, мовъ ти зори,
Геть утикшы видъ бурь жыттёвыхъ,
Чы погаснуть у мертвимъ простори,—
Отъ пытання, що здавлюе ихъ!
Отъ що розумъ безъ краю турбуе
Та зивирря на душу кладе.
Отъ що душу вагае палкую
Та чуття розбыва молоде.
Ни, надія-жъ горыть ище въ свити,
Ни, далеко морозъ нависный—
Не побъе винъ на самимъ розцвити
Мрій пахучыхъ квитныкъ дорогый!

Ив. Стешенко.

Розвага

(спивъ).

(Прысвячую любій землячци моій Маруси Комаривни).

Колы мымоволи, мовъ тая гадюка,
На серденьку туга кубельце зивье
И буде васъ грызты нудьга и розпука,
И стане надъ-миру жыття вамъ тяжкѣ,
Тоди, въ ту сумну, безпорадну хвылыну,
Щобъ бидному серцеви дать супокій,
На ридну, кохану свою Украину
Полыньте на крылахъ чаруючыхъ мрій...
И рокы дытячи въ тыхъ мріяхъ повстануть,
Мовъ марево дывне въ ясній далыни,
И зъ усмихомъ щырымъ ласкаво поглянуть,
Якъ перше, байдужи, весели, щасни...
Згадается вамъ вся краса и прынада,
Якою багатый роскишный нашъ край:
И буйно цьвитучый садокъ, и левада,
И батькивська ридна оселя, и гай,
И Ворскло, й кущи верболозу гнучкого,
И ставъ, и тополи сриблясти, струнки,
И, повни того почуття чаривного,

Писни соловейка привабни, дзвинки...
Ти згàдкы рожеви про давне, забуте
Росою цилющою зъ неба впадуть,
И въ серденько, лютымъ морозомъ окуте,
Живущои сылы воны увильють.

Мыкола Вороный.

Навищо.

Було це въ давни-давни, сыви часы. Молодый мыръ пышавъ чаривною красою; навколо здіймалысь струнки та высоки пальмы, ясни та прозори ричкы лащылысь до зеленыхъ берегивъ, а море безкрае, блакитне море тыхо здіймало свои хвыли и спивало якусь надзвычайну, могутню хвалу. Безжурни люде раювалы въ запашныхъ долынахъ, въ роскишныхъ краяхъ... у ныхъ не було жодныхъ бажань... у ныхъ було все. И сонце, и мисяць, и зори зиходылы и заходылы надъ землею, и свитъ стоявъ такый же щаслывый, хорошый, незрушымый.

А Велычній Творець дывывся безсмертнымъ окомъ на свій чудовый утвиръ и думавъ винъ думу и одъ тіеи Божои думы нови зори займалысь въ безкраій простори небесъ. И пидвивъ Творець велычню руку и мовывъ голосомъ, и видъ голосу того затремтилы склепліня неба и блыскучи кометы понеслы безсмертни слова Его у блакитни безкраи простори.

— «Такъ, Я давъ вамъ все, що можлыво було даты. Я давъ вамъ свитлый розумъ и серце спивоче та чуле. Все вашому розуму буде видомо,— роскрые передъ вамы свои недра земля, и зник-

Б. 2374

нуть гряныци неба. Але двохъ маленькыхъ тайнъ не пизнать вамъ николы: *навищо* й *куды*»?

И тилькы це слово розляглося въ простори,—блидый, непевный сумъ упавъ на облыччя щаслывого чоловика, и винъ вхылывся обіймывъ своеи жинкы и тремтячою рукою стыснувъ ii руку.

— «Слухай, дружыно моя», спытавъ винъ тыхо, «скажы мыни, ты не думала николы, навищо надъ нами створени зори ци пышни, цей мыръ чудовый, скажы мени, нащо истнуемо мы и куды мы йдемо»?..

И жинка полохлыво прыпала до нёго: «охъ, навищо згадавъ ты про це, навищо спытавъ»?!

И чоловикъ пидвився блидый, збентеженый, але дужый:

— «Слухай», сказавъ винъ до жинкы, «я такъ жыты не можу... я мушу дизнатысь... Хочешъ зо мною иты: дай руку и йды»!—И жинка подала ёму свою тремтячу руку, и воны рушылы черезъ темни боры середь непевного мисячного сяйва, туды, де щоденно здіймалось ясне та блескуче, Богомъ утворене, сонце. И сонце, и мисяць, и зори сходылы надъ землю,—а свитъ и стурбовани люде,—все подавалось впередъ та впередъ. Землю вкрылы роскишни будивли, храмы и миста. И зъ жахомъ пыталысь одынъ въ одного люде: «навищо? куды?». Въ храмахъ велычнихъ середь таемныхъ престоливъ воны зъ жахомъ благалы въ мовчазныхъ богивъ: «скажить намъ, безсмертни,

скажить намъ, всезнали: *навищо* й *куды*»? А богы мовчалы. И нови роскишни будивли покрылы геть землю, и люде забулы богивъ и подалысь въ нови храмы, и ревно благалы воны у наукы: «скажы намъ, могуча, всесыльна: *навищо* й *куды*»?

Та мовчала й всесыльна наука.

Мовъ хвыли одбою падала мужнисть людей, але знову зрынало передъ нымы таемне Боже слово: николы вамъ не дизнатысь «*навищо* й *куды*», и знову зъ захватомъ здіймалы голову люде и рвалысь впередъ, абы разгадаты тайну, абы дизнатысь «*навищо* й *куды*».

Зъ того часу мынуло багато викивъ, про те нерозгадана, невидома тайна, якъ и перше, вабыть стурбоване серце людей. И середь першого поцилунка здіймается въ души чоловика таемне и журлыве пытання «*навищо* й *куды*»?

И передъ мугучимъ отаманомъ людськои громады встае середь кыпучои ёго праци або пышнои промовы, сумне пытання «*навищо* це все й *куды*»? И въ высокыхъ горахъ, де наводыть астрономъ свого телескопа на тремтячи, блескучи порошынкы въ простори—и розгортаються передъ нымъ безмирни межы небесъ, и плывуть передъ ёго очыма велычни, неосяжни свиты,—и тамъ астрономова рука безсыло пада: винъ углядивъ не нову туманну пляму, а прочытавъ въ безмирній дали сувори и гирьки слова: навищо твій

поспихъ й для чого? Ты однаково не дизнаешъ николы «*навищо* це все й *куды*»?

Мынае кыпуче жыття, и нерухомый лежыть чоловикъ на смертельному ложи. Гаснуть останни гыскры жыття, и згадуе винъ свою боротьбу, свои мукы и зъ холопучыхъ вустъ гирько злитае въ останне: «*навищо... куды*»?

А блыскучи кометы и планыды лынуть та плывуть и доси въ безкраій простори и несуть безсмертни Господни слова: „вы не дизнаетесь николы, николы—*навищо й куды*“!

Л. Старыцька.

Могыла

(легенда народня).

Въ степу могыла невысока
Стоить сумна и одынока,
На ій рослына не росте,
Пахуча квитка не цвите,
Звирокъ видъ неи поверта,
И пташка мымо пролита.
Чабанъ зъ сопилкою своею
Не хоче подружытысь зъ нею,—
Нихто смутну не прывита,
Стоить вона якъ сырота.
Хиба витрець, по Божій воли,
Розжартувавшыся у поли,
По ній тыхенько пробижыть
И нибы трохы освижыть...
Яка-жъ така ій вына?
За щò покарана вона?

Давно, давно колысь було,
Стояло блызько тутъ село,
Въ сели чумакъ багатый жывъ,
Пьятнадцять паръ винъ мавъ воливъ,
Земли багато кругъ села,—
Ёго й могыла ця була.

Въ сели винъ дуже зазнавався,
Своимъ дукарствомъ велычався,
И всихъ «Лайдàкамы» взывавъ.
Винъ празныкивъ не поважавъ:
Було до церквы люде йдуть,
А въ ёго цинъ у клуни чуть,
Або возы у Крымъ ладна,—
Про свято буцимъ и не зна.
Багато рокивъ такъ пройшло,—
Але до розплаткы дійшло.

У Велыкодную Субботу,
Якъ залышылы вси роботу
Та сталы свята дожыдать,
Сусидамъ ставъ чумакъ казать:
«А ждить, я спробую», мовляе,
«Чы билышый часъ *Велыкденъ* мае,
«Чы можна бильше наорать,
«Щобъ день *Велыкоднемъ* назвать».
И отъ на другый день раненько
Запригъ воливъ у плугъ гарненько,
Тай гей у поле за село,
Неначе свята й не було!..

Лунають дзвоны бовъ та бовъ!
А нашъ чумакъ: «гей, собъ та говъ!»
Винъ ланъ шырокый свій оре
Й глыбоку борозну бере...
«*Хрыстосъ воскресъ!*» у церкви чуть,
А въ поли плугъ волы везуть...

«*Хрыстосъ воскресъ!*» спивають зновъ,
А нашъ чумакъ свое «гей, говъ!»
Не спочываючы, оре—
Трыдцяту борозну бере...
«*Хрыстосъ воскресъ!*» у третій разъ
Святая писня пронеслась,
А вже за нею въ чыстимъ поли
Пронисся витерець по воли
Та у могыли загуло,—
Бо чумака вже не було:
Его, и плугъ, и всю худобу
Земля взяла на вичну добу!
Давно, давно оце було!
Загынуло вже й те село,
А ще могыла та сумна
Стоить соби однымъ одна,
Усе видъ неи геть бижыть,
Хиба що витеръ набижыть,
Й надъ нею сумно прогуде,—
И такъ за рокомъ рикъ иде.
А на Велыкдень завсегда,
Якъ чувъ я видъ старыхъ людей,
Въ могыли чуты, якъ рыда
Чумакъ той и гука: «цабей!»

М. Кононенко.

Щастя.

Хочешъ ты щастя? Душа знемоглася безъ ёго,
Змучылось тяжко и прагне ясного
Свиту, и воли, й красы, и безъ краю кохання,
Правды та квитивъ, писень, въ забутти раювання,—
Хочешъ—и скризь не знаходышъ ничого?..
Знайдешъ усе те соби, тилькы тыхо засны:
Все, колы хочуть, дадуть тоби сны,—
Тилькы воны!..

В. Чайченко.

Въ степу.

Широкый степъ—безкрае море. Куды не глянь,—кинця-краю не выдко. Блакытне небо зъ пекучымъ сонцемъ, и ни хмарынкы на неби. Блакытне прозоре небо и безкраій зеленый степъ, а по нёму витерець медово-запашный гоныть-котыть хвыли, мовъ по морю. Тутъ, у цимъ степу юнакъ-витеръ побрався зъ красунею—степовою квиткою и вкупи породылы волю солодку, одвичну коханку всихъ смертныхъ людей.... Гучно та бучно въ аули. Кыргызы-Кайсакы вси въ празныковимъ убранни. Нови на ныхъ бишметы зъ сынього сукна, нови халаты зъ барвыстыхъ шовкивъ. На головахъ шовками и злотомъ гаптовани шапочкы-аракчыны, совыннымъ пирьямъ вбранни шлыкы, або соболеви шапкы. Жинота и дивота, мовъ пышни квиткы, въ жовтыхъ, чорвоныхъ, зеленыхъ та сынихъ сукняхъ. На чорныхъ косахъ начеплени таляры и дукачи, а на шыяхъ разкы дукачивъ, кораливъ и всякого намыста. Чорни очи горять, бривонькы серпыкамы. Степови диты свято святкують—Велыкый Байрамъ. Велычезни мыскы стоять кумысомъ налытыи, пряжени стегна баранячи лежать на нызесенькыхъ круглыхъ столыкахъ. Пьють, йидять и веселяться. Регитъ,

галасъ, гамъ, гармыдеръ. Хто джигитуе и зъ коня хапа дивчыну-джигитку зъ сидла и цилуе ii, хто зъ другымъ въ борни зчепывся, а тамъ мижъ двома бійцямы герць лыцарьскый. Хто грае на кобызи (бандури), а хто почавъ спиваты. И разомъ все навкругы прытыхло. Вси посидалы на землю, пидобгавшы пидъ себе ногы. Выступывъ на середыну старезный, вельмы поважный спивець, зъ довгою билою бородою и густымы бровами, що насупылысь надъ искрявыми очыма, нибы гай густый надъ зеленымъ яромъ. Имъя ёму Мугамедъ. И почавъ, и заспивавъ Мугамедъ:

Чыя-то могыла въ степу превысока
Сыніе повытая въ сызый туманъ?
Чы *бáтырь* [1]) славетный лежить у могыли,
Чы *билои кисткы* [2]) могутный султанъ?
Ой-бой [3]) въ тій могыли Узбáй [4]) спочывае,
Узбай, що боровся за ридный нашъ край,
Що довго никому пидъ власть не давався,
А звабамъ жиночымъ пиддавсь Айшукай [5]).

Чы мало-жъ у поли могылъ превысокыхъ,
Чы серце одно въ ныхъ лыцарьске лежить,
За те що у грудихъ для воли кыпило,

---

[1]) Батырь—лыцарь.
[2]) „Била кистка“—благородный.
[3]) Ой-бой—наше охъ-охъ!
[4]) Имя Киргиза.
[5]) Айшукай—жиноче имя.

За те що на воли хотилося жыть?
Вси лыцари наши давно полягалы,
И дилу святому наблызывся край.
Одынъ винъ остався, хоробро держався—
Та Богъ намъ на лыхо послявъ Айшукàй.

Винъ постатью бувъ надъ алтайскыи кедры,
И мчавсь на бахмати якъ зъ лука стрила,
На ворога кыдавсь якъ беркутъ на вовка,
Смилишъ и быстришъ налитавъ одъ орлà.
Мовъ мисяць одъ сонця, блыскàвка блиднила
Одъ гризного огню блыскучыхъ очей.
Насуплювавъ бровы—темнишъ одъ дибровы,
И громы стыхалы одъ гуку ричѐй.
Нихто-бъ и повикъ не одужавъ Узбая,
Колы-бъ не влюбывся у ту Айшукай,
Якъ въ рожу пахучу въ ночи соловейко,
Що томыться бидный цилисенькый май.

Колы-бъ на аулъ у ночи не накинувсь,
Колы-бъ сыломичъ Айшукай не одбывъ,
За кòтру Юсупъ, ін мужъ родовытый,
Тры сотни баранивъ *Калымъ* [1]) заплатывъ....
И тамъ, де теперъ та могыла высока,
Пышався въ ту пору густесенькый гай,
Въ тимъ гаи-жъ въ намети нашъ лыцарь славетный,
Ховавъ одъ всихъ пòтай свою Айшукай.

---

[1]) Калымъ—посолъ, що мусятъ азіяты платыты за жинокъ.

И разъ у ночи, якъ потомленый лыцарь
Въ обіймахъ красуни своеи заснувъ,
Товарыша-жъ вирного—мечъ изъ Дамаску,
Цупкый якъ алмазъ, винъ покласты забувъ—
Пидкрався Юсупъ, якъ пантера тыхенько,—
За лыцаремъ нашимъ винъ пыльно слидывъ,—
Пидкравсь и на сонного мыттю накынувсь,
И нижъ у закохане серце всадывъ.
Не встыгъ винъ и зкрыкнуть и тилькы
здрыгнувся,
Велыка душа полетила у рай,
У рай Магомета—пророка Аллаха,
Що такъ покаравъ насъ за ту Айшукай...

Нихто-бъ и новикъ не одужавъ Узбая,
И доси-бъ мы вильни Кайсакы булы,
Якъ витеръ у поли, якъ хвыля на мори,
Якъ вильни пидъ небомъ нагирни орлы.
Не зналы-бъ поругы, булы-бъ не собакы,
Не бувъ-бы въ неволи далекый нашъ край,
И доси булы-бъ мы вси вильни Кайсакы,
Якъ бы не та жинка, не та Айшукай!

Спивець Мугамедъ замовкъ, и вси навкругы прытыхлы. Буйни головы зхылывшы, седилы нерухомо и стари и молоди джигиты, мовъ зъ бронзы влыти. Тилькы слёзы блыскучи въ зтуманеныхъ очихъ оповидалы на письню, тилькы слёзы на віяхъ гарныхъ та довгыхъ зъявлялы скорботу всихъ мужнихъ сердець. Жинота, якъ усюды жи-

нота—сей утвиръ зъ чоловичого ребра, запышалась и всмихалась одъ щастя, що звабы ихни жиночи дужче видъ меча и зъ Дамаску, а краса ихня и лыцаря ламае, а очи ихни палять насъ гирше видъ пожежы.....

К. А. Билиловськый.

Нади мною лисъ шопоче.

Нади мною лисъ шопоче,
Биля нигъ струмокъ бижыть,
И, мовъ спòгады мынулы,
Лыстя жовтее летыть.

И шопоче лисъ старезный
И струмокъ дзвеныть мени:
Годи, годи, дурню, марыть
Про кохання, та письни!

Все на свити цимъ хвылынне
И довичнёго нема,
Швыдко серце твое вильне
Визьме крыгою зима;

Згасыть въ серци пламинь виры
Згасыть думы, зныщыть все,
И высоки вси замиры,
Генъ по витру рознесе!

Л. Старицька.

Не журысь

(писня).

Не журысь, козаче,
Що жыття мынае!
Хай по нёму плаче
Той, хто долю мае.
А тоби, мій друже,
Ничого втрачаты, —
Не жахайся-жъ дуже
Дощанои хаты.
Въ ній цвяшкы мицныи
Заколотять гарно
Золоти надіи,
Що зорилы марно.
И не буде знову
Докучного лыха,
Бо въ труну соснову
Не загляне й стиха.
Тай жалю не вчынышъ
Ты людыни жодній,
Якъ на викъ спочынешъ
У земли холодній.

К. М. Шамрасвъ.

Утрата.

грудяхъ якъ море те мичь клекотила;
Надія, мовъ квитка, у серци цвила,—
Воно ще любовы и щастья хотило—
И до-разу все те могыла взяла...
Высоко въ блакитнимъ литавъ винъ думкамы
И рвався обняты душею весь свитъ,
На працю велыку вже выйшовъ зъ братамы,
Та вмеръ... Поховалы, прыкрылы, якъ слидъ,
И хрестъ укопалы... Лежыть, спочывае...
И мріи, жадання,—чому винъ молывсь,
Навикы заснуло,—нихто й не згадае,
А самъ винъ на сажни земли помистывсь.

Л. Григоровъ.

Щастя

(легенда).

Се було въ початку викивъ. Новостворeный свитъ сіявъ чудовою красою, скризь була гармонія, ясне, повне життя. Цвила божа мрія, роскишна й лагидна. Людське жыття плыло тыхымы хвылямы и злывалося зъ тіею мріею въ одно осяйне, спокійне море. Велыкый спокій бувъ на земли и люде жылы въ спокою. Такъ було довго.

Злый духъ спавъ у пидземній краини. Винъ спавъ довги викы и сонъ його бувъ лыхый. Прокынувся злый духъ и поклыкнувъ: «Лыхи сны мучать мене! душа моя рветься, нема мени спокою! А тамъ, на земли: пануе ясный спокій, мрія ворога мого цвите и пытае и нищо не бентежыть ii. Чи маю я носыты самъ мою тугу огненну, чи маю ховаты мій смутокъ темный? Ни, я кыну тугу въ серце наймылшыхъ дитей ворога мого, я розкыну надъ нымы смутокъ чорнымъ покрывомъ, и потьмарыться мрія ворога мого»!

Злый духъ выйшовъ чорнымъ дымомъ зъ лона земли и огненною хмарою полынувъ понадъ землею. Винъ пролитавъ надъ долынами, де хвилювало золоте збижжя, де рясни дерева клонылы до долу важки виты. Тамъ спустывся злый духъ,—

и збижжя выгорило мовъ видъ огню, овочъ на деревахъ почорнивъ, травы пожовклы,квитки посохлы; стала пустыня. Люде ховалысь видъ огненного подыху по ямахъ та печерахъ и стогналы: голодъ! голодъ!.... Злый духъ вернувся у пидземну вкраину и ждавъ.

Мынуло сто литъ. Пустыня давно обернулася знову въ роскишну краину, знову хвылювало золоте збижжя, рясни дерева зновъ клонылы до долу важки виты. Нове поколиння людське розказувало казкы про колышній голодъ, але ти казкы почалы забуватысь. Божа мрія цвила, якъ и перше, и спокій бувъ на земли.

Але злый духъ не спавъ. Винъ сказавъ соби: погляну на дило рукъ моихъ! Здійнявся зъ лона земли сывымъ туманомъ и холодною хмарою полынувъ надъ землею. Винъ пролитавъ надъ горамы-полонынамы, де паслыся отары велыки, де роскынулысь таборы людськи; тамъ винъ зъявывся густымъ морокомъ, лыхою заразою. Гынула худоба, коналы люде, крыкъ страшный котывся по горахъ: смерть, смерть!.... Отары зныкалы, таборы порожнилы..... Злый духъ вернувся у пидземну краину и ждавъ.

Мынуло сто литъ,—на могылахъ людей, що погынулы видъ заразы, ярый моричъ зеленивъ, а нащадкы ихъ спокійно ходылы по горахъ-полонынахъ, весело гралы въ сопилкы, склыкалы незличенни отары. Таборы билилы наметамы,

скризь було життя. Нихто не згадувавъ про лыху заразу. Божа мрія цвила, якъ и перше и на земли бувъ спокій.

Злый духъ сыдивъ у пидземній краини и думавъ. И винъ створывъ думкою своею дывну постать. Вона була блыскуча, якъ рання зоря и миняла свій выдъ що хвылыны, якъ вогонь. Злый духъ давъ ій життя и назвавъ ії: *щастя*. Винъ взявъ ії на свои дужи крыла и полетивъ зъ нею геть высоко понадъ землею. Була темна ничъ, таборы спалы, тилько молоди пастухы сыдилы навколо багаття—пастухы не спалы вночи—воны спивалы. Наймолодшый гравъ у сопилку, дывывся на зори и очи йому булы спокійни, якъ зори.

Зъ неба покотылася велыка блыскуча зоря. Пастухъ покынувъ сопилку и вхопывся за серце. Винъ бачывъ зорю и вона йому серце вразыла. Винъ крыкнувъ у голосъ: «дывыться, дывыться»! и вси дывылысь туды, куды показувала його рука,—тамъ упала зоря. Вона впала на высоку гору и на гори спалахнуло свитло, горило и вабыло серце. Пастухъ сказавъ братамъ своимъ: «ходимъ туды»! и вси пишлы до свитла. Вси бачылы у свитли те, що було имъ надъ життя мыле, и вси бачылы ризно. Имъ було такъ, мовъ у души у ныхъ горивъ вогонь. Воны йшлы все дали и свитло дали ставало. Воны все йшлы, кололы ногы на колюче зилля, шарпалы одежу объ гостри терны, кровъ була на слидахъ ихъ; йшлы и падалы

одынь по одному, бо сыла покынула ихъ. А ясна дывна постать все дали ставала, все бильше минылась и зныкла въ тумани. Наставъ день, а вона не верталась, и нихто не знайшовъ ii.

Бувъ зновъ вечиръ и пастухы спивалы. Воны спивалы: «о, щастя, о ясне, загублене щастя»! И ти писни отруйилы серце всимъ людямъ. Вси прагнулы щастя, а нихто не знавъ його, вси хотилы бачыты його, маты його на хвылынку, и вмерты потимъ, бо воно стало имъ мыле надъ жыття.

И кожный бачывъ його, хочъ у сни, хочъ на малу хвылынку, на одного воно глянуло коханымы очыма, иншому заблещало золотомъ, иншому засіяло свитломъ славы. Всихъ счарувало воно на вики и чары його булы отрута. Воно летючею зорею падало въ серце и серце почынало гориты. Хто разъ бачивъ його, той не забувавъ його до смерты. Пекельный вогонь прокынувся у душахъ всихъ людей. Вси шукалы щастя, вси хотилы маты його циле въ своихъ рукахъ. Для нього виддавалы все найдорожче, губылы себе и другихъ, слёзы й кровь лылысь ричками во имя його. А щастя литало по свити зорею, блыскавицею, вогныкомъ бродячымъ и нигде не спынялось на довго и нихто не мавъ його циле въ рукахъ.

И чутный бувъ велыкый крыкъ по всій земли: щастя! шастя!....

Съ того часу не стало на земли ясного спокою, потьмарылась блыскуча Божа мрія.

И злый духъ утишився працею своею.

В. Чайченко.

Л. У.

Сушъ.

Зновъ камінь на серци велыкый,
Зновъ сушъ огорнувъ мою душу.
Обнявъ наче жахъ мене дыкый,—
И чую, що плакаты мушу.
Охъ, слизъ такъ богато у грудихъ,
На волю воны такъ и рвуться;
А волю имъ даты пры людихъ
Не хочу: воны насміються...
Пиду я на горы,—нагирный
Струмочокъ тамъ вьется и скаче.
Якъ другъ винъ едыный и вирный
Зи мною у купи поплаче.
Тамъ горе свое я розмаю,
Тамъ вылью въ нимій самотыни
Вси слезы, що въ серци ховаю
Пры людихъ чужихъ у долыни.
Тамъ вильно, велычно и тыхо,
Тамъ небо такъ блызько— тамъ Богу
Молытымусь щиро, щобъ втыху
Ославъ винъ мени и пидмогу...

К. А. Билиловсьный.

Довична зима.

На квиткы первистни Мая
На роскишну ярыну
Темныхъ хмаръ зловистна зграя
Сыпле билу пелену.

И квиткы обваженилы
Хылють зблидлее чоло;
Ихъ морозомъ вже прыбыло
Ихъ снигамы замело!

Серце сумне, серце хворе,
Те-жъ прыбыте на цвиту,
Необоре, тяжке горе
Ныщыть сылу молоду.

Де-жъ, жыття, твоя прынада,
Молоди, весняни сны?
Темно скризь... на душу пада
Снигъ довичнёи зимы...

Л. Старицька.

Найбильше горе.

Та свити горя зознаты въ житти довелося чымало,
Краялось змучене серце, душа видъ нудьгы розрывалась.
Бильшого-жъ горя не знавъ я, видколы жыву, и не знаю,
Якъ почуваты у себе въ души неземни порывання,
Не розуміючы, на що душа й порывання у мене.

В. Чайченко.

Мынуле.

За рокамы роки, якъ хвыли идуть,
За думкамы думкы зрынають, плывуть...
Плывуть... имъ немае ни краю, ни вшыну...
Хочь думкамы-жъ, брате, въ мынуле полынемъ.
Зновъ стежку уздримъ, що малымы топталы,
Письни зновъ почуемъ, що дитьмы спивалы.
Побачымъ, згадаемо давнiи сны,
Що снылысь въ дытынстви веселимъ воны!..
Покынь-же писень ты сумненькихъ спиваты
И душу недужую смуткомъ сповняты,
Намучене серце, пошарпане въ край,
Хочъ ты, любый друже, на шмаття не край!

Ты краще, друже, заспивай
Про давний любый часъ,
Щобъ витромъ тыхымъ потягло
Зъ мынулого на насъ.
Щобъ забилилы у квиткахъ
Гаёчкы и садкы,
Щобъ соловейко щебетавъ,
А слухалы квиткы,
Щобъ дубъ зеленый у Десни
Гилкы свои купавъ
И въ сонныхъ водахъ у ночи

На мисяцъ любовавъ.
Щобъ на затони деснянимъ
Въ прозоримъ тумани
Съ лататя билого мора
Вставала мовъ у сни.
Щобъ пидъ тополею ii
Побачывъ я изновъ,
Щобъ зъ нею радощи мои
Згадавъ я и любовъ...
Нехай забуду-жъ хочъ на мить,
Що ти мынулысь дни,
Якъ хвыли ти, що у ночи
Плескалысь на Десни!..

М. Рыльский.

Доля.

Лютуе пьяный батько,
Тремтять мои браты,
Та Бога тилькы просять
Геть лыхо одвесты.
А ненька у куточку
Тыхесенько рыда...
Отакъ у ридній хати
Жила я молода!

* * *

Одна гарчыть свекруха,
Исть по́идомъ мій викъ,—
Не сміе заступытысь
За мене чоловикъ.
Лыцяется мій свекоръ,
Не добре щось гада̀...
Отакъ у мужній хати
Живу я молода!

К. М. Шамраевъ.

Посвята

Зинаиди Р—ській.

1.

Чи згадуешъ, якъ мы колысь
Зійшлысь на розмову гарячу?
Тоди я ще вперве тебе
Незнаму землячку побачывъ.

Тамъ пышни розмовы булы
И фраза пидгоныла фразу;
Ты-жъ мовчкы сыдила й не мигъ
Тебе я спизнаты видразу.

И тилькы я потимъ дизнавсь,
Що мовчкы ты серцемъ болила,
Що фразы не треба тоби
А треба спасенного дила.

2.

Якòсь прочытала мои ты письни
И де-яки зъ ихъ похвалыла.
О, зирко! Найкращая письня въ мени,
Ии жъ и спысаты не сыла.

О, зирко! найкращый сюжетъ я зберигъ
Велыкый и разомъ багатый:

Я довго не вмеръ бы, якбы-то я змигъ
Всю душу твою змалюваты.

3.

«Я дуже недобра», сказала вона
И вразъ осмихнулась любенько.
— То брыдко! сказавъ я, а нышкомъ додавъ:
Якà жъ бо ты добра, серденько!

4.

Дивчыно! дизнатысь була ты цикава,
Чи дуже люблю я прыроду.
Дивчыно! прырода-то тилькы оправа
На образъ, ясну твою вроду.

Байдуже, якіи въ картыны обводы,
Абы малювання майстерне.
Край тéбе вся инша пышнота прыроды
Увагы моеи не зверне.

5.

Хтось глянувъ на небо и въ мене спытавъ:
«Де зирка найкраща зъ-мижъ Божого дыва»?
Я жъ глянувъ на лычко твое и сказавъ:
— Обыдви найкращи—и прàва, и лива.

6.

Дрибнесенькый дощыкъ тоди накрапавъ,
Якъ ихала ты зъ сёго краю.
«То слезы, хтось каже, то небо рыда
За пташкою нашого гаю».

И зъ неба холодного слезы лылысь,
Бо хмара була въ безнадіи:
А въ мене на очихъ блыщалы тоди....
Краплыны, мабуть, дощовіи.

7.

Чи ты спогадаешъ про мене колысь,
Бо мы не надóвго зійшлысь.
Для тебе риднишымъ видъ иншого люду
Не бувъ я, а може й не буду.

Але чи бажаешъ, дивчыно, чи ни,—
Не зовсимъ чужа ты мени:
Довику про тебе забуты не мушу
Бо въ серци ношу твою душу.

8.

Хай сонце байдужно по небу плыве,
Проте ёго любыть усе що жыве.
Хай зирка не знае
Для кого сіяе,—
Кризь небо безкрае
Витаемъ іи.

И ты, моя зоре, не знаешъ того,
Що свитышъ промиииямъ для серця мого,
Що зъ иншого краю
Тебе я вбачаю,
До тебе звертаю
Вси думы свои.

9.

Якъ згадую лычко твое чаривныче,
Якъ голосъ твій любый мовъ здàлека клыче,
Тоди въ моимъ серци натхнення палае,
Тоди мое серце письнямы лунае.
Тоди я гадаю, що може здолаю
Въ письняхъ змалюваты тебе, мій ты раю,
И вроду чудову, й чудовую душу
И тымы письнямы всимъ серце порушу.
Але якъ побачу тебе я зблызенька,
Яка ты хороша, яка ты мыленька,
И стану ривняты зъ письнямы моимы,—
Якымы жъ письни ти здаються дрибнымы!
Даремно шукаю въ холодному твори
Твій образъ чудовый, яснишый одъ зори,
И бачу що марни булы вси замиры
Те въ миру вложыты, щò гарне безъ миры.
И разомъ покыну ледаче пысання,
И въ серци повстане едине бажання—
Довику чытаты на лычку твоéму
Найкращого серця найкращу поему.

В. Самійленко.

15 серпня / 5 вересня 1894.

Тры друга.

Въ неби було велычне свято: на земли народывсь Геній. Въ бидній, але чыстенькій колысци лежавъ винъ такый маленькый та кволый. Бувъ вечиръ; въ кимнати не було лампы, та іи ни на-що було-бъ и купыты; проте въ викна зазыралы зори, и мисяць малювавъ дывни везерунки на камъяній доливци.

— Яке въ нёго журлыве облыччя!—Сказала пидстаркувата недужа жинка, що схылылась надъ нымъ: щастя винъ не зазнае!

— Такъ, такъ! Похытала головою друга, завъязанная хусткою.

— Та на врядъ чы й буде винъ жыты!

— О-о! Простогнала недужа маты, стыскаючы рукы; але зъ нею панькалысь мало.

— Винъ буде самотній! Сказавъ Творець въ высокому неби.

— Винъ буде самотній! Журлыво зашепотилы зори...

Але мы дамо ему тры вирныхъ друга! Мовывъ Творець, и пиднисъ свою творчу руку. И передъ нымъ зъявылысь зъ глыбыни небесного туману тры дывни трипочучи тини.

— Ты будешъ першымъ другомъ! Озвався Велыкый Духъ до першои тини. И видкынула свій лехкій серпанокъ чаривна Мрія; вона стояла, сперaючысь нижкою на блыскучый «роинскый шляхъ». Прозорый, блакитный туманъ огортавъ ій дивочый станъ... И зори задывылысь на неи, и вичнисть послала ій свою безсмертню ухмилку.

— Що дасы ты мени, Отче Велыкый, тыхо спытала вона. И голосъ ій забренивъ мовъ шепитъ квитокъ.—Я дамъ тоби вси вабы жыття: въ тоби, мовъ въ свичади, одибьеться и дывне сяево неба и радисть буття. Я дамъ тоби владу обертаты суворы скели въ роскишни малюнкы, похмури думы въ ухмилки богивъ. Ты будешъ пидносыты ёго въ небесни простори. Иды—розважай!

И Велыкый Творець простеръ творчу руку,— и полынула чаривна Мрія хмаркою рожевою до темнои земли.

Тоди до Творця наблызылась друга тинь и видкынула темный серпанокъ, и дывна Сновія зъявылась передъ Велыкымъ Творцемъ середъ ефира небесного. Вона спералась лехкою ногою на молодый мисяць, и темный серпанокъ туманомъ огортавъ ій станъ. Облыччя ій було супокійне, очи на пивзамкнутыи,—и зори прынышклы, якъ побачылы ій дывну.

— Що дасы мени, Отче Велыкый? Прошепотила вона, и голосъ ій забренивъ такъ знадлыво

и солодко, мовъ нагирный крышталевый струмочокъ въ теплу полуденну ничъ.

— Я дамъ тоби забуття! Мовывъ Велыкый Духъ.—Ты даватымешъ ёго нужденному серцеви, и спокій, и забуття. Въ твоихъ обіймахъ забудеться винъ, знеможенный видъ жытечныхъ турботъ. Иды, заспокой!

И Велыкый Творець пиднисъ свою творчу руку, и повлывла Чаривныця-Сновія по-надъ стомленою землею. И ось зъявылась передъ Велыкымъ Творцемъ третя й остатня тинь. Вона стояла сувора й прекрасна на непорушній пивничній зори. И скынула вона свій чорный серпанокъ и видъ серпанку цёго побигъ темный морочъ и погаслы блыскучи зори. Вона стояла прекрасна.

Велыкый Духъ задывывсь на велыке створиння свое.

— Що дасы ты мени, Отче Велыкый, мени, що ненавысна йе усимъ, спытала вона и гирка ухмилка перебигла по іи чудовому облыччю.

— Я дамъ тоби щастя—щастя несчасныхъ, невмырущнисть вмырущыхъ. Иды—видроджуй! И Велыкый Творець пиднисъ творчу руку, и Смерть розвынула свои чорни крыла и полынула до бентежнои земли.

Ему було ще тилькы шистьнадцять рокивъ, колы Мрія уперше постукала въ его нызеньки двери. Винъ одимкнувъ ихъ и подався, здывова-

ный: якесь чаривне свитло осияло всю ёго халупку; передъ нымъ стояла богиня; всю ій огортавъ рожевый туманъ, рання зирка сяла на чоли, кругъ стана звывалась веселка.

— Хто ты есы, хто ты? скрыкнувъ винъ и скамъянивъ передъ нею.

— Ты не пизнавъ мене? Я — Мрія! Оддала вона и схылылась надъ нымъ и огорнула ёго шыю лехкою рукою.

— Ты въ самоти, мій любый юначе, ты бидный... Але що биднисть, що самотнисть? Въ цёму свити—марныця усе! Я пидійму тебе на своихъ крылахъ до сяйва прозорого неба... Онъ, бачышъ, зъ твого виконця выдко гучне мисто, а дали за нымъ повылася блакитна даль... Дай мени руку, и полынемо мы по-надъ шырокымы морямы, по-надъ роскишнымы лисамы пивденныхъ краинъ. Гирко тоби, тяжко тоби жыты, але що жыття? Хвылына у вичности. Дай руку мени, полынемо геть одъ земли... Дывысь—онъ у сызому тумани плывуть незмиряни зграи свитыщъ... Де земля твоя? Вона загубылась въ простори, — дрибнійша порошынка змежы инчыхъ небесныхъ свитыщъ! Чы чуешъ ты, якою чаривною гармоніею гучыть у безмирри? То велычни свитыща спивають невмырущу славу Творцю невмырущому. О, схылысь до мене въ рукы, мій коханый, дорогый ты мій! Поглянь, мы вытаемо зъ тобою сами въ безкраій простори свитивъ.

А винъ ïи слухавъ блидый и тремтячый, зъ вогнемъ въ ôчяхъ.

— О, не зныкай, не зныкай! Шепотивъ винъ ій, прытыскаючы ïи руку до свого серця... А вона всмихалась; а якъ всмихалась вона, то чудови квиточкы розсыпалысь навколо.

— Я завсегда зъ тобою, мій любый, мій хорошый! Шепотила вона ёму, спъяняючы ёго своимъ дыханнямъ. Тилькы згадаешъ мене—и я появлюсь до тебе! Про мене немае ни часу, ни муривъ, а ни замкивъ. Я прылыну до тебе зъ вечирнёю зиркою, а зныкну на промини передсвитнёи зори.

И отъ якъ вона видлитала видъ ёго, винъ думавъ про неи, сылкувався прыгадаты соби ïи ухмилкы, ïи слова. И видъ цёго сылкування, видъ цихъ спогадокъ ставалы на папери передъ нымъ чорни рядочкы.

А жыття соби лынуло все впередъ та впередъ...

Ему мынувъ трыдцятый годъ, колы незнаёма рука постукала вдруге въ ёго двери. Винъ седивъ у тій самій хатынци, але седивъ вже знесыленый и хворый. Въ очяхъ ёго не знать було вже юнацького палу; гирка дума свитылася въ ныхъ. Его чоло геть вкрылы глыбоки зморшкы. Мижъ темнымъ волосямъ билилы сриблясты ныткы. Тяжка, зарання старисть поклала вже на нёго свою важку руку.

Самотній седивъ винъ. Въ свити винъ не знайшовъ друзякивъ. Ворожнеча заздристь, гальба и темнота зустрилы его несамовыто—гучною юрбою. Зухвальный регитъ затлумывъ божній шепитъ ёго музы.

И винъ не клыкавъ ін... Жыття гнитыло ёго невпинною боротьбою. Винъ седивъ самотній, осміяный, а до того ще хворый....

Стукъ у двери почувся упъять. Винъ одимкнувъ двери и подавсь задывованый: передъ нымъ стояло чудове прывиддя, сперающись середь блакитнёго туману на молодый мисяць; облыччя ёго було хороше й спокійне, а видъ ёго нибы-то віяло любо ласкавымы пестощамы.

— Хто ты есы, чудове створиння?

— Я твій другъ—я Сновія,—одказала вона тыхымъ та чулымъ голосомъ. Ты втомывся душею, ты знемигся пидъ вагою жыття... Я огорну тебе своимъ серпанкомъ, и ты забудешъ весь мыръ, забудешъ мукы и слёзы,—вси злыдни тяжки. Ты дизнаешъ раювання непробудного сону...

— Але що дасы ты мени, невидомый друже? Я не йму виры Мріямъ, я не вирю ни вищо!

— О, дорогый мій, я забуття дарую! Тыхо мовыла вона, схыляючысь надъ нымъ.

— Забуття... проказавъ винъ втомленнымъ голосомъ, и щаслыва ухмилка перебигла по его блидыхъ вустахъ.

— О, беры мене, неземна! скрыкнувъ винъ и простягъ до неи рукы.

Голова ёго схылылася на ии лоно. «Забуття!» промовылы ще разъ его поблидлы вуста и довгіи віи упалы на потомлени очи. А вона прыгорнула пестлыво до свого лона его замордоване серце, и темный серпанокъ спустывся надъ нымъ.

А жыття все летило впередъ та впередъ. Мынуло ще десять рокивъ, — и зновъ у трете почувся стукитъ у двери ёго пиддашнои кимнаткы.

— Ни, ни! скрыкнувъ винъ голосомъ гиркымъ та пекучымъ, досыть вже васъ! Я не вирю, не вирю: Мріи не миняють жыття. Писля сону встае день тяжкый. Я васъ не клыкавъ, — забудьте мене!

— Мене клыкаты не треба! Я прыходжу сама! учувъ винъ велычній голосъ, и двери сами стыха росчынылыся. На порози стояла богыня... И тилькы винъ ии вгледивъ—швыдко забылося его серце, и жахъ охопывъ его душу. Вона стояла погорда и велычня, зъ облыччомъ прегарнымъ, та холоднымъ... Тяжка чорна кырея спадала навкало, надъ головою сяла пивнична зоря. Въ руци вона тримала згаслый свитычъ и лавровый винець...

— Хто ты есы, могутне створиння? спытавъ винъ тыхо.

— Я другъ незрадлывый и вичный! Я смерть безвартныхъ и безсмертя велыкыхъ! Казала вона голосомъ дужымъ и холоднымъ. А винъ стоявъ и

стямытысь не мигъ пидъ вплывомъ цихъ велычнихъ, нечуванныхъ доси сливъ...

— Прыйды до мене змордованый, незрозумилый и хворый! Життя не про тебе и ты не про життя! Прыйды до мене; смерть не лякае велыкыхъ; я дарую имъ безсмертя и довичный спокій.

— О, смерте! скрыкнувъ винъ поблидлымы вустамы, зъ шыроко одвертымы очыма и зъ гаснучымъ серцемъ у грудяхъ. — Я не боюся тебе, и ось я иду на зустричъ до тебе! — И винъ рвуче простягъ до неи рукы, а вона прыняла его въ обіймы свои.

Схылылась мертва голова поета на холодни груды.. Смерть тыхо спустыла безсмертни лавры на марморове чоло... И шыроко роскынувшы могутни крыла, поволи поплывла въ безкраи свиты...

А життя все лынуло впередъ та впередъ...

Въ маленькій кимнатци лежавъ померлый Геній.

Винъ лежавъ на билимъ столи. Въ кимнати не було лампы, та іи ни на-що було купыты; за те въ викна зазыралы зори та воскова свичка въ высокимъ ставныку облывала жовтымъ, тмянымъ свитомъ ёго стыле та знуждене облыччя. Въ кимнати булы тилькы дви бабуси.

— Яке въ нёго сумне облыччя? Прогомонила бабуся въ чорній сукни, схыляючысь надъ мерцемъ. — Сердега, винъ счастя не зазнавъ!

— Такъ-бо, такъ! Сказала друга у хустци,— на мое выйшло, сестро! Винъ жывъ не багато, мы пережылы его!

А тымъ часомъ отамъ, оддаля вже гомонила и хвылювалась юрба поспишаючы лавровымы винцямы скрасыты мертве чоло зайшлого поета.

О Велыкый Духъ! Мовылы тыхо журлывыи зори. — Винъ вмеръ, жыття ёго майнуло, винъ щастя не знавъ... И Творець кынувъ свій всевыдющый поглядъ на далеку землю,—а одъ неи якъ разъ въ ту мыть пидносылась у гору сувора смерть. Ии темни крыла шыроко здіймалысь. До лона свого вона прыгортала щось лехке, прозоре, а одъ ёго розлывавсь свитозоряный свитъ.

Жыття—хвылына! Мовывъ въ задумми Велыкый Духъ. Винъ умеръ тамъ, абы жыты зъ намы, винъ вмеръ, абы не вмераты по викъ!..

Р. 1894.

Людмыла Старыцька.

Надъ могылою.

Далеко одъ всихъ, одъ жытейського гаму,
Далеко одъ свита й ёго суеты
Обкопана нива, поставлено браму,
На ниви-жъ могылы сами и хресты.
Ой тамъ е могыла, надъ нею высокый
Изъ мармора хрестъ пидъ зеленымъ винкомъ,
А въ темній осели, въ могыли глыбокій
Дружына довичнымъ покоиться сномъ.
Одынъ я сыжу тутъ, никóго немае.
Не чуты, не выдно никóго нигде.
На дереви тилькы пташатко спивае,
И пчилка на квитахъ могыльныхъ гудѐ.
Нихто тутъ не чуе мене и не баче,
И лехше на серци мени безъ людей...
И рыне молытва изъ серця гаряча,
И слёзы гарячыи рынуть зъ очей.
Я щыро молюся, и вирую свято
Тоди у блажене жыття въ небесахъ,
И лехше стае за велыку утрату,
Святишъ и дорожче стае мени прахъ.
Молюся, а слёзы все льються невпынно....
Чы бачышъ, голубко, чы чуешъ ты ихъ?
Чы бачышъ, чы чуешъ ты, мамо, дружыно,
Мій плачъ и рыдання сыритокъ твоихъ?

Поблекнула рано ты, любый мій квите,
Ище-жъ не настало и лито твое...
Безъ риднои ненькы осталыся диты,
Зъ тобою погыбло все щастя мое....
Прощай-же, дружыно, до стричы зъ тобою
Тамъ въ инчому мыри, де горя не знать,
Де Богъ награждае страдалныкивъ вдвое,
Де радощи свитли—свята благодать!
Тамъ зійдемось знову зъ тобою, о Доря,
Тамъ зновъ свое серце тоби я виддамъ.
Не буде тамъ слизъ, ни розлукы, ни горя,—
А въ вичному щасти мы жытымемъ тамъ...

К. А. Билиловськый.

Зъ мынулого.

I.

Мы зустрилыся звычайно,
Якъ стрiваюцця вси люде,
И холодни та спокiйни
Зоставалысь наши груды.

Мы недбало розмовлялы,
Розiйшлыся тежъ недбало,
Не помитывшы ни трохы,
Що кохання вже вставало.

И вже потимъ мы зъ тобою
Догадалысь помичаты,
Що вона горыть, палае
И не хоче погасаты.

II.

Ночи зоряни и тыхи
Намъ спрiялы до кохання,
Мы имъ дякувалы дуже
За ласкаве ихне сяння.

Хочъ зиркы й далеко сялы
И—здавалось—имъ байдуже,
Але-жъ я те знаю добре—
Вирыть имъ не треба дуже.

Бо, здавалося, лукаво
Часомъ такъ воны всмихалысь,

Якъ съ тобою мы, кохана,
Прыгорнувшысь цилувалысь.

Мы тоди не розумилы,
Що той усьмихъ и до чого,
Та и часу мы не малы
Розумить тоди ничого...

III.

Що вже дали тамъ зробылось,
Росказаты не здолаю,—
Мабуть просто догоривъ намъ
Въ грудяхъ той вогонь до краю.

Мы изнову розійшлыся,
Тилькы вже не такъ недбало:
Невдоволенее серце
Въ грудяхъ намъ обомъ рыдало,

Бо розбытую надію
Въ серци мы неслы зъ собою
И, зневирени безъ краю,
Вже браталыся зъ нудьгою.

И тоди, чого ти зори
Усьмихалысь,—розибралы:
Часу вильного багато
Мы на те обое малы...

В. Чайченко.

Розвага въ гори.

Не журиться, якъ спиткае
Колы небудь горе,
Богъ у гори помогае—
Й горе не поборе!
Не сумуйте, не журиться,
Якъ немае доли,
Просить Бога та молиться—
Винъ поможе въ гори.
Адже кажуть, що и лыхо,
И добро видъ Бога,—
Тымъ вы лыхо терпить тыхо,
Терпить яко мога!
Нерозумни мы, не знаемъ:
Що гараздъ, що гарно,
А все гарного шукаемъ,
Найдемъ—все погано.
А Господь намъ заповидавъ:
Не бажайте панства,
Не турбуйся, хто не снидавъ,
Та просите Царства.
А до Царства прыйде й панство—
Все лыхо покыне,
Въ тому Царстви все багатство,
Тамъ нихто не гыне.

Г. Гуринъ.

Въ ночи.

Тичъ зоріе зъ небесъ... Мисяць свитломъ горыть,
Сыпле въ пасмахъ сриблысти перлыны...
Въ сяйви хвыль золотыхъ ричка тыхо лежыть
И про щось гомоныть що-хвылыны...
Лыстя свитлымъ винцемъ берегы сповыло
И чаруе насъ въ рòскоши чыстій...
Биля хвыль покійныхъ, що яскрави, мовъ скло,
Плачуть лозы въ слёзыни сриблыстій.
А пидъ гаемъ густымъ, геть розлывшысь струмкомъ,
Соловейко дзвеныть на роздоли,
И вчувае и степъ, и вся роскишъ кругомъ
Любій письни кохання та доли...
Швыдко въ хвыляхъ летыть човныкъ нашъ лагидный,
Ледви краючы поверхъ блыскучый;
И, забувшы въ думкахъ про весь свитъ нашъ сумный,
Виддалыся мы Мріи пекучій.
Щастя въ серци зійшло и мовъ любый той гукъ,
На души прогремила видрада,
И забула душа втискъ незмиреныхъ мукъ
И за тышу рочыстую рада.
Гарно въ свитлій ночи межы нывъ мовчазныхъ
Роскошиты въ обіймахъ прыроды,
И безъ краю плывты, въ мори хвыль золотыхъ,
Колыхаючы сонныи воды.....

Ив. Стешенко.

Дивочый жаль.

Насупылысь хмары, диброва шумыть,
Дивчына на бѣрези смутно сыдыть.
А хвыля бушуе, кыпыть и реве.
Дивчынонька стогне, когось мовъ зове,—
Слёзою стуманени очи.
Замовкло серденько, мынулыся дни,
И билше ничого не треба мени,—
О Матинько Божа, визьмы ты менѣ,
Бо я скоштувала все щастя земнѣ:
Жыття и кохання дивочи.
— Даремни вси слёзы, даремна печаль,
Не збудять бо мертвыхъ ни плачъ, а ни жаль.
За щастя й кохання мынулыи дни
Щò хочешъ, дытыно, скажы ты мени,—
Все зъ неба готова послаты.
Хай слёзы даремни, даремна печаль,
Не збудять хай мертвыхъ ни плачъ, а ни жаль.
За щастя й любовы мынулыи дни
Отрада солодка осталась мени:
То плакать по нимъ и страждаты.

К. А. Билиловськый.

Невдалыци.

Не журыся, мое серце,
Що погано жыты,
Що прыйшлось тоби изъ малку
Сумувать—тужыты;
Що дытыною недоля
Тебе годувала,
Що ты ласкы не видъ кого
Не чула й не знала...
Нехай батько зневажае,
Нехай мате лае,
За те-жъ мылый прыгортае,
Бо щыро кохае.
Хай лютують, хай кепкують
Баламутни люде,
Смійся, серце, имъ на заздристь—
Веселише буде!

Мыкола Вороный.

Пісня.

Полетивъ бы я до тебе,
Та крылець немае...
Сонце хмуро свитыть зъ неба,
Витеръ завывае.
Прыгорнувъ бы я до серця
Дивчыну коханну,
И голубывъ, цилувавъ бы
Іі безталанну.
И роскрывъ бы свою душу,
Выплакавъ все горе...
Та лежыть мижъ намы гризне
И шыроке море.
Хай навколо ничъ чорніе,
Люта буря грае—
Мени зиронька ясненька
Изъ-за хмары сяе...

Л. Григоровъ.

Лыстъ

(зъ поэмы „Олена“).

Скажы мени, що значе
Цей тискъ рукы гарячый
И ця солодка мова,
Котру шепочуть губы,
И зглядъ пекучый, любый?
Не вже це все любова?
Не вже це все любова?
Чы письня се чудова,
Чы се чаривна казка,
Чы жарты се дивочи
Скажить вы кари очи,
Скажить мени, будь ласка!
Ты шепчешъ про кохання,
Про любе мылования
И про жыття будуще,
Про радощи, роскòши,
Про довги дни хороши,
И щастя невмыруще.
Ты рай мени малюешъ
И рай мени даруешъ...
А я стою и млію,
И въ серци чую втому,
И щастю я такому
Повирыты не смію...

Ты все мени даруешъ,—
Ничого не жалкуешъ,—
Красу и выдъ прыгожый,

И молодисть безвынну...
А я-жъ тоби, дытыно,
Що дамъ за рай сей Божый?

За цю любовъ небесну
И за цвитущу вѐсну,
За лита молодыи?

Що-жъ я пакъ подарую
За жертву цю святую,—
Що дамъ тоби за неи?

Не вже-жъ въ мое виконце
Блысне изнову сонце?
И хмуре мое чòло

Изнову просыяе?
Изнову все заграе
И зацвите навколо?

И збувшыся одъ тугы,
Невже знайду я вдруге
Загублену надію?

И серце стрепенеться,
Новымъ жыттямъ забьеться—
И зновъ помолодію?...

О ни! Се марни чары!
Зъ души не счезнуть хмары!
Не буде вже зелене

Поламлене деревце!
Не встане й хворе серце—
Це щастя не про мене!

У мене серце хворе!
Мене велыке горе
Въ моимъ жытти прыспало.

Въ души погасла свѣча,
Що водометомъ была,—
И все мое пропало!

Усе, зъ чого радило
Колысь серденько й млило,
Ему теперъ байдуже.

Одъ радощивъ не скаче,
Одъ горя билшъ не плаче,
Не журыться, не туже.

Якъ, рано вставшы, сонце
Свій прòминъ шле въ виконце
И любо всихъ витае,

То серце мое кволе
Его теперъ николы
Видблыскомъ не стричае.

Мени вже не потрибный,
Якъ перше, й мисяць срибный,
И ясна въ неби зирка.

И рòскоши въ прыроди
Мени шукаты годи,
Бо на души такъ гирко.

И слово вже не баве
Дивочее ласкаве,
Ни спивъ у самотыни,

Ни соловейко въ гаи,
Ни щò,—усе лунае
Въ души, якъ у пустыни.

Втомывся я блукаты
И щастя скризь шукаты.
Душа жыттю не рада.

Протывни сталы люде,
Бо бачыться усюде
Мени ихъ зло и зрада...

А ты жыття не знаешъ,
Ще тилькы розцвитаешъ,
И любымъ свитъ здается.

Якъ квиточци въ горòди,
Такъ все тоби въ прыроди
Прывитлыво сміеться.

И серце жыть жадае,
И радощивъ шукае
Душа твоя правдыва.

Якъ рыбонька въ ставочку,
Якъ пташечка въ гаёчку,
Весела ты й щаслыва....

Зи мною-жъ такъ не будешъ—
Жыттямъ своимъ занудышъ,
Померкне ранокъ ясный.

И якъ безъ сонця квиты,
Такъ въ молодыи лита
Твое жыття погасне.
Тоди, моя дытыно,
Изныкнуть у хвылыну
И мріи вси, и чары...
И гирко ты заплачешъ,
Запевнышся, побачышъ—
Есмы мы не до пары.
Такъ! Наши стежкы ризни!
Не сталы квиты пизни:
Ихъ швыдко бьють морозы!
А прыказка мовляе:
Хто зраночку спивае,
Пролье у пивдень слёзы.
Тому-жъ покынь... вгамуйся!..
За мене-жъ не турбуйся!
Я звыкъ въ жытти страждаты...
А цю святу хвылыну
Я буду до загыну
У памъяти держаты!...

К. А. Билиловсъкый.

Осинній мотивъ.

I.

Хмары по небу, гризни й велыки, несутся зъ пивночи,
Темнымъ пòкрывомъ запынаючи срибныи зори;
Витеръ бурхлывый гучну свою писню сумно выводе
И зневажно й гнивлыво тышу турбуе вечирню.
Щось невымовне таится въ скорбній цій писни осинній!
Въ пизню добу пидъ згукы ii почынае здаватысь,
Нибы прырода якись незвычайни справля похороны,
А дрибненькымъ дощемъ замистъ слизъ обмывается досыть...
Тилькы не вси мы чуемъ душею невтишни рыдання,
Що въ пòвитри льются шырòко, не маючы впыну;
Зъ насъ не каженъ прымите въ ныхъ скаргу на тяжку недолю,
И ни на кого воны не навіють глыбокою смутку.
Ніякъ бо вже й намъ пригадаты, зъ якои годыноньку люде
Звыклыся зъ горемъ; мы не вважаемъ навить на всправжни

Слёзы кривави... тай де въ насъ чудовна визьмется сыла,
Щобъ завсегда на братню биду видклыкатысь по воли?

Хмары за хмарамы крыють блакиття, и гоне ихъ витерь
На чужыну,—тамъ воны знайдуть може що ынче;
Лыхо за лыхомъ по черзи гне чоловика и гнитыть,
Та байдужѐ намъ! ынчои доли й ждаты даремно...

II.

Ни не слидъ покладатысь на люти, не радисни думы
Про горе безъ впыну й нещастя! Здавна въ жытти цимъ темрявимъ
Тилькы прывитна надія свите на нашій дорози,
А якъ погасне й вона, то обійме насъ ничъ непроглядна.

Мае природа нехыбни законы, по котрымъ для неи
Вслидъ за негодою зновъ настае гарненька годына;
Треба-жъ и людимъ свій виковичный законъ шануваты,
Та щобъ недоля не панувала надъ намы такъ гризно
Холодъ и мряка нынькы пануютъ на двори, бо сонце
Ясне й гаряче, вже видъ земли видступылось далеко;

Швыдко видійде ще й дали, й мицно засне вся природа,
Покы, и свитъ, и тепло ii зновъ по весни не разбудять.
Люде самы виддаляются серцемъ видъ неба, де певно
Е за-для насъ джерелò невиводне и правды й любовы.
Прàвда-жъ-то дывный нашъ свитъ, а любовъ-то тепло чародійне;
Вдвохъ-же воны надзвычайно намъ у жытти запоможуть.
Покаже намъ правда усяки помылкы й задависни вады,
Любовъ-же байдужисть оберне въ цилющи, святи почування.
Треба намъ тилькы розумъ и серце дотепно зъеднаты,
Та щобъ мижъ нымы доброи згоды нищò не ламало!

К. М. Шамраєвъ.

Агатъ.

Поважно и тыхо въ степу, якъ въ мечети;
Мовъ сторожъ, чатуе орелъ изъ небесъ;
Звеныть жайворо̀нокъ въ небеснимъ намети,
Въ трави перепилка пидёмкае десь.

* * *

Въ блакитти прозоримъ такъ сонце сіяе,
И спекою млявый витрець повива;
Прывадно Генъ озеро хвылями грае,—
У озера тамъ караванъ спочыва.

* * *

Е крамъ въ каравани: ваниль и москаты,
Фіумъ [1]) и гвоздыка, й зъ Дамаску булатъ,
Барвысти шовкы и шовкови халаты,
Сафиръ, самоцвиты и темный агатъ.

* * *

Агатъ було куплено той въ Индостани,
Де Гангъ у долыни священній бижыть,—
Агатъ найдорогшый е крамъ въ каравани,—
Агатъ той на кылыми въ юрти лежыть.

* * *

[1]) Фіумъ — опій.

Агатъ ты чудовый! Яки въ тебе бровы
И губы прынадни, и волосъ, якъ гай!
И скилькы въ полумъяныхъ очыхъ любовы
Горыть и сіяе, мовъ свитыться рай!

* * *

Оддайте мени, о вы диты Бухàры,
Агатъ дорогый цей, жывый цей алмазъ!
Оддамъ я вамъ, диты, всесвитни вси чары,
Абы-бъ цей агатъ вашъ обняты хочъ разъ!..

К. А. Билиловськый.

Товаришу

Згадай про весели лита молодыи,
Змагання ыскрявы, беседы гучни;
Згадай про щаслыви часы на Вкраини,
Де любо жылося тоби и мени.
Згадай про часы, колы щырыи речи
Безпешне лылыся изъ щырыхъ грудей;
Згадай, якъ бажалы щаслывои доли,
Освиты та щастя для темныхъ людей.
Згадай... и розійдутся тіи зморщыны,
Що вырылы думы на гордимъ чоли,—
Бо вернутся сылы въ розбытыи груды,
Воскреснуть надіи, що въ серци жылы!

И. Рудный.

Моя писня

(прысвячую любій землячци моій Маруси Комаривни).

Ой чого-жъ мени журытысь—
Нудьговаты,
Чого марно серцю жалю
Завдаваты?
Ой я-жъ такы козацького
Роду—плоду,
Тай не звыкъ ще потураты
На прыгоду!
Ой, пиду я степомъ—лугомъ,
Заспиваю,
Може доля й видгукнется
Въ темнимъ гаю.
Може й знайдется дивчына
Пышна, гожа,
Що найкраща та вродлыва
Мовъ та рожа,—
Биле лычко, кари очи,
Чорни бровы,
Серце чуле та прыхыльне
До любовы...
Покохае мене щыро,
Не зрадливо,—
Будемъ жыты любесенько
Та щаслыво...

Визьму ii за рученьку
Та й до шлюбу—
Дывуйтеся, вороженькы:
Беру любу!
Дывуйтеся, вороженькы—
Беру любу,
Ой я-жъ козакъ мовъ панъ якый
На всю губу!

Мыкола Вороный.

Кохання.

Найлипше на свити—кохання солодке!
Едынне се щастя, що зъ жызни беремъ.
Кохання скрашае жыття намъ коротке,—
Жывемъ, та кохаймось, бо скоро помремъ!

* *
*

Погляньте на небо, на що тамъ сіяе
Те сонечко красне и ясно горыть?
На те щобъ зрумъяныты квиты у гаи,
А литомъ гарячымъ ихъ симъямъ палыть.

* *
*

Не вирьте, що кажуть вамъ старыи люде,
Що буцимъ кохання—то грихъ е и блудъ,
Що буцимъ за грихъ сей вамъ кепсько десь буде,
И вчынять огнянный надъ вамы десь судъ!

* *
*

Скажить, мои люби, тымъ людимъ вы смило:
Що буде, то й буде—побачымъ, нехай!
А покы десь въ пекли смалытымуть тило,
Мы землю мызерну обернемо въ рай!..

К. А. Билиловськый.

Прыйды.

Прыйды до мене въ бидну хатоньку,
Розважъ мене и ридну матиньку!
Безъ тебе мы обое плачемо,
Хвылыны свитлои не бачемо.
Вона про тебе все пытается,
А въ мене серце розрывается!..
Безъ тебе намъ обомъ жыття нема,
Безъ тебе, серце, божый свитъ—тюрма!
Твои очыци—ясни зиронькы,
Забуты ихъ немае сылонькы,—
Ой дай же намъ въ ныхъ надывытыся,
Въ проминняхъ свитлыхъ ихъ погритыся!
Твои слова—жыва водыченька,
Твоя душа—свята крыныченька!
Дай зъ неи, серденько, напытыся,
Зъ тобою серцемъ зъедынытыся!
Що дня дывлюся я въ виконечко,
Чы не вернулось мое сонечко?..
А сонечко все не вертается
И рій думокъ не розлитается...

В. А.

Въ неби высокимъ.

Въ неби высокимъ, въ блакитни простори
Зирка до зиркы мытыть,
Сяють проминнямъ закохани зори,
Вичнисть имъ лыне за мыть!

Дилыть ихъ просторь велычня, безкрая
Инша судылась имъ путь:
Имъ не диждаты жаданного рая,—
Ризно въ блакыти плывуть!

Въ свити холоднимъ, порожнимъ, байдужимъ
Серце до серця зорыть,
Серця палають пидъ полуммямъ дужымъ
Вичнистью лыне имъ мыть!

Дилыть ихъ прорва безодня, безмежна
Ризни ихъ ваблять меты,
Клыче далеко ихъ доля бентежна...
Въ свити имъ поручъ не йты!

Л. Старицька.

Квитка.

Що дня у гай кризь лыстя прокрадався
Одъ сонця проминъ й квитку гривъ,
А витерець щось шепчучы лищыни,
Усе зитхавъ... винъ квитоньку любывъ.

Мыналы ночи й дни. Прывіявъ витеръ хмары
И квиточку одъ сонця затулывъ...
И стало холодно тій квитонци червоній...
Не выненъ винъ... бо квитоньку любывъ.

Холодный, билый снигъ и поле, и байраки, —
Усе занисъ, и квитку загубывъ...
И витеръ той рыда мижъ голымы гилкамы...
Не выненъ винъ—бо квитоньку любывъ.

Георгій Козловъ.

Писня поета

(прысвята Дм. Ив. Яворыцькому).

Одъ бидныхъ бидный я родывся,—
Нужду пидклавъ, нуждою вкрывся,—
Не дбавъ ни срибла, а ни злата,
Була и е пидъ дахомъ хата...
Де небо блызько видтыля,
И вильный витерець гуля!
Мени не заздрують тутъ люде,
Тутъ не боюсь обіймивъ Юды,
И другъ купованый не зраде,
И злодій въ ничъ не обикраде,—
Объ цимъ душа не заболыть!—
То якъ-же Бога не хвалыть?
Хвала тоби, Велыкый Боже,
Що въ мене скарбивныць нема:
Мене нищò тутъ не тривоже,—
Я сплю спокійно—все дармà!

* *
*

Насъ не двойкò—я самъ родывся;
Одынъ й оставсь—не одружывся,—
И журыться моя хатына,
Що не щебече въ ній дружына.
Тай де-бъ знайшлась теперъ така,
Що выйшла-бы за жебракà?

За те ни сваръ, ни слёзъ, ни млости,
Не лизе *другъ* що-дня у гости,
И ввѐчери, якъ зайде сонце,
Той другъ не дряпае въ викòнце...
И серце въ грудихъ не болыть!—
То якъ-же Бога не хвалыть?
Хвала тоби, Велыкый Боже,
Що щебетушечкы нема,—
Не думаю: «а що, а може?»...
Я сплю спокійно—все дарма!

* *
*

Я не уквичаный родывся,—
Нигде барвинокъ не стелывся,
И навыть лыстячко зелене,
Здається, не росло про мене.
Безъ зиллячка и безъ квитка
Життя майнуло въ козака.
За те-жъ у мене ынчи квиты—
Ростуть, цвитуть, мовъ ридни диты.
Слёзою нышкомъ полываю
И у виночокъ ихъ сплитаю,—
О, се такъ серце веселыть!
То якъ-же Бога не хвалыть?
Хвала тоби, Велыкый Боже,
За ти квиткы, що ихъ зима
Николы не побъѐ, а може
Поблекнуть рано...
Що-жъ?—дармà!

* *
*

Нимый и тыхый я родывся—
Нихто не знавъ, не веселывся,
И не ревлы нигде гарматы...
Стогнала тилькы бидна маты.
А я не плакавъ, не крычавъ—
Тыхесенько соби лежавъ.
За те теперъ я голосъ маю,—
Спиваю, плачу та рыдаю...
А якъ серденько захолоне,
И сумно зъ церквы дзвинъ задзвоне,—
Хтось стане слёзъ багато лыть
Й за мене Господа молыть...
Хвала тоби, Велыкый Боже,
За те, що смерть колы нимà
Склепыть мои уста, то може
Заплаче хтось...
А ни—дарма!

Н. А. Билиловськый.

Р. 1891.

Чого я жду?

Чого я жду, чого бажаю?
Кому я жалю завдаю?
И доси самъ про те не знаю,
Куды пиду я, де сховаю
Журьбу пекельную свою.
За лыхомъ лыхо наглядае,
Щобъ сылу безъ кинця гнитыть...
На серце каминь налягае—
А доли все мени немае,
Ii не бачывъ я й на мыть.
За вищо-жъ такъ, мій Боже мылый,
Судылося копать мени?
И докы-жъ ждать святои Сылы,
Що духъ пидійме мій похылый
И принесе щаслыви дни?

Н. М. Шамраевъ.

До Ольгы.

I.

Згадай той часъ и ту годыну,
Моя ты любая дивчыно,
Якъ мы на цвынтари седилы
У двохъ, шепталыся и млилы,—
И обнималыся зъ тобою.
Пидъ кучерявою вербою...
И щебетлывыи пташкы
Прыспивовалы мовъ дружкы,—
То бувъ чудовый мисяць Май—
Медовый мисяць нашъ...
Згадай!

* *
*

Згадай той теплый день останній,
Якъ мы у вичному коханни
Поклявшысь, сумно попрощалысь,
И довго, довго цилувалысь...
И слово ты святе, велыке
Дала мени: «твоя на викы!»
«Хай свидчять ци святи хресты!»
И свято обицялась ты
Прылынуть въ мій далекый край,—
Згадай-бо, серденько, згадай!

* *
*

Я довго вслидъ тоби дывився,
Й небесному Царю молився:
Абы-бъ Винъ въ купи звивъ насъ знову,
Абы-бъ зберигъ твою любову,
И хай пошле Винъ, щобъ такою,
Якъ доси, серця простотою
Осталась вквичаная ты,
И щобъ не згубла красоты
Душы пречыстои, якъ рай,—
Згадай-же, Ольго, все згадай!..

II.

Я думавъ, не спивае
Нихто вже такъ, якъ въ гаи
Зеленимъ соловейко.

Я думавъ, що немае
Квитокъ вже кращихъ въ маи,
Якъ у садку троянда.

Я думавъ, що на свити
Нищо мылишъ не свите,
Якъ зирочка на неби.

* * *

Та що спивунъ въ диброви,
Колы свои чудови
Письни спивае Ольга?

Що роза та, якъ гляну
На щиченьку румьяну
И губынята Ольгы?
Що зирка опивночи,
Колы въ блакытни очи
Своій дывлюся Ользи?..

III.

Глянь, красуня, на ту чайку,
Що надъ ричкою лита,
И кыгыче, и до хвыли
Грудью й дзюбомъ прыпада.
Глянь, красуня, на ту пчилку,
Що на квитонци седыть,
Пье жадибно медъ солодкый
И тыхесенько гудыть.
Глянь въ гори на жайворонка,
Що литае въ небесахъ
И выспивуе мыръ Божый,
Потопаючый въ красахъ.
Глянь на те, на друге й трете,
Ты, лебидочко моя,—
Якъ та чаечка и пчилка,
Якъ той жайворонокъ й я.
Якъ та чайка, и я вьюся,
Прыпадаю до грудей,
Якъ вона, и я ныряю
Въ сыню глыбь твоихъ очей.

Якъ та пчилка, и я, любо,
Зъ устъ твоихъ дыхання пью,
И тыхесенько на ухо
Про коханнячко гудю.
Якъ той жайворонокъ въ неби,
Такъ и я що-дня, повирь,
Гымнъ спиваю Господеви
За тебе, Его утвиръ.

IV.

Квитокъ я запашненькый
Тоби прынисъ раненько,—
Ты спала ще здается,—
Его ты, моя мыла,
На грудихъ прыстромыла,
Якъ разъ де серце бьется.
Чы гарный мій квиточокъ,
Чы заспанный выдочокъ
Румъянный твій мылише?
Хто знае про кохання,
Той лехко се пытання,
Голубонько, розрише.
Та ба, моя дружыно,
Уже черезъ годыну,
Якъ на квитокъ я глянувъ,—
То краще-бъ не дывывся,
Такъ бидный винъ схылывся,
Згоривъ весь и завьянувъ.

Квитокъ мій, моя Оля,
Така-жъ прыспала доля,
Яка̀ й мене прыспала:
И я такъ загорився
И зъ того ча̀су звився,
Якъ ты мене обняла.

V.

Зновъ пытаешъ ты, дытыно,—
Все твій розумъ знаты хоче,—
За голубкою не впынно
Чомъ и крутыться й буркоче
Голубъ, опустывшы крыла?
Що въ соби голубка мае,
И яка е въ нея сыла
Що кругъ нея винъ кружляе?
Розскажу ще разъ—и годи,
Не пытай мене вже, друже!
Е такый законъ въ прыроди:
Все, що тутъ слабе, недуже,
Хылыться къ могутній сыли,—
Квитка тягнется къ виконцю,
Къ мисяцю морськыи хвыли,
А планыды й зори къ сонцю.
Такъ для голуба й голубка—
Що те сонечко для свиту:
Свитъ кругъ сонця, а кругъ любкы
Голубъ крутыться все лито.

Глянь, моя ты повновыда,
Ще й на мене и на себе:
Якъ кругъ сонця та планыда,
Такъ и я крутюсь кругъ тебе...

VI.

Чого ты засмучена ходышъ,
Голубко, цилисенькый день?
Чого не буркочешъ зи мною?
Не чуты твоихъ чомъ писень?

Хыба-жъ я тебе не кохаю,
Якъ перше любывъ и кохавъ?
Хиба я на тебе молытысь,
Олюша моя, переставъ?

Що ты мене доси любыла,
Я вирю и певенъ у тимъ;
А заразъ... не вмію й вгадаты,
Що сталося зъ серцемъ твоимъ.

Чого-жъ ты, повидай, сумуешъ,
Що сталось, зробылось тоби?
Чомъ, ластивко, ты не щебечешъ,
Мовчышъ и марніешъ въ журьби?

Гай—гай, чы не журыся часомъ
Того, що колы тебе бравъ,
Хорошый я бувъ—кучерявый,
А заразъ лысенькый вже ставъ?..

Чы ты черезъ те такъ сумуешъ,
И тымъ такъ мовчышъ, якъ нима,
Що весконька й лито мынулысь,
А ягидокъ—дитокъ нема?
Колы ты за це,—не журыся:
Я въ Бога теля не укравъ,
Захоче, то й буде,—Винъ Сари
Гостынця на старости давъ...

К. А. Билиловськый.

МАРУСЯ ЧУРАЙВНА.

ДРАМА ВЪ ПЪЯТЫ ДІЯХЪ.

(У ДЕВЪЯТЫ ОДМИНАХЪ).

Напысавъ В. Самійленко.

Дieви особы:

ЧУРАИХА—вдова.

МАРУСЯ—ii дочка.

БОБРЕНКО—хорунжiй.

БОБРЕНЧЫХА.

ГРЫЦЬКО—ихнiй сынъ.

КИНДРАТЪ ИСКРА.

ГАЛЯ ПУШКАРИВНА.

ДЯКЪ.

КОЗАКЪ, одягненый за старця (Процько).

ПОСЛУШНЫКЪ.

КОЗАКИ и ДИВЧАТА.

ХЛОПЧЫКЫ.

БОЖЕВИЛЬНЫЙ.

ПРОЧАНЕ—всякый народъ.

Дiеться въ 1649 роци.

Маруся Чураивна.

ДРАМА.

ДІЯ ПЕРША.

Берегъ надъ Ворсклою биля Полтавы. Вербы. Мисяць свитыть надъ ричкою.

ВЫХИДЪ ПЕРШЫЙ.

Маруся сама.

Ой якъ тутъ гарно, якъ тутъ гарно, Боже!
Чы знайдеться на всій земли шырокій
Така мистына гарна, якъ оця?
Чы може скризь таки ричкы хороши
Й таки хороши вербы кучеряви
Схылылыся на воды верховиттямъ.
Чы скризь такъ любо сяе билолыцый?
Якъ я люблю сыдиты тутъ сама
Та любувàть на Божее створиння,
Тоди якъ спыть увесь хрещеный людъ,
Тоди якъ скризь пануе Божа тыша.
Якъ легко дыхаты мени тоди,
Якъ хочеться тоди молытысь Богу!
А иноди стае такъ якось дывно—

Видразу слёзы выступлять на очи.
Такъ смутно стане, а чого-не знаю.
Чы то того, що прыйде часъ колысь,
Якъ я красы тіеи бильшъ не вгляжу,
Чы то за тымы. що въ могылахъ сплять
И не побачуть тыхъ пышнотъ никóлы,
Чы то за тымы, що въ такій краси
Жывуть, не знаючы хвылыны щастя.—
Не знаю... Боже! Гарно якъ; дывлюсь,
И серце такъ хутенько бьеться въ грудихъ.
А въ голови складаються письни,
Сама не знаю, якъ для ныхъ знахожу
И голосъ, и сьпиваты почынаю.
А що-жъ се Грыць, мій любый, забарывся?
Чы не знайшовъ винъ другои Маруси?
О, Боже! Видверны видъ мене лыхо,
Не дай мени, що-бъ винъ мене покынувъ.

ВЫХИДЪ 2.

Маруся, Галя, дивчата.

Галя *(жваво)*.

Добрывечиръ тоби, Марусыно! Що ты тутъ сама робышъ?

Маруся.

Якъ бачышъ, сыжу та дывлюся на воду. Добрывечиръ, Галю, добрывечиръ сестрычкы.

Галя.

А я вже вмію тіеи письни, що ты мене вчыла.

Маруся.

Котрои?

Галя.

Не тіеи смутнои; не люблю я смутныхъ писень, а тіеи веселенькои, що, знаешъ, ты вчыла позавчора.

Маруся.

Смутни письни тоби не до вподобы;
Ну, а якыхъ, скажы, спиваешъ ты,
Колы тоби на серци стане тяжко?

Галя.

Мени николы тяжко не бувае.

Маруся.

И не бува тоби хочъ трохы смутно?

Галя.

Ни, не бува. Э, ни, тривай, бувае.
Якòсь я разъ зибралась на музыкы,
Взяла новенькый сыній байбаракъ
Стричокъ, стьожокъ поначипляла гарныхъ,
Намыста доброго разкивъ зъ десятокъ
Та, бачъ, хотила ще й винокъ покласты—
У мене зъ робленыхъ квитокъ прегарный
Виночокъ бувъ захованый у скрыни.
Колы я до виночка, ажъ його
Зовсимъ пизнать не можна: ввесь сердешный
Розчавленый лежыть. Зъ тіи прыгоды
Мени було такы дуженько смутно.

Маруся.

И ты вже й на музыкы не пишла?

Галя.

Э, ни, пишла, ще й добре танцювала,
А про виночокъ заразъ и забула.

Маруся.

Щаслива ты, що ты така весела.
А зъ кымъ же билшъ ты любышъ танцюваты?
Хто бильшъ за всихъ тоби прыпавъ до мысли?

Перша дивчына.

Я знаю, хто.

Друга дивчына.

Я знаю тежъ. Сказать?

Галя.

Ну, що вы знаете. Нема що знаты.

Перша дивчына.

А отъ же йе: ось я скажу.

Друга дивчына.

Ни, я.

Галя.

Та що се вы до мене прычепылысь?
Я вамъ роты позатуляю заразъ.

(Бижыть до другои дивчыны, затуляе ій рота).

Перша дивчына.

А я скажу.

Галя.

Ось я тоби. Мовчы!
(Бижыть до 1-ои дивчыны, хоче ій затулыты рота).

Друга дивчына.

А я скажу теперъ.

Галя.

Мовчы, мовчы.

Перша дивчына. *(Ростягаючи мову).*

Його зовуть... його зовуть Гры....
(Галя затуляе ій рота).

Друга дивчына. *(Кинчае слово).*

.... цько.

Галя.

Який Грыцько?

Дивчата.

Який Грыцько?—Бобренко.

Галя.

Та не брешить. Не вирь имъ, Марусыно.
Таки брехливи капосни дивчата.

Маруся. *(На бикъ).*

Грыцько! Мій любый Грыць! О Боже мылый!

Галя.

Не вирь же имъ, не вирь брехни, Марусю.
Давайте краще будемо спиваты.
Чы не зложыла ты новои письни,
Та тилькы не смутнои, цуръ ій пекъ.

Маруся.

Хиба мени сами письни на думци.
Бувае часомъ, що яка й складеться,
А не складеться,—де-жъ я вамъ визьму!

Галя.

Ну, то давай старои засьпиваемъ.
Чы такъ, дивчата? Почынай, Марусю.

Маруся.

Сьогодни щось не хочеться сьпиваты.

Галя.

Не хочеться,—такъ знаешъ що—ходимъ
Ажъ на майданъ; тамъ наши козаченькы
Збираються й сьпивають; будемъ слухать.

Маруся.

Идить самы, а я ще тутъ зистанусь.
Тутъ гарно такъ, а я втомылась трохы.

Перша дивчына.

Эге, яка бо ты Марусе, справди.

Друга дивчына.

Ты наче насъ цураесся чогось,
Не любышъ насъ, не ходышъ зъ нами вкупи;
А мы тебе такъ любымъ, якъ сестру.

Галя.

Не сердьтеся на неи, сестрычкы.
Вона така розумна та хороша,
Складае намъ чудовіи писни.
А мы ничого, гришни, не складаемъ.
Хочъ бы мени пивъ писеньки зложыты.

Маруся.

И не складай; ты гарна и безъ писень,
До того жъ и щаслыва.

Галя.

О! щаслыва!
До мене лыхо и не пидступай,
Та я йому, не знаю, щобъ зробыла!

Перша дивчына.

Чого жъ ты такъ росердылась на лыхо,
Бо ты жъ його й не бачыла николы.

Галя.

Та цуръ йому; я й бачыты не хочу,
И на вику николы й не побачу.

Друга дивчына.

Гляды лышень, наврочышъ.

Галя.

Не наврочу,
Бо я такы щастлыва й веселенька.
Такъ щожъ, дивчата, пидемъ на майданъ?

Перша дивчына.

Ходимъ, ходимъ.

Друга дивчына.

А ты не йдешъ, Марусю?

Маруся.

Ни, йдить самы.

Галя.

Ну, то бувай здорова.

Перша дивчына.

Прощай.

Друга дивчына.

Прощай.

Маруся.

Прощайте, йдить здорови.

Перша дивчына *(до другои)*.

На вищо ты згадала про Грыцька?
Адже Грыцька вона сама кохае.

Друга дивчына.

Хиба жъ то я? ты перша начала,
А я зовсимъ було про те й забула. *(Выходять спиваючи).*

ВЫХИДЪ 3.

Маруся сама.

Вона Грыцька мого кохае. Боже!
Невже-жъ и винъ ій кохае тежъ?
Невже мене винъ зрадыть за-для неи
И слово те, що давъ мени, злама?
Завищо може винъ ій кохаты?
Вона хороша, правда, тилькожъ ни,
Не на таку мене винъ проминяе.
Вона душею ще зовсимъ дытына;
Вона ничымъ не вміе турбоватысь,
Вона ще й думаты зовсимъ не вміе;
Вона, якъ те малесеньке ягнятко,
Що весело стрыбае по трави.
На неи втишно збоку подывытысь,
Але вона не вразыть серця вкрай.
А що тоди, якъ винъ ій полюбыть?
Що станеться тоди зъ моимъ коханнямъ?...
О Боже! Ты, що все намъ роздиляешъ,
Якъ ты мени багацтво маешъ даты—
Визьмы видъ мене й другымъ дай його;
Якъ хочешъ довгый викъ мени послаты—
Визьмы й виддай його людыни другій;
Якъ хочешъ даты славу голосну—
Визьмы ій й виддай ту славу людимъ:
Мени ничого, Боже, не давай,
А дай мени одно мое кохання;

Ничого билшъ у тебе не прошу я:
Мое кохання станеться мени
Багацтвомъ, славою и довгымъ викомъ.

ВЫХИДЪ 4.

Маруся, Грыцько.

Грыцько *(на бикъ)*.

За тымы військовымы справамы та радамы не можна й вырватысь. Мабуть Маруся давно мене чекае. Дежъ се вона?

Маруся. *(Удае байдужу)*.

А хто се тутъ блукае середъ ночи?

Грыцько.

Марусенько, се ты? Якъ же я до тебе рвався думкамы моимы! Не мигъ ніякъ викрутытыся видъ нашого полковныка. Одибравъ винъ сёгодни лыста видъ пана гетьмана та й склыкавъ насъ, щобъ громадою прочытаты й порадытысь. А ты може думала вже, що я не прыйду?

(Маруся пыльно на його дывыться).

Марусе! ты наче сердышся на мене. *(По троху запалюеться, якъ говорыть)*. Прысягаюсь тоби, що поспишавъ яко мога, щобъ швыдче тебе побачыты, та ніякъ не мигъ ранишъ вырватысь. Марусе, поглянь же на мене прыязно. *(Маруся дывыться похмуро)*. Марусе, ты мене не любышъ? Скажы, завищо ты мене любыты не стала? Невже мое кохання не вартъ и ласкового слова видъ тебе? Скажы, що я тоби зробывъ прыкрого, яке я тоби лыхо заподіявъ? Промовъ бо до мене, Марусыно.

Маруся.

Ходы сюды; дывысь мени у вичи.

Грыцько.

Дывлюсь и не бачу въ твоихъ очахъ ласкы до мене. Дывлюсь и вбачаю гнивъ до мене. За вищо жъ сей гнивъ? Я выненъ тилько тымъ, що тебе кохаю безъ миры. Хиба тоби не любе мое кохання?

(Маруся дывыться ласковише, тыхо покладае рукы йому на плечи, а дали раптомъ його обіймае).

Маруся.

Коханый мій! якъ я тебе люблю!
Нихто мене зъ тобою не розлучыть,
Никому въ свити не виддамъ тебе,
Ты мій. Любы жъ мене саму до вику,
А я тебе любытыму й тоди,
Якъ серце въ грудихъ бытысь перестане.

Грыцько.

Мое ты щастя! Зирочко ясна!
Чи я-жъ тебе всимъ серцемъ не кохаю,
Чи не про тебе вси мои думкы?
Мени безъ тебе й сонце темно свитыть,
А день здається викомъ нескинченнымъ.

(Цилуе Марусю).

Скажы-жъ мени, чого була сердыта,
И покарай, колы я справди выный.

Маруся.

Я сердылась... мени здалось, неначе...
Ни, не здалось, а сонъ мени прыснывся.

Що нибы я ходыла по садку,
Ажъ выйшовъ ты з-за дерева до мене,
Мы любо стрилысь, сталы розмовляты,
Колы се выйшла Галя з-за кущивъ,
Рукою повела передъ тобою—
И зразу ты на вовка перекынувсь,
Мене вхопывъ за шыю й ставъ душыты.
Той сонъ мене збентежывъ; я згадала
Його теперъ и наче остовпила,
Але не сердылась на тебе.

Грыцько.

Дывный
Той сонъ, але винъ сонъ; мое жъ кохання
Не сонъ, а щыра правда. Сонъ мынувся,
Забудь же ты його и будь весела.

Маруся.

Уже забула; вже я зновъ весела.
Коханый мій, козаче мій хорошый?
Завищо такъ тебе я покохала?
Чымъ серце ты мое прычарувавъ?
Не знатный зъ тебе лыцарь, не завзятый.
Ты й ворога, мабуть, не вміешъ ризать
Та й ремствують на тебе козакы,
Що й выпыты не вміешъ такъ, якъ треба.
Якый же ты козакъ? Якый ты лыцарь?
А знаешъ, за що я тебе люблю—
За те, що въ тебе чуле, добре серце;
За те, що лютосты въ тоби немае,
За те, що навить ворогивъ своихъ
Ты радый билшъ прощаты нижъ караты,
А ще за те, за те, що ты хорошый,
Що ты Грыцько.

Грыцько.

А я тебе за те,
Що ты Маруся, бо нема на свити
Дивчыны другои, яка була-бъ хочъ трохы
Така, якъ ся Маруся Чураивна—
И розумомъ, и серцемъ, и красою.
Красою... Боже мій, чому не можна
Мени по викъ на неи любоваты!
Сидивъ бы я до вику биля тебе,
Та въ оченькы твои ясни дывывся,
Та слухавъ бы твій любый голосочокъ.
Але, мій Боже!..

Маруся.

Що таке? ой лыхо!
Универсалъ мабуть; ты не сказавъ,
Що тамъ було напысане. Ой горе!
Мабуть гетьмàнъ...

Грыцько.

До зброи клыче війско,
А завтра треба й у похидъ рушаты.

Маруся.

Такъ ты прыйшовъ зо мною попрощатысь.
Не нàдовго жъ мене ты звеселывъ.
О лютіи, проклятіи годыны!
Хыжацтво дыке, звирство осоружне!
Чы довго будемъ мы, якъ ти вовкы,
Все тилькы бытысь, ризатысь, ганяты
По свитови безъ пильгы, безъ спочынку,
Боронючысь видъ нападивъ ворожыхъ,
Або самы помщаючысь на другыхъ.

Навищо жъ, Боже, въ ци страшни часы
Ты давъ намъ серце чуле до кохання,
Колы не часъ теперъ кохатысь намъ!
Навищо давъ намъ си мъягкіи рукы,
Колы воны не обійматы мусять,
А ризаты, стриляты, катуваты?
Булобъ уже въ таку страшну годыну
Намъ каминь даты въ груды замисць серця,
Щобъ почуття його не ворушылы!
Булобъ намъ даты лапы зъ пазурямы,
Щобъ тилькы й зналы сдобычъ розрываты.

Грыцько.

Я тежъ не дуже до війны прыхыльный,
Але на ворога якъ треба встаты
Пиду та й бытымусь, якъ каже намъ
Законъ лыцарськый и гетьманъ вельможный.

Маруся.

Такъ, *бытымусь*, — и ризатымешъ диты,
И роспынатемешъ жинокъ невынныхъ,
И будешъ зъ мертвыхъ дерты кармазыны,
А потимъ ихъ, пышаючысь, носыты
Скривовлени людською кровью!.. Геть,
Боюсь тебе, боюся козакивъ.
Ты будешъ ризать...

Грыцько.

Серце, заспокойся...
Та я-жъ не выненъ, що таки часы,
Що треба ризатысь.

Маруся.

Такъ, знаю, правда,
Не виненъ ты, та й други чымъ повынни,
Але болыть душа, на те дывывшысь,
И мымохить ажъ жахъ проймае наскризь.

Грыцько.

Не прагну я людскую лыты кровъ,
И бытыся не дуже то бажаю.

Маруся.

И не бажай, не будь якъ дыкый звиръ,
Будь смилывый у бои та не лютый.
А ворога пидъ ногы пидгорнувшы,
Не трать йому жыття, згадай тоди,
Що въ його може батько есть и ненька
И дивчына кохана, якъ и въ тебе—
Вона жъ його съ походу выглядае
И плаче, якъ и я...
Згадай, що може й винъ не прагне крови,
А тилькы бьеться за свою краину
И добрый, якъ и ты.
Теперъ прощай, прощай, мій сызый орле,
Иды, куды тебе родына клыче.
Прощай, моя ты втихонько едына,
Мое жыття, мій раю дорогый.

Грыцько.

Куды жъ ты йдешъ?

Маруся.

Мене чекае маты.

Грыцько.

Такъ я тебе до дому проведу.

Маруся.

Не треба; ще хто небудь насъ зустрине,
Що небудь про кохання наше скаже,
Або всмихнеться зъ насъ. Моя душа
Святымъ коханнямъ повна черезъ край;
Не хочу я, щобъ святощъ ту сплямылы
Байдужый смихъ або слова байдужи.
Я певно ще тебе побачу завтра,
Але теперъ прощаюся. Глядыжъ,
Не забувай мене, вертайся швыдче
И помьятай, що я тоби казала.

(Цилуе його и хутко выходыть).

ВЫХИДЪ 5.

Грыцько самъ.

Пишла моя пташечка. Боже, якъ вона мене любыть, якъ за мною побываеться! А я? И я йіи люблю. Тилькы-жъ якъ зазырну въ свое серце, то бачу, що воно не варте такого кохання. Навищо самого себе дурыты.—А кажучы по правди, мое кохання якесь не однакове. Якъ побачу йіи красу, якъ почую йіи мову и розумну и разомъ гарячу, то мое серце дужче затрипоче, забьеться, и я бачу, що кращои не може буты на сьвити, я почуваю, що нема выщого щастя надъ йіи кохання. И въ моему серци кохання розжевріе й разомъ спалàхне полумьямъ. А не бачу йіи довго, то мое серце наче трохы охолоне, и хочъ люблю йіи й тоди, але здаеться, що бажавъ бы въ той часъ, щобъ Маруся була трошкы не така, трошкы веселиша, сказаты-бъ—трошкы молодча, щобъ не такымы смутнымы й поважнымы очыма на свитъ Божый дывылася. И дывна

ричъ—тоди мени здается, що я йіи люблю зовсимъ не такъ, якъ коханку, а бильшъ, якъ матиръ. А зновъ заспивае хто пры мени письни, що вона зложыла, и я разомъ немовъ згадаю любе йіи лыченько, чаривный голосочокъ. Мое кохання ожывае и лыну я за нею думкамы и поспишаю, щобъ йіи побачыты.

Дывне щось коиться въ моимъ серци; щось таке, що я й самъ гараздъ не розумію. Эхъ, пиду на війну та тамъ и розберу на дозвилли свое серце, колы його ляхъ не росчеше шаблюкою.

(Йде геть).

ВЫХИДЪ 6.

Бобренко, Бобренчыха.

Бобренчыха.

Ну та й довго-жъ вы радылысь у полковныка. Мы вже зъ полковныцею въ кимнати й пидвечеряты встыглы, а вы все радытесь.

Бобренко.

Не можна ынакше, дило поважне.

Бобренчыха.

Охъ, чоловиченьку мій, вы-бъ мене булы поклыкалы на раду; я-бъ вамъ усе чысто розсудыла, порадыла й перерадыла за пивъ годыны.

Бобренко.

Не можна того, не жиночe то дило радыты въ військовыхъ справахъ.

Бобренчыха.

Та дарма. Покы вы тамъ радылысь, мы тежъ зъ пани полковныцею порадылысь и до чогось дорадылысь.

Бобренко.

А про вищо вы радылысь?

Бобренчыха.

А зась чоловикамъ до жиночыхъ справъ.

Бобренко.

Та мени байдуже. Дывысь онъ якъ гарно мисяць свитыть кризь ту вербу. *(Задывывсь и деклямуе).*

Nóx erat ét coeló fulgébat lúna seréno.

Intér minóra sidera.

Мабуть на таку ничъ дывывся поэтъ, колы пысавъ си вирши.

Бобренчыха.

Тьфу! Зновъ розносывся зъ своею латыною! Мабуть добре тебе товклы за неи въ Кыиви, покы втовклы въ голову. А теперъ, бачъ, нема кому вытовкты назадъ. Я бъ тебе й попотовкла, та не хочу, шкодую тебе, що есы панъ хорунжый.

Бобренко.

А якбы не хорунжый, то невже-бъ была?

Бобренчыха.

А ты думавъ, дывылася-бъ на тебе? Такъ бы взяла качалку, та тебе по спыни, по спыни, що-бъ не допикавъ мени разъ-у-разъ своею латынщыною. Се-жъ ты знарошне мени все йіи вычытуешъ, що-бъ показаты, що ось мы то яка цяця—розумный, ученый чоловикъ, а жинка, мовлявъ, яка дурна: ни слова не розуміе зъ моеи премудрои мовы.

Бобренко.

Та Господь зъ тобою, стара, схаменыся! Невже-бъ я знарошне ставъ тоби допикаты! То вже я такъ дуже люблю ту латынську

поэзію, що все не можу йіи забуты навить пры тоби, та все забуваю про те, що ты йіи не вчылася.

Бобренчыха.

Не вчылася, не вчылася! А ты мабуть занадто вже багато вчывся, що такый дурный, ажъ прышелепуватый.

Бобренко.

Та годи бо тоби не знать що плескаты. Отъ напасть мени зъ тобою. Чысто жывцемъ хоче мене зъисты.

Бобренчыха.

Тьфу! Що-бъ я таку погань якъ ты, своимъ хрыстыянськымъ ротомъ йила.. Нехай тебе собакы йидять.

Бобренко. *(На бикъ).*

Тилькы два вирша прочытавъ, и така напасть. Скилькы-жъ то лыха малы ти поэты, що йихъ пысалы, та ще й побагату! *(Голосно).* Та за що ты на мене наскипалася?

Бобренчыха.

За те, що ты все биля своихъ кныжокъ, а господарства доглянуты й гадкы немае: онъ сына женыты треба, а тоби й байдуже.

Бобренко.

То й оженыться якъ схоче. Мени яке дило? Хиба скажешъ щобъ я бигавъ та молодои йому шукавъ.

Бобренчыха.

Спасыби Богови; вже й безъ тебе обійшлысь.

Бобренко.

Безъ мене, та мабуть що й безъ тебе, бо Грыцько здается давно вже кохае Марусю Чураивну.

Бобренчыха.

Не тилькы сьвита що въ викни.

Бобренко.

А хто-жъ ище?

Бобренчыха.

Эге, нехай кортыть. Колы тоби нема дила, то я й не скажу.

Бобренко.

Якъ знаешъ. *(Переходытъ на бикъ сцены, але зупынывся й задывывсь на краевыдъ).*

ВЫХИДЪ 7.

Бобренко, Бобренчыха, Маруся осторонь.

Маруся.

Ище хочъ разъ скажу йому: прощай,
Хочъ разъ ище йому въ очыци гляну.
Та де-жъ се винъ? Пишовъ мабуть до дому.

Бобренчыха.

Чого-жъ ты ставъ и вылупывъ банькы на вербу, мовъ зроду йіи не бачывъ. До дому часъ, та й спаты лягаты.

Бобренко.

А отъ-же не пиду, ажъ покы не скажешъ, яку молоду знайшла Грыцькови.

Маруся *(на бикъ)*.

Грыцькови! Якому Грыцькови? Хто се тутъ говорыть про Грыцька? А, се-жъ його батькы.

Бобренчыха.

Для Грыцька я знайшла таку молоду, що ты, якъ почуешъ, то ажъ затанцюешъ зъ радощивъ, навить свою латыну забудешъ.

Маруся.

Що? Молоду Грыцькови! Охъ, горе-жъ мое!
(Зъ несылы сидае пидъ вербою).

Бобренко.

Ну, ну, чого-жъ стала, якъ цыганська шкапа! Тягны вже дали.

Бобренчыха.

Отъ-же нарошне доты тягтыму, докы зъ тебе й душу вытягну; а отъ що скажу тоби теперъ: про Чураивну нехай Грыцько й не думае. Велыка цяця, що йiи батько бувъ сотныкомъ, або що вона тамъ письни складае, та скиглыть якъ кишка.

Бобренко.

Грыцько зрисъ у купочци зъ Марусею. Згадай, що йiи маты й нашого Грыцька выгодувала молокомъ своимъ, якъ ты була заслабла й не могла його годуваты. Згадай, що батько Марусынъ бувъ одважный козакъ и що вона сама така гарна й розумна, що другои такои въ цилiй Полтави не знайдешъ.

Бобренчыха.

Плюю я й на йіи батька и на йіи матиръ и на неи саму. Отъ що. А щобъ швыдче зницхнуты йіи зъ Грыцьковои дорогы, то я побалакаю зъ тіею старою видьмою (старою) Чураихою, та вже добре побалакаю, не схоче вдруге зо мною розмовляты. Бачъ! Чортова коцюба, якъ занеслася! Вчора йдучы зъ вечерни навить мени не вклонылася. А въ церкви й свичку мою не хотила передаты до образу.

Бобренко.

Серденько мое, ты брешешъ.

Бобренчыха.

Ахъ ты стара собака! Я брешу?

Бобренко.

Рыбонько моя, ты брешешъ.

Бобренчыха.

А, щобъ на тебе собакы брехалы видъ сходу й до заходу сонця.

Бобренко.

Пташечко моя, голубочко моя, ты брешешъ. Перепилочко моя, ластивочко моя, ты брешешъ. Собако скажена, брешешъ!

Бобренчыха.

Я брешу? Та я тебе!....

Бобренко.

Та ни, ни; цыть. Не брешешъ, тилькы може ты помылылася. Може вона не бачыла ни тебе, ни твоеи свичкы.

Бобренчыха.

Не бачыла! Такъ у молытву порынула, що й бачыты перестала. О, свята та Божа; а про те тилькы й думае, якъ бы нашого Грыцька опéньгаты зъ тіею кишкою Марусею.

Бобренко.

Та чого ты такъ уилась у ту нещасну Марусю.

Бобренчыха.

Нехай вона не перешкоджае нашому Грыцеви женыхатыся зъ полковныковою небогою.

Бобренко.

Такъ онъ ты яку молоду знайшла Грыцькови. Правда, гарна; тилькы що-жъ робыты, колы винъ не йіи покохавъ?

Бобренчыха.

Ну то вже не твоя ричъ; ты знай свою шаблю, та свого Давыдія Насона, чы якъ тамъ.... Я краще нижъ ты знаю вдачу Грыцькову и якои йому треба дивчыны. Та подумай и те, — мы будемо родычи самому полковныкови, а дали хтó зна...

Бобренко.

Эхъ, робы якъ знаешъ, тилькы видчепыся видъ моеи души. Ходимъ краще.

Бобренчыха.

Колы надумався. Доси-бъ уже й дома булы. *(Идуть геть).*

ВЫХИДЪ 8.

Маруся *(важко пидводыться).*

Чы се я спала? Що се я почула?
Чы то не сонъ? О, ни, то щыра правда,
Яка-жъ страшна—а буде ще страшниша
О, чуе серце—буде ще страшниша...
Мое кохання, каже, щыра правда...
Чому не вмерла я тоди, якъ винъ
Казавъ мени що такъ мене кохае?
Тоди-бъ останнимъ поглядомъ кохання
Я прынняла-бъ його кохання поглядъ,
Тоди-бъ не думала, що поглядъ той
Останній бувъ, що винъ мене прызнàчывъ.
Теперъ мене винъ нá довго покыне,
Блукатыме далеко видсиля.
Що-жъ станеться тоди зъ його коханнямъ,
Колы мене винъ бачыты не буде?
А буде те, що я почула тутъ:
Розвіе десь свое кохання въ поли,
Повернеться та й покохае ыншу.
Ни, не пущу його въ похидъ; скажу,
Що вмру, колы безъ йóго тутъ зистанусь...
А війська, лыцàрська повыннисть?
А бидный крáй, що клыче до війны?
Чы можу я для влáсного спокóю
Держаты тутъ край сéбе козака,
Колы йогò до дила зве Вкраина!
Але-жъ якъ бы одынъ винъ тутъ зистався
Невже нашъ край багато зъ того згубыть?
О, Боже мій! Навчы мене, благаю,
Бо я сама не знаю, щò робыты.

КИНЕЦЬ ПЕРШІЙ ДІЇ.

ДІЯ II.

Зъ ливого боку Чураишына хата. За нею зъ правого боку на ливый проходыть улыця, а за нею вербы.

ВЫХИДЪ ПЕРШЫЙ.

Чураиха *(выходыть и бере видра)*.

Чураиха.

Питты по воду, покы Маруся спыть. Не буду йіи турбуваты. Бидна вона, вчора прыйшла пизно и така змучена, мовъ по тяжкій хвороби. А все то кохання выпне; якбы не побывалась такъ за Грыцькомъ, то теперъ бы й не журылася такъ, що його въ похидъ выряжае. *(Хоче выйты)*.

ВЫХИДЪ 2.

Чураиха, Киндратъ.

Киндратъ.

Добрыдень, паниматусю: Вы чулы, що мы сьогодни въ похидъ выходымо?

Чураиха.

Чула, чула. Якъ же се такъ швыдко? зовсимъ не сподиванно. Хочбы було килько день даты, щобъ якъ слидъ зибратысь козакамъ у дорогу.

Киндратъ.

Колы жъ гетьманъ такый меткый, а за нымъ и полковныкы кажуть, що найголовнише дило теперъ, щобъ швыдко вырушаты та хутко прыбуваты, щобъ якъ гримъ несподиваный упасты на голову ворогамъ. Такъ ото полковныкъ сзазавъ, щобъ не дуже довго рештовалысь. Кони й зброя въ кожного доброго козака щодня напоготови, а харчу, каже, визьмемо хлиба та сухаривъ скильки йе, а решту борошномъ заберемо.

Чураиха.

Почекай же, голубе, я выйшла йты по воду; заразъ вернуся тоди й поговорымо й попрощаемось.

Киндратъ.

А Грыцько ще не заходывъ прощатысь?

Чураиха *(йдучы геть).*

Ни, ще не було.

ВЫХИДЪ 3.

Киндратъ самъ.

Господы, якъ тяжко выиздыты й кыдате тутъ свое найкраще й найдорогше щастя.. О, Марусе! на що я тебе такъ тяжко покохавъ! Навищо я побачывъ тебе соби на муку. А ты—ты кохаешъ ыншого, и я не посмію навить тоби сказаты, якъ я тебе люблю, якъ безъ тебе мени свитъ Божый немылый. Невже жъ я не скажу тоби сього теперъ, може въ-останнье! Скажу, а моя мова тилькы образыть тебе, бо я тутъ зайва людына, бо я хочу ввійты въ те серце, де немае никому мисця, никому, причъ одного. *(Пидходыть до викна, зазырае).* Спыть моя пташечка; яка блида, яка смутна, мабуть не весели сны йій теперъ сняться.

Эхъ, жаль бере за серце, якъ подумаю, якъ вона того Грыцька кохае. А вивъ того кохання не вартый; винъ не розуміе навить, яка то высока душа—Маруся.

Йому сподобалась йіи краса, та може ще людська слава, що Марусыне имъя возносыть. А я кохаю и твою красу, Марусе, и твою славу и твою душу, найбилшъ твою душу высоку, янголыну, безъ краю добру и разомъ могутну. Але будь щаслыва зъ тымъ, якого кохаешъ. Николы я не стану тоби на перешкоди, не збентежу твого спокою. Охъ, трудно серце свое спыныты, прымусыты уста мовчаты, колы душа крычыть одъ болю.

ВЫХИДЪ 4.

Киндратъ, Чураиха.

Чураиха.

Отъ я й вернулася. Сумно мени, козаченьку, выряжаты тебе въ далеку небезпешну дорогу. Ты такый бувъ до насъ добрый та прыхыльный, що й не знàю, якъ я тебе люблю: якъ сына ридного.

Киндратъ.

Паниматко, я васъ тежъ якъ ридну матиръ люблю й поважаю. Эхъ, якъ бы-то не такъ склалося, якъ воно складаеться теперъ, то може-бъ и довелось мени зваты васъ матусею. Та вже мабуть така моя доля, чи то Божа воля.

Чураиха.

Ты мени николы не казавъ, що хочешъ свататы мою Марусыну. Колы-жъ се ты йіи покохавъ, чи давно?

Киндратъ.

Давно вже я йіи люблю; давно вже тилькы й думаю, що про неи одну; та десь така моя доля, щобъ не маты мени щастя. Вы

йій, паниматочко, й не кажить того, що я вамъ оце прызнався. Навищо йій знаты, колы вже йіи серце заручене.

Чураиха.

Такъ, такъ; воны зъ Грыцькомъ покохалыся.

Киндратъ.

Отожъ. Такъ вы вже йій про мене ничого не кажить. А може вы спытаете, чому се я вамъ кажу про мое кохання, такъ бачыте— важко якось! Ни съ кымъ серця не подилыты, та ще може въ останнье. Хто зна, чы доведеться мени зъ походу вернутысь; можe тамъ и поляжу, то нехай уже се буде замисць сповиди, бо тамъ може й не доведеться сповидатыся.

Чураиха.

Шкóда мени тебе, Киндрате, та ничого для тебе не вдію. А люблю я тебе не згиршъ, якъ Грыцька. Якъ-бы тебе, а не Грыцька покохала Маруся, я ничого-бъ не сказала супроты тебе.

Киндратъ.

Спасыби вамъ, добродійко; я знаю, що вы до мене прыхыльни не меншъ, якъ до кого ыншого. *(Цилуе йій руку).*

Чураиха.

Не меншъ, а якъ поправди, то ще чи й не билшъ, якъ до всихъ ыншыхъ козакивъ. Ты справжній лыцарь. Якъ згадаю свого покійного чоловика, та подывлюсь на тебе, то здається, що ты зовсимъ такый, якъ винъ бувъ.

ВЫХИДЪ 5.

Маруся, Чураиха, Киндратъ.

Маруся.

Съ кымъ се вы, мамо, розмовляете? Чы не Гры....
(Зупынылась, побачывшы Киндрата).

Чураиха.

Се Киндратъ зайшовъ до насъ попрощатысь.

Маруся *(тыхо)*.

Киндратъ! Не Грыцько! невже не прыйде й попрощатысь!

Киндратъ.

Прыйшовъ до васъ попрощатысь. Може не побачымось билшъ. Бажаю тоби, Марусе, зиставатыся здоровою и... щаслывою. Колы часомъ чымъ не догодывъ, не додержуй зла, а пробачъ, якъ передъ смертю. А якъ що вернусь цилый изъ походу, то знай, що, якъ тоби буде колы треба вирного друга, або помочи, або порады,—до мене можешъ удатысь. Я тоби радый щыро й вирно служыты. Не пожалую себе, абы трапылось статы тоби въ прыгоди.

Маруся.

Якый ты добрый, Киндрате, дякую тоби видъ щырого серця. *(Озыраеться на вулыцю).* Вы ще не заразъ выиздыте?

Киндратъ.

Та отъ-отъ у литавры вдарять то заразъ и въ лавы ставаты.

Маруся.

Чому-жъ такъ швыдко? А скажы Киндрате, чи довго ця вiйна тягтыметься,—яка твоя думка?

Киндратъ.

Не думаю, щобъ довго. Мы козакы воюемось швыдко. Разъ добре зустрилысь, та й уже. Тилькы щось не надовго намъ той спокiй дистаеться. Та ты-жъ сама знаешъ, якъ мы воюемось. Сьогодни побылысь, завтра помырылысь, а тамъ, гляды, знову бъемось, колы не зъ тымъ самымъ ворогомъ, то зъ якымъ ыншымъ. То я такъ думаю, та й панъ полковныкъ сподиваеться, що за мисяць, небилшъ, скинчымо дило й повернемось до дому; бо писля того, що сталося на Жовтыхъ Водахъ, Ляхы вже не довго продержуться.

Чураиха.

Колы-бъ то Господь мылосердный дававъ, щобъ швыдче верталыся та щобъ здорови прыбувалы.

Маруся.

Не давайте себе вбываты. Глядить, щобъ уси вернулысь; чуешъ, щобъ ни одынъ тамъ не зистався.

Киндратъ.

Та вже будемо такъ дбаты, щобъ уси вернулысь. А якъ котрый запанiе дуже, бъючысь изъ велыкымы панамы, такъ що розучыться самъ и ходыты, то мы вже такого якось доволочемо. А якъ що котрого сонъ нападе, то мы його й спаткы положымо.

Чураиха.

Спаткы?

Киндратъ.

Эге-жъ, у яму. Бо мертвый—якъ панъ: и носять його и прыбирають, ще й прыспивують, щобъ краще спалось.

Маруся.

Не кажы такого страшного, Киндрате; чы тожъ можна такъ жартуваты зъ смерты!

Киндратъ.

Правда, правда; вона така поважна—ни съ кымъ не жартуе; навить не говирка, — поклыче тебе на розмову, а сама мовчыть и ты мовчы.

Чураиха.

Цуръ йій, тій розмови. Чы въ тебе, Киндрате, все йе на дорогу? Може чого треба, то мы-бъ заразъ изнайшлы.

Киндратъ.

Чого мени бракуе? Кинь и зброя добри, харчивъ узявъ, а грошей и не треба зовсимъ: у ворогивъ мы шаблею купуемо, а свои безъ грошей усього дають, абы мы ихъ зъ езуитськои та зъ жыдивськои неволи вызволялы.

ВЫХИДЪ 6.

Маруся, Чураиха, Киндратъ, Грыцько.

Грыцько.

Насылу встыгъ передъ одъиздомъ до васъ прыбигты. А де-жъ Маруся?

Чураиха.

Маруся? А тутъ-же. *(Озыраеться)*. А, бачъ куды заховалася. *(Маруся пидходыть)*.

Грыцько.

Марусе! Попрощаемося зъ тобою. Може поляжу на поли; тоди хочъ изгадай, що бувъ такый козакъ, на свити, що Грыцькомъ звався *(тыхо)* и що дуже тебе кохавъ.

Киндратъ.

Ну, прощайся-жъ, Грыцьку, швыдче, та доганяй мене. Я заразъ пиду, щобъ тамъ ще не забувъ чого влаштуваты. Прощайте, паниматко, прощай, Марусе! Якъ колы згадаешъ мене, то скажу спасыби. *(Хутко выходыть)*.

ВЫХИДЪ 7.

Маруся, Чураиха, Грыцько.

Маруся.

Ну, Грыцьку, гляды-жъ, не забувай мене; колы ты мене забудешъ, то й Богъ тебе забуде.

Чураиха.

Не забувай йіи, голубе; вона тебе такъ щыро кохае, такъ за тобою журытыметься.

Грыцько.

Памъятатыму, не забуду.

Маруся.

Журытымусь, якъ що винъ за мною буде журытыся; а колы ни, то й я його видцураюсь. Грыцьку! Якъ ты мене любытымешъ,

я тебе вдвое билшъ любытыму, але якъ що зневажышъ мое серце, я тебе не просытыму, не благатыму, щобъ мене любывъ; я тебе зненавыжу.

Грыцько.

Я тебе любытыму, якъ любывъ; я за тобою журытымусь, серце мое; я поспишатыму до тебе, щобъ швыдче зъ тобою побачытыся, люба моя, кохання мое! Прощай же, пташечко моя, будь здорова, та не дуже сумуй. Мы скоро повернемось. Теперъ ворогы наши бояться козакивъ, не довго вже намъ зъ нымы прыйдеться справлятысь. А якъ вернусь, тоди, тоди мы будемо щаслыви.

Чураиха.

Стривай же, я знайду тоби на дорогу хрестыкъ, що мій Чурай покійный носывъ на грудихъ, якъ ходывъ у похидъ. Хрестыкъ чесного лыцаря поможе тоби въ прыгоди. *(Пишла въ хату).*

ВЫХИДЪ 8.

Маруся, Грыцько.

Маруся.

Тривай, щò я хотила тоби сказаты? Охъ, забула, все чысто забула... А, ось хусточка *(выймае хусточку)* для тебе гаптувала. Визьмы йіи; якъ подывышся на неи, то згадаешъ мене... Що-жъ ище? отъ що: ты не забудешъ мене?

Грыцько.

Николы, николы! Покы мого жыття, не забуду тебе.

Маруся.

Подавай мени звистку про себе, може трапыться оказія—теперъ людъ вештается по Вкраини—якъ побачышъ кого такого, що въ

ци краи йтыме, то перешлы хочъ лыста. Пышы якъ тамъ козацька справа, чы скоро повернесся; а найпаче пышы, чы памъятаешъ мене, чы ще любышъ.

Грыцько.

Буду пысаты, моя кохана.

Маруся.

Гляды-жъ. А я тутъ за тебе благатыму Господа, щобъ вызволывъ тебе зъ усякого лыха, щобъ допомигъ тоби славы добуты й скоришъ до мене вернутысь.

Грыцько.

Я славу добуватыму тилькы на те, щобъ тоби було за вищо мене любыты, щобъ и передъ людьмы тоби не соромъ бувъ прызнатысь, що ты мене кохаешъ.

Маруся.

Не на людськую славу я кохаю.
Зистанься тымъ, чымъ бачу я тебе;
Зистаньсь одважнымъ передъ ворогàмы,
Не зрáднykомъ до риднои краины
И вирнымъ до своихъ товарышивъ
Та добрымъ будь и чеснымъ; отъ и все,
Я славы крáщои тоби не хочу.
Колы-жъ почую, що не ты, а ыншый
Въ одній потреби сто голивъ зрубае,
А ты зрубаешъ тилькы пъять, чы менше,
Або хто ыншый кляшторъ запалывъ,
А ты стоявъ и не палывъ, дывився,
Абó хто зновъ поризавъ, кримъ жовнырывъ,
И всихъ жинокъ, дитей, и всихъ ченцивъ,
А ты зъ самымы збройнымы стынався,—
То си новыны, ся *неповна* слава

Мени ще билшъ наллье кохання въ серце,
А не зменшыть його.

Грыцько.

Яка ты добра,
Яка ты вирна! Мовою твоею
Ты серце все мени розворушыла.
О, якъ-же я люблю тебе, Марусе,
И нащо мушу я тебе лышыты!..
А щò, якъ-бы я не пишовъ за вiйськомъ,
Заслабъ, напрыкладъ, нагло и зистався?.

Маруся.

Зистався-бъ рады мене... Ни, не можна,
Не можна такъ. Хто-жъ буде воюваты,
Хто-жъ буде вызволяты край зъ неволи,
Колы козацтво буде тутъ сыдиты?
Не ты бо самъ покынешъ тутъ дивчыну,
Не ты одынъ старую кынешъ неньку,—
У кожного зъ твоихъ товарышивъ
Коханый хтось зистанеться въ госпòди,
Але видъ тыхъ коханыхъ клыче васъ
Одно для всихъ найвыщее кохання.
Иды-жъ и ты, и якъ послужышъ вирно
Тому коханню, то вертайсь тоди,—
Тутъ ждатыме тебе мое кохання
Незминне й вирне, покы я на свити.

Грыцько.

Мое кохання буде тежъ незминне.
Благай-же Господа, щобъ винъ помигъ
Козацтву швыдче въ ридный край вернутысь;
Твою молытву певно винъ почуе.
Молысь за насъ, покы мы будемъ бытысь.

Маруся.

Молытымусь, благатыму за всихъ,
За тебе-жъ, мылый, дрибнымы сльозамы.

Грыцько.

И сльозы ти до Господа полынуть,
И винъ ихъ высушыть и дасть намъ щастя.

ВЫХИДЪ 9.

Маруся, Грыцько, Чураиха.

Чураиха.

Визьмы, Грыцьку, на дорогу сей хрестыкъ; носы його. Будь одважнымъ и чеснымъ, якъ той, хто його носывъ першый. Та не забувай Бога, молысь йому въ прыгоди, передъ боемъ та й по скинченимъ бои не забувай йому дякуваты.

Грыцько.

Спасыби вамъ, матусю, спасыби за добре слово и за вашу прыхыльнисть. Памъятатыму Бога та й добрыхъ людей не забуватыму.

Чураиха.

Се тежъ годыться, сынку.

Маруся.

Охъ, уже бъють у литавры!

Грыцько.

Ни, ще.

Чураиха.

Ни, ще; то тоби почулося. *(Чутно литавры).*

Маруся.

Бъють, склыкають! Грыцю, не тикай! Щось ище хотила сказаты.

Грыцько.

Клычуть; треба бигты. Прощай, моя кохана. *(Цилуе Марусю).* Прощайте, матусю. *(Цилуеться зъ Чураихою).* Не забувайте мене. *(Выбигае).*

ВЫХИДЪ 10.

Маруся, Чураиха.

Маруся.

Стривай, ще одну хвылыну побудь! Побигъ. Пропала я. Пропало мое щастя. Навищо я його пустыла! Чомъ не затрымала!

Чураиха.

Заспокойся, дытыно моя, що-жъ робыты маемо. Його козацька повыннисть иты за виру бытысь.

Маруся.

Повыннисть! А чыя буде повыннисть вернуты мени Грыця, колы його тамъ убъють? Хто мени його верне? Хто за мое щастя тоди буде бытыся зъ смертю, щобъ одняты въ неи Грыця? Хто мени поможе?

Чураиха.

Одынъ Господь; молысь йому дытыно.

Маруся.

О Боже мылосердный, захысты
Мого Грыцька на по́ли въ лютимъ бои;
Обороны його видъ ворогивъ;
Закрый його заслоною твоею;
Верны ти кули, що на його мирять;
Зломы той мечъ, що замахнувсь на йо́го!
О, Боже, дай йому сюды вернутысь,
А якъ же ни, то смерть мени пошлы,
Нехай я зъ нымъ умру въ одну хвылыну.

Чураиха.

Яка страшна твоя молытва, доню;
Не такъ молысь; кажы: помылуй Боже,
Никчемныхъ насъ по благосты своій,
Але нехай Твоя святая воля
Надъ намы буде ныни и до-вику.

Маруся.

Не можу такъ молытыся; не вмію!
Молиться вы; благайте вы за мене,
А я сама не знаю, що кажу.
(За кономъ чуты музыку військову).
Вже йидуть козакы; повзъ насъ итымуть.
Хочъ разъ побачу ще Грыцька. Ходимъ,
Ходимъ подывымось. *(Бижыть до воритъ).*

Чураиха.

Ходимо, доню.

(Вулыцею проходятъ козакы зъ музыкамы сьпиваючы: Гей нумъ, братця, до зброи и т. д.).

Маруся.

Вы бачылы?—Пидъ Грыцемъ кинь спиткнувся.

Чураиха.

Та може винъ ногою въ ямку вскочывъ.

Маруся.

Ни, ни, на ривнимъ мисци. Щось та буде.

Чураиха.

Не вважай на ти выгадкы. Ну щожъ якъ и спиткнувся. Не вирь тымъ ознакамъ. Богъ дасть, то й ничого не буде лыхого.

Маруся.

Колы-бъ то такъ, але вищуе серце,
Що буде щось непевне та страшне.

Чураиха.

Доню, не вдавайся въ тугу. Усе лыхе перебудемо; все забудемо. Коханый твій вернеться, и ты будешъ изъ нымъ щаслыва.

Маруся.

Моя порадонько, моя розваго!
Матусю люба, о колы-бъ вы зналы,
Яка смутна теперъ моя душа.
Погляньте—сонце тилькы що зійшло,
Мени-жъ здаеться, що вже ничъ настала.
Дывиться—вербы ясно зеленіють,
Мени-жъ воны неначе вкрыти снигомъ.

Чураиха.

Знаю, знаю те горе. Зазнала я його на вику, бодай не згадуваты. Якъ умеръ твій батько покійный, то й мени такъ було: и сонце бачу, и наче воно мени не свитыть, и чую що люде говорять навкругы и наче не розумію ихньои мовы. Боже мій! Якъ мы зъ нымъ лагидно та хороше жылы. Давно вмеръ, а якъ згадаю, то такъ жалко стане, неначе винъ тилькы сьогодни мене покынувъ. Охъ, нàщо я згадала свое давнье горе! *(Плаче).*

Маруся.

Не плачте, мамо; наше давнье горе
Намъ Богъ помигъ якóсь перетерпиты,
Тымъ часомъ вамъ дочка росла на втиху
И та дочка вамъ буде за пораду.
Адже я въ васъ не зла дочка? Скажить,
Вы любыте мене, моя матусю?

Чураиха.

Теперъ отъ ты менѐ вже розважаешъ;
А я дурна хотила розважаты,
Та замисць того плакать почалà.

Маруся.

О ни, розвáжылы, бо нагадалы,
Що не самій мени на свити горе,
Що не одна на свити я журюсь.
А вкупи, кажуть, легше й сумуваты.
Веселый жартъ не мигъ-бы такъ розважыть,
Якъ розважають ваши тепли сльозы.

(Обіймае матиръ).

Чураиха. *(Тыхо видслоняе йіи).*

Ну годи-жъ, годи, рыбонько моя,
Розважымось колысь и билшъ. Тымъ часомъ

Якòсь себе намъ треба розважаты.
Ты-бъ знаешъ що—пишла-бъ та походыла
Пидъ вербамы на свижому повитри,
Тамъ гарно такъ: пташкы въ гилли спивають
И сонечко всмихается згоры.
Походышъ тамъ—зовсимъ весела станешъ.
Иды-жъ, а я тымъ часомъ захожусь,
Та ростоплю въ печи, спечу що нéбудь.

(Выходыть у хату).

Маруся.

Пиду; тамъ справди якось просторнишъ,
То може й сумъ розвію тамъ хочъ трохы.

(Выходыть).

ВЫХИДЪ 11.

Килька хлопчыкивъ прыбигають верхы на палычкахъ, зъ палычкамы на плечихъ.

Першый хлопчыкъ.

Гей ты, хорунжый! Куды-жъ ты коня правышъ?

Другый хлопчыкъ.

Просто до Чураихы въ двиръ.

Третій хлопчыкъ.

Слухайся пана полковныка, хлопци. Куды велышъ, пане полковныку?

Другый.

Куды намъ иты, вельможный пане?

Першый.

Найпершъ поидемо въ Туреччыну, а якъ побъемо Турка, тоди на Татарву.

Другый.

А де-жъ буде Туреччына, а де Татарва?

Першый.

Ота верба, то нехай буде Туреччына, а отъ та тополя, то— Татарва.

Другый и третій.

Добре, добре, пане отамане.

Першый.

Ну, хлопци, гайда на Туреччыну.

Уси.

На Туреччыну! На Туреччыну!

Першый.

Нехай ворогъ гыне!

Уси.

Нехай ворогъ гыне! *(Бьють и колють вербу палычкамы).*

Першый.

Славно, хлопци. Отъ молодци! Такъ його! Быйте! Колить!

Уси.

Быйте! Рубайте! Колить!

Другый.

Ой, спысъ переломывся.

Першый.

На, тоби половыну мого, въ мене довгый.

(Переламуе палычку, дае другому хлопцеви половыну).

Уси.

Рубай! Колы! Нехай ворогъ гыне!

Першый.

Ну, годи, хлопци, славни запорожци;
Уже Туреччыну провчылы добре.
Спасыби вамъ, панове запорожци,
Що добре слухалысь и добре былысь.
Усимъ мое полковныцьке спасыби.
Теперъ зистався намъ ще другый ворогъ:
Онъ та тополя—то Татарське вийсько,--
Рубайте въ-пень його, колить, хлопъята!

Другый.

Колить, рубайте, быйте Татарву!

ВЫХИДЪ 12.

Хлопчыкы, Бобренчыха.

Другый хлопчыкъ.

Ой лышенько! Татарська маты йде! Тикайте, хлопци, хто куды потрапывъ. *(Втикае).*

Бобренчыха.

Ось я вамъ дамъ, бисови розбышакы! *(Хапае першого хлопчыка за потылыцю).* Ты чого сюды прыперся? Нема тоби ыншого мисця гратысь? Не смій до тіеи видьмы въ двиръ ходыты, а то лозыною займу.

Першый хлопчыкъ.

Простить, титочко, не буду.

Бобренчыха.

Простить!—Я тебе палыцею прощу! Геть зъ видсиль!
(Выпыхае його на вулыцю).

ВЫХИДЪ 13.

Чураиха, Бобренчыха.

Чураиха.

Що се тутъ за галасъ? А, добрыдень вамъ. А я выйшла подывытысь, хто се тутъ таку бучу збывъ. Чы вы не бачылы?

Бобренчыха.

Чому не бачыла! Хиба мени повылазыло, чы що! Се-жъ ваши мазунчыкы прыйшлы въ вашъ двиръ гратысь та й завелы гармыдеръ; ще й мене стару жинку сталы дражныты; мабуть духомъ чують, що имъ тутъ и стины помагають.

Чураиха.

Що се вы кажете! Кому се тутъ и стины помагають васъ дражныты?

Бобренчыха.

Кому?—Дитвори, бодай воны полопалысь!

Чураиха.

Хто-жъ имъ тутъ помагае?

Бобренчыха.

Та вже-жъ мабуть той, що й направляе.

Чураиха.

Не зрозумію, про кого вы натякаете.

Бобренчыха.

Не зрозуміете! Я-жъ здаеться христыянською мовою до васъ говорю. Чы може до васъ треба по-латынському говорыты?

Чураиха.

Та що се вы! Що се зъ вамы сталось? Чого вы таки сердыти?

Бобренчыха.

Нехай уже вы зъ своею Марусею будете добри, а мы вже вродылысь таки зли.

Чураиха.

Та я не кажу, що вы зли, а тилькы пытаю васъ, чого се вы росердылысь и на кого.

Бобренчыха.

Вы не знаете на кого? На васъ, вельможна пани Чураихо.

Чураиха.

На мене!?

Бобренчыха.

Чы може на вашу вельможность и сердытысь не можна? Колы не можна, то навчить мене, будь ласка, якъ се такъ зробыты, щобъ вы мени въ вичи плювалы, а я казала що то дощъ иде.

Чураиха.

Не прыгадаю, щобъ я вамъ яку прыкристь изробыла, або навить що лыхе сказала.

Бобренчыха.

Не прыгадаете,—правда, вы сталы таки забудькы: вже й того не прыгадаете, що я Бобренчыха. Такъ я вамъ нагадаю, колы вамъ памъять одибрало.

Скажить, хто въ Субботу въ церкви не схотивъ моеи свичкы до образу святого передаты? Хто выходячы зъ церквы, одвернувъ одъ мене навмысне свою пыку, абы зо мною не прывитатысь? Хто направляе усихъ вылупкивъ на кутку дражныты мене татарською матиръю? Все вы, ясновельможна пани, одважного сотныка Чурая вдова.

Чураиха.

Ничого сього не було. А якъ що може справди не добачыла васъ, выходючы зъ церквы, то хиба-жъ се навмысне, хиба за се можна сердытысь?

Бобренчыха.

Не можна, правда що не можна сердытысь на пани Чураиху, найзнаменытишого сотныка вдову.

Чураиха.

Якый бы не бувъ мій чоловикъ, не чипайте його; нехай соби зъ святымы спочывае.

Бобренчыха.

Шкóда, що розбышакъ святи не прыймають до себе.

Чураиха.

Колы вы прыйшлы тилькы на те, щобъ зо мною сварку зняты, колы вы й надъ мертвымы прыйшлы знущатысь, то гетьте-жъ изъ мого двору. Грихъ вамъ. Вы-жъ стара поважна людына, а здiймаете бучу, просты Господы, зъ ка'зна чого. Щось таке вамъ прыснылось, чы здалось, а вы тутъ лаятысь заходылысь. Давню прыязнь изъ доброго дыва зламалы, не побоялысь гриха въ такый день сварытысь, колы треба молытысь Богу за тыхъ нашыхъ дитей и бративъ, що пишлы за насъ и за нашу виру бытысь. Грихъ вамъ! Соромъ передъ людьмы!

Бобренчыха.

Колы ты ще мени й вычытуваты будешъ, навчатымешъ мене, то цуръ же тоби, пекъ тоби на викы викивъ. Обтрясаю порохъ видъ нигъ своихъ. *(Выходыть).*

Чураиха.

Господы! За що на мене така напасть! *(Плаче).*

ВЫХИДЪ 14.

Чураиха, Маруся.

Маруся.

Мамо, мамо, а мени справди веселише стало; походыла, поспивала и надумалася, та й повеселишала..... Мамо! Що се? Вы плачете?

Чураиха.

Була тутъ Грыцькова маты...

Маруся.

Бобренчыха! Вы зъ нею посварылысь!
Ой, Боже-жъ мій! Вона-жъ мене розлучыть
Зъ моимъ коханымъ Грыцемъ! О, колы-бъ же
Мій Грыць йіи намовы не послухавъ!..
Чы буду-жъ я щаслыва, чы нещасна?

КИНЕЦЬ ДРУГІЙ ДІИ.

ДІЯ III.

ОДМИНА ПЕРША.

Зъ лівого боку видъ глядачивъ поле, зъ правого—лисъ. Вечоріе.

ВЫХИДЪ ПЕРШЫЙ.

Киндратъ, Грыцько.

Киндратъ.

Ну, брате, ночувалы вчора въ поли, а сьогодни въ лиси мабуть будемо ночуваты.

Грыцько.

Про те байдуже, чы въ лиси, чы ни. Я журюся про те, що моя душа теперъ неначе въ лиси заблудылась.

Киндратъ.

Чого ты такый сьогодни? Де ты заблудывся, чы не въ коханни?

Грыцько.

У коханни. Смійся зъ мене, друже: пишовъ воюваты, а думаю про кохання.

Киндратъ

Тутъ нема зъ чого сміятысь.

Грыцько.

А колы ты не сміесся, то пожалій мене.

Киндратъ.

Тебе пожалиты? Хиба твое кохання не щаслыве? Вона-жъ тебе любыть.

Грыцько.

Не въ тому сыла. Кажу-жъ тоби, що я заблудывся, зовсимъ заблудывся; мое серце само не знае, чого хоче; я вже не знаю, до кого прыхылытысь, чы до Маруси, чы до Гали. Я кохаю Марусю, прысягався до-вику йіи не забуваты, але бачу теперъ, що кохаю Галю не меншъ якъ Марусю. Ни, мени здаеться, що я Галю билшъ люблю.

Киндратъ.

Черезъ вищо-жъ ты ставъ любыты Марусю не такъ якъ давнишъ?

Грыцько.

Не знаю; мабуть тому, що прысягався до-вику йіи любыты, а може тому, що Галя краща, хочъ знову, якъ подумаю якъ слидъ, то Маруся краща.

Киндратъ.

Ты справди самъ не знаешъ, чого хочешъ.

Грыцько.

Не знаю, теперъ не знаю.

Киндратъ.

А ранишъ знавъ?

Грыцько.

Ранишъ знавъ, що люблю одну Марусю; дали бачу, що мое кохання то бильшае, то меншае, що мени неначе не такои дивчыны треба, якъ Маруся... А оце якъ уже видиздылы зъ дому, то маты моя похвалыла Галю та й каже: «де-жъ той щаслывый козакъ, що визьме йіи соби за жинку!» Зъ того часу я часто згадую матерыни слова, и мени здается, що я почынаю Галю все дужче любыты. А ыноди стану ихъ обоихъ ривняты и вже самъ не знаю, кого люблю дужче. Друже, порадь мене, що мени робыты, до кого прыхылытысь, кого полюбыты.

Киндратъ.

Що я тоби пораджу! Самъ обмиркуй и зважъ якъ слидъ, котра краща й любиша тоби.

Грыцько.

Не хочешъ порадыты. Щó-жъ мени робыты? Якъ-бы не помылытысь? Нещасне мое серце. Ну прощай; буду миркуваты; думатыму, може що й надумаю.

ВЫХИДЪ 2.

Киндратъ самъ.

Найшовъ зъ кымъ радытысь. Колы-бъ винъ знавъ, якъ я люблю Марусю! А чому я не порадывъ йому, щобъ винъ йіи не кыдавъ? Вона-жъ безъ його не буде щаслыва. Хиба я не бажаю йій щастя? Чы може я маю ще надію для себе? Охъ, якъ мое серце тремтыть. Винъ певно йіи не стане любыты й забуде. Що, якбы й вона його тоди забула... А чы мòже вона його забуты?. А що якъ справди?.. Охъ, побачымо, на чòму це все скинчыться.

ВЫХИДЪ 3.

Киндратъ, першый козакъ, другый козакъ.

Першый козакъ.

Чы довго-жъ мы будемо тутъ стояты на чатахъ? У мене вже рукы сверблять, та й славы пора добуваты.

Другый козакъ.

Якый бо ты швыдкый.

Киндратъ.

Про вищо въ васъ розмова?

Другый козакъ.

Та отъ, Петро пишовъ на війну тому, що въ його рукы сверблять та....

Першый козакъ.

Ну, щò ты.. Хиба-жъ я справди....

Другый козакъ.

Эге-жъ, рукы сверблять, та ще, каже, тому що славы хочеться. Чы для славы-жъ треба воюваты?

Киндратъ.

Для славы? Щò козацька наша слава!
Отъ мы теперъ бъемòсь за бидный людъ
И людъ крычыть: Козацтву слава! Слава!
И скризь, де мы пройшлы, якъ Божый гримъ
Замучени, прыдавлени встають

И радисно витають: Слава! Слава!
И кобзаривъ дзвинкіи голосы
Спивають намъ тежъ саме: Слава! Слава!
Мы славою тіею вже впылысь
И чесно мы соби йіи зъедналы.
А знаете, що станеться колысь
Изъ славою тіею голосною?
Настане часъ—утышыться родына,
Забуде людъ жахатысь по-всякъ-часъ,
Новымъ жыттямъ онукы стануть жыты,
И тее все, що тéрпымъ мы теперъ,
И те що думаемъ, чогò мы прагнемъ,
И те, завищо мы теперъ бъемòсь,—
Усе, усе забудеться потроху,
И наша вся гучнà тепера слава
Потроху тежъ замовкне й заниміе.
И якъ якыйсь уже праправнукъ нашъ
Своихъ дидивъ спизнаты забажае,
То знайде винъ про насъ усяки висткы,
Де буде все: и правда, и брехня,
Але души тамъ нашои не буде.
И втòмыться шукаты, дé въ ныхъ правда,
А впéвнывшысь, що добре былысь мы,
Винъ вырече: козацтво—тò хыжацтво;
Козакъ—то звиръ. Така намъ буде слава.

Другый козакъ.

Не весело такую славу маты;
Але, якъ прáвду мовыты, то въ насъ
И хыжисть есть и лютосты чымало.

Киндратъ.

Запевно è, такый нашъ лютый часъ,
Але мы тежъ терпиты вміемъ довго:
Зневагы вси, знущання зъ насъ усяки

Збираються на серци въ насъ потроху,
И якъ уже ихъ стане черезъ край,
Тоди мы тилькы повстаемъ до помсты;
И крывды вси, що довго мы терпилы,
Нови й стари прыгадуемъ тоди,
И лютостю помща́емось за лютисть.
Але нихто не доведе про насъ,
Що намъ вiйна за все мылиша въ свити.
Я не кажу про Запорожську Сичъ—
Туды бо йдуть або таки зъ-мижъ насъ,
Що билшъ за всихъ покрывджени насыльствомъ,
Або таки, що имъ жыття вояцьке
Зробылося мылише надъ усе.
Не дывно тожъ, що й у часы спокiйни
Воны шукають, съ кымъ-бы попобытысь.

Першый козакъ.

У ныхъ немае й дила причъ вiйны.

Другый козакъ.

Мабуть що такъ; мене дывують надто
Сичовыкы: якъ можна такъ прожыты
Середъ степивъ, безъ хаты, безъ родыны,
На ѳдшыби, на роздорижжу свита—
И все вiйна, або гульня весела!

Киндратъ.

Нехай жывуть. То наши вартови,
Трудѳвныкы для нашого спокѳю.
Якъ ти ченци, що свиту видреклыся,
Такъ и воны зреклысь утихъ симьи
И на межи осе́лыщъ хрыстиянськыхъ
Самы себе на службу прыреклы!
Нехай страшна та служба и кривава,
Але вона ослѳна нашiй воли.

Другый козакъ.

Запевно такъ.

Першый козакъ.

Я думаю такъ са́ме.

ВЫХИДЪ 4.

Першый и другый козакы, Бобренко, Киндратъ, осторонь на ливому боци.

Бобренко.

А що, панове, чуты въ васъ на варти?

Другый козакъ.

Спокійно все. Не чуть души жывои.

Бобренко.

Глядить же, вы! Пыльнуйте й бережить.
Черезъ сей гай ляхы напевно йтымуть;
Не знаю ще, чы ихъ багато йде,
Та все-жъ не слидъ зненацька зустричатысь.
Нехай побачымъ спершу, що̀ и якъ,
Змиркуемо потугу ихню й нашу,
Бо треба намъ ще сылы берегты,
Ажъ покы вси зберéмся до гетьма́на
А вже тоди, впотужнывшысь якъ слидъ,
Мы пидемо въ велыкый бій останній.

Першый козакъ.

А що̀, якъ ихъ теперъ багато йде,
И насъ воны зустринуть тутъ зненацька?

Бобренко.

То щò, видъ ихъ не будемъ мы тикаты;
Хочъ прыйде ихъ полкивъ изъ пъять чы й билшъ.
Зъ однымъ полкомъ, та правомъ за плечыма,
Мы пидемо на циле вiйсько ихъ.
Ну, такъ глядить, якъ тилькы що зачулы,
То заразъ намъ вы дайте певный знакъ.
Вы знаете; колы ихъ не багато
То закрычить совою тилькы разъ,
Якъ ихъ багато йде, гукнить ажъ трычи.
Тутъ зъ дуба вамъ ихъ можна роздывытысь
И поличыты, скилькы ихъ полкивъ.

Другый козакъ.

Все зробымо по вашому наказу.

Бобренко.

Ну, будьте-жъ тутъ; пиду на другый край.

ВЫХИДЪ 5.

Першый, другый козакъ, Киндратъ, осторонь.

Другый козакъ.

Бравый козакъ нашъ Бобренко; йому-бъ давно пора буты полковныкомъ.

Першый козакъ.

Такъ що-жъ, и буде.

Другый козакъ.

Ни не буде; мало винъ за себе дбае, ну й зистанеться позаду.

Першый козакъ.

А сынъ певно выслужыться.

Другый козакъ.

Грыцько?

Першый козакъ.

Еге-жъ; тамъ такый жвавый козакъ ставъ. Хто-бъ подумавъ про його, дывлячысь на його въ Полтави—такый бувъ смырный, а теперъ такый завзятый, та лютый. У потреби першый кыдается впередъ и вже сиче, рубае такъ, що й свита передъ собою не бачыть.

ВЫХИДЪ 6.

Ти сами и Кобзарь. *(Зъ лывою боку).*

Киндратъ.

Ба! Процько! Видкиля взявся? Куды йдешъ?

Кобзарь.

Иду туды *(показуе напередъ)*, а выйшовъ видтиля. *(Показуе назадъ).*

Киндратъ.

Росказавъ, якъ по пысаному. Чы по воли зайшовъ, чы по неволи?

Кобзарь.

Якъ бачышъ, ногы не спутани, але йду, куды мене оцей хлопчакъ веде, то й не знаю, якъ тоби сказаты.

Киндратъ.

Такъ це ты й справди ставъ слипый?

Кобзарь.

Еге-жъ; якъ заплющу очи, то й у-день ничогисинько не бачу.

Киндратъ.

Ага, розумію. До нашого полковныка маешъ лысты?

Кобзарь.

Ни, до вашого не маю.

Киндратъ.

Значыть дали чемчекуешъ?

Кобзарь.

Трохы дали.

Киндратъ.

У Полтави будешъ?

Кобзарь.

Буду, якъ що не зачеплюсь ниде въ дорози. А що, може що маешъ переказаты въ Полтаву?

Киндратъ.

Ни, ничого; хиба якъ побачышъ Чураивъ, то поклонысь имъ видъ мене.

Кобзарь.

А багато ихъ?

Киндратъ.

Маты та дочка.

Кобзарь.

Добре. А кому-жъ поклонытысь, чы матери, чы дочци?

Киндратъ.

Та кажу-жъ, що обомъ.

Кобзарь.

Добре, добре; дочци поклонюсь нижче. *(Пидходытъ до вартовыхъ козакивъ).* Здорови булы, браття.

Козакы.

Здоровъ, здоровъ будь.

Кобзарь.

Чы тутъ є стежка черезъ лисъ?

Першый козакъ.

Отутъ просто стежка; черезъ увесь лисъ можна перейты.

Кобзарь.

Значыть утраплю. Прощайте.

Другый козакъ.

Тамъ зустринете нашыхъ, то скажить—воны васъ нагодують.

Кобзарь.

Ни, нема часу сыдиты, пиду дали. *(Иде въ лисъ).*

ВЫХИДЪ 7.

Киндратъ, Козакы, потимъ ще Козакы, Грыцько, Полякы.

Киндратъ.

Чы чуете? Стриляють тамъ у лиси.

Другый козакъ.

Ляхы пройшлы тіею стороною
Ну, буде намъ робота. Швыдче, хлопци,
Ходимъ туды.

Першый.

Воны сюдà бижать.

Выбигають полякы й козакы бючысь.

Першый и другый козакъ и Киндратъ кыдаються въ сичу. На кону не багато воякивъ. За кономъ чуты клекитъ велыкои сичи.

Першый. *(Кыдается на поляка).*

Ага, піймавсь, ось нà-жъ тоби, невиро. *(Рàнить).*

Другый полякъ.

Ale poczekaj, chłopie, masz i ty. *(Ранить його).*

Киндратъ.

(Бючысь зъ польськымъ офыцеромъ наблыжаеться на авансцену).

Ну, панъ, чытай молытву сьвентей панни.

Полякъ.

To jeszcze zobaczymy kto podoła!

(Бьются. Киндратъ выбываe шаблю полякови).

Навищо-жъ ты пускаешъ шаблю зъ рукъ?
Ну, нахыляйсь, беры, а я тымъ часомъ
Спочыну трошкы, бо втомывся страхъ.

(Полякъ нахыляется за шаблею. Ззаду на Киндрата набигае ынший полякъ, Киндратъ обороняется и обыдва видходютъ бючысь).

Грыцько.

(Опынывшысь коло офыцера, якъ той нахылывся за шаблею).

Ось маешъ разъ, щобъ знавъ не нахылятысь. *(Рубае).*

Козакъ.

Такъ, такъ його, Бобренку; молодець!

(Вси выбигаютъ геть).

ВЫХИДЪ 8.

Грыцько надъ тиломъ, Козакъ пробигае.

Грыцько.

Проклятый ляхъ заляпавъ кровъю рукы.
Де хусточка? *(Выймае хусточку).*
Марусына хустына!
Йіи скривавыты! Вона-жъ казала:
Будь смилывымъ у бои, та не лютымъ...
Але-жъ не можна тутъ не лютымъ буты...

А я зробывсь не лютымъ, трычи лютымъ;
У мене серце каминемъ зробылось.
Несчасный я, що я скажу Маруси!
(Затуляе выдъ рукамы).

Козакъ.

А що се ты? Розжàлобывсь надъ ляхомъ?

Грыцько.

Та що се я, чы справди плакать ставъ?
Ще визьмуть козакы мене на глумъ.
О ни, Марусю, помылылась ты—
Не въ неби мы жывемъ, а на земли,
Не янголы,—мы люти воякы.
Мы ризаты повынни ворогивъ.
Ричамы насъ не засоромышъ ты;
А я дурный, що слухався тебѐ;
Теперъ я буду справжнимъ козакомъ.
Ты билше не навчàтымешъ менѐ,
Бо я зовсимъ тебé вже нé люблю.
(Выбиваютъ козакы й полякы,
Грыцько кыдаеться въ сичу).

ЗАВИСА.

ОДМИНА ДРУГА.

Въ хати у Чураихы.

ВЫХИДЪ ПЕРШЫЙ.

Чураиха, Маруся.

Чураиха.

Ты все смутна, моя кохана доню,
Все журысся. Вгамуй бо смутокъ свій,
Розвеселысь хочъ трохы.

Маруся.

Мамо, мамо!
Забула я веселощи колышни;
Теперъ я тилькы горе памъятаю.
Колы-бъ могла я серце зупыныты,
И хочъ другымъ веселою здаватысь,
Бо хто теперъ подывыться на мéне,
Вжахнеться: я не наче та марà
Сама смутна и сумъ на всихъ навожу.
Але не можна серце зупыныты,
Не можна вдаты радощивъ тоди,
Якъ у грудяхъ такый велыкый смутокъ.

Чураиха.

Такъ, знаю, доню, трудно веселытысь,
Колы на серце горе налягло;

Але змиркуй, роздумайся хочъ трохы,
И ты побачышъ, що твій жаль даремный.
Бо справди, хто сказавъ тоби напевно,
Що твій Грыцько тебе не ставъ любыты?

Маруся.

Не знаю хто, мабуть сказало серце.
Хочъ винъ мени казавъ зовсимъ не те,
Я спершу вирыла його коханню,
И якъ поихавъ винъ, молылась тилькы,
Щобъ на війни не стратывъ винъ жыття.
Але теперъ сюды прыходять вести,
Що наше лыцарство взяло вже гору,
Що мій Грыцько жывый и мае славу.
Чому-жъ мовчыть, не хоче обизватысь?
Колы-бъ мене винъ справди памъятавъ,
То доси-бъ хочъ листà прыславъ до мене,
Чы на словахъ переказавъ поклинъ.
Ни, винъ мовчыть, бо ще мене жаліе,—
Сказать не хоче, що мене забувъ.
Нехай бы краще те сказавъ, нехай бы
Дизнавшыся його я прокляла̀,
Нижъ мучытысь непе́вностю такою.

Чураиха.

И прокляла-бъ, и мучылась бы гирше.
Ни, цуръ йому; надія, хочъ найменша,
Далеко краща, нижъ выдыме лыхо.

Маруся.

Далеко краща може для такыхъ,
Що лыхови бояться въ вичи глянуть.
Нащо мени брехлыва та надія,
Якъ правда може зовсимъ не така.

Навищо мріи про щаслыву долю,
Колы вона навикы може зныкла!

Чураиха.

Ще може мрія справжнимъ стане щастямъ
И може насъ ще доля не забула.
Не плачъ, моя ты, доню, дорога.
Не трать надіи; Богъ намъ дасть розвагу.

Маруся.

Не знаю вже, чы хто мене розважыть.

ВЫХИДЪ 2,

Чураиха, Маруся, Кобзарь.

Кобзарь.

Добрыдень вамъ у хату.

Чураиха.

Здорови будьте, старче Божый.

Кобзарь.

Який же я старый? Я ще зовсимъ молодець, хочъ куды. Ну, та дарма; пошывся въ старци, то й не кажы, що молодый. Та який зъ мене й молодый, колы въ мене молодои нема. Та то все дарма; а ось до чого воно йдеться: ходывъ я ото по свитàхъ та й зайшовъ у лисъ,—це далеко видсиля було—зайшовъ у лисъ та й здыбавъ тамъ... Кого-бъ вы думалы? Не вовкивъ сироманцивъ, не птаство дыке, а такы нашыхъ хрыстіянськыхъ людей, козакивъ Полтавськыхъ.

Маруся.

Полтавськыхъ козакивъ?

Кобзарь.

Эге-жъ, справжнихъ Полтавськыхъ козакивъ; цилый полкъ ихъ тамъ отаборився. Отъ, одынъ чорнявый Полтавець узявъ мене на бикъ, та й каже... Чы ты слухаешъ, дивчыно?

Маруся.

Слухаю, слухаю.

Кобзарь.

Эге-жъ и йе що слухаты. Такъ ото взявъ мене на бикъ, та й каже: Якъ будешъ у Полтави, то неодминно зайды до Чураихы зъ Чураивною та й поклонысь имъ видъ мене нызенько.

Чураиха *(до Маруси)*.

А що, доню, чуешъ? *(До Кобзаря)*. Спасыби, спасыби.

Маруся.

Слава Богу. Ой якъ же мени теперъ легко стало. *(До Чураихы)*.

Кобзарь.

Ге! Та имъ сподобався мій поклинъ; колы такъ, то ще прыбрешу, чого й не чувъ.

Маруся.

Що-жъ винъ ище казавъ?

Кобзарь.

Каже: Поклонысь Чураиси й Чураивни. Я й пытаю: А кому-жъ нызче поклонытысь, чы старій, чы молодій? А винъ каже:

Обомъ поклонысь нызенько, але молодій поклонысь нижче, бо вона до мого серденька блыжче.

Чураиха.

Бачъ, якъ молодымъ, то й кланяються нижче. Така въ свити правда!

Кобзарь.

Погана правда, зовсимъ щербата; така що й на неправду трохы скыдается.

Чураиха.

Скыдается, та й не трохы. Що-жъ винъ ище казавъ?

Кобзарь.

Каже: „Поклонысь дочци нижче“, та згадавшы про дочку,— сéбто про вашу, добродійко,—ажъ заплакавъ трошкы; та выннявъ хусточку....

Маруся.

Хусточку!

Кобзарь.

Выннявъ гаптовану хусточку, гарно гаптовану хусточку,— подарунокъ мабуть,—та й утеръ сльозы.

Маруся *(на бикъ)*.

Утеръ сльозы. Винъ такый чулый зистався якъ и перше бувъ! *(До Кобзаря)*. А чы не чулы, скоро думають козакы додому вертатысь?

Кобзарь.

Чувъ, що хутко повернутыся мають; але чы черезъ тыждень, чы черезъ мисяць, сього не скажу. Чого не чувъ, то не чувъ. Навищо мени брехаты.

Чураиха.

Пидиждемъ, а тоди, дасть Богъ, то й побачымось изъ усимà.

Маруся.

Будемо ждаты.

Кобзарь.

Ну, а теперъ до тіеи доброи звисткы, що я прынисъ, треба-бъ и доброи письни додаты, бо я хожу зъ кобзою, а хто ходыть изъ кобзою, той мусыть сьпиваты; ergo—я мушу засьпиваты.

Маруся.

Засьпивайте, тилькы не дуже смутнои; я сьогодни не хочу слухаты смутныхъ писень.

Кобзарь.

Такои веселои вчыщу, що ажъ танцюваты захочеться.

(Налагоджуе бандуру).

Маруся.

Яка-жъ у васъ бандура гарна, та якъ багато струнъ!

Кобзарь.

Двадцять струнъ и одна струна, а всього двадцять одна струна. Ну, слухайте: *(сьпивае)*

Ой, дивчына-горлыця
До козака горнецця,
А козакъ, якъ орелъ,—
Якъ побачывъ, такъ и вмеръ.

(И т. д. сьпивае не билшъ трьохъ куплетивъ).

Чураиха.

Отъ такъ письня, ажъ говорыть.

Кобзарь.

О, въ мене всяки письни йе. Якъ хочете, то я вамъ ще кращои засьпиваю, хочъ це вже не весела. Почынаеться такъ:

Засвысталы козаченькы
Въ похидъ зъ полуночи.
Заплакала Марусенька
Свои ясни очи...

Я ще й такои вмію; це дуже гарна письня.

Маруся.

О, писенько, моя любая! Ты наче та пташка—свитъ облитала й до гниздечка свого вернулася.

Кобзарь.

Такъ це вы йіи зложылы?

Чураиха.

Вона, вона.

Кобзарь.

О, писнетворко, чудова! Сафо Полтавська! Не буду-жъ я псуваты такои письни своимъ ледачымъ голосомъ. А мабуть ця письня такы облитала свитъ, бо піймавъ я йіи ажъ за сто мыль видсиля. А може вы самы засьпиваете?

Маруся.

Засьпиваю. Сьогодни мени хочеться сьпиваты. Мамо, вы давно не чулы видъ мене веселыхъ писень. Слухайте-жъ и розважайтесь.

Розважайтесь, мамо, бо я васъ на довго була засмутыла. Погана я, недобра... Ничого, теперъ я звеселю васъ. Якъ хочете, то й потанцюю. Ни, краще засьпиваю. Слухайте: *(Съпивае)*

Стелыся, барвинку, нызенько;
Прысунься, козаче, блызенько *(и т. д.)*.

Кобзарь.

Ну, спасыби-жъ вамъ за письню. Я йіи перенявъ, а теперъ другыхъ навчатыму и хвалытымусь, що чувъ йіи видъ самои Маруси Чураивны. А теперъ прощайте. Треба йты дали.

Маруся.

Прощайте. Спасыби вамъ.

Чураиха.

Спасыби що зайшлы. Якъ побачыте Грыцька, то подякуйте за поклинъ.

Кобзарь. *(На дверихъ)*.

Грыцька? Я Грыцька й у вичи не бачывъ.

Чураиха.

(Заслоняе Марусю що трохы не зомлила).

Не Грыцька; знаю. Я помылылась. Такъ подякуйте. Прощайте.

(Кобзарь выходыть).

ВЫХИДЪ 3.

Маруся, Чураиха.

Маруся.

Забувъ, не хоче навить поклонытысь.
Радіе, зрадныкъ, що видъ мене втикъ.

Проклятый день, колы я зъ нымъ спизналась,
Колы йому я серце виддала.
Проклятый винъ!

Чураиха.

Голубко, серце доню,
Не проклынай.

Маруся.

Ни, буду проклынаты,
Ни, проклену, хочъ я його люблю!
Такъ ось його кохання незрадлыве!
Чужи мени передають поклинъ,
А винъ... проклятый, зрадныкъ, легкодухый!

Чураиха.

Вгамуйся-бо; ще може винъ невынный,
Бо може винъ не бачывъ кобзаря.

Маруся.

Не бачывъ! А чому хтось ыншый бачывъ!
Ха! ха! ха! ха!

ВЫХИДЪ 4.

Маруся, Чураиха, Галя *(вбигае)*.

Галя *(швыдко говорыть)*.

Ха! ха! ха! ха! ха! ха!
Ото кумедія була, Марусе!
Иде кобзарь та й стривъ дяка старого,
А той же въ насъ до спививъ ажъ тремтыть,—

Якъ ставъ крутытысь, кобзу розглядаты,
Та все пыта: А якъ си струны звуться?
Той каже: «*Прыстрункы*».—А ци, що довши?
Се, каже—„бунты“. Дякъ же все крутывся,
Та розглядавъ, та повернувшысь задомъ,
Якъ не зачепыться за щось ногою,
Та тилькы бухъ! И задрыкгавъ ногамы.
Ха! ха! ха! ха! Ото такъ чудасія!

Маруся *(знехотя)*.

Кумедія.

Галя.

Чому-жъ ты не сміесся?
Та я до тéбе ось чого прыйшла:
Учора лыстъ прыйшовъ до насъ одъ Грыця;
Здоровый, пыше що завзято бъеться,
И що теперъ уже зробывсь хорунжымъ,
А батька сотныкомъ настановылы—
Поклинъ переказавъ мени нызѐнькый,
И пышы поклониться тежъ Маруси.
Оце—таки новыны.

Маруся.

Тежъ Маруси!
Спасыби; дякуй; а теперъ прощай.

Галя.

Ты сердысся на мене? За̀ що-жъ? Га?

Маруся.

Ни за̀що; ты занадто вже весела,
А я смутна, то йды до веселишыхъ.
Прощай!

Галя.

Ты сердысся,—прощай!

Чураиха *(до Гали).*

Не сердься,
У неи горенько тяжкѐ теперъ.
Прощай, иды здорова.

Галя.

Прощавайте.

(Галя выходыть).

ВЫХИДЪ 5.

Маруся, Чураиха.

Маруся.

Весела, бачъ радіе що видбыла,
Що прывернула зрадныка до сéбе.
Дытынка, ясочка, весела пташка!
Радій, радій и смійся зъ мене; правда,
Кумедія теперъ зъ Маруси.

Чураиха.

Доню,
Не рвы сердéнька, не вбывайсь такъ гяжко;
Ще, може, наше горе все мынеться.
А якъ-же ни, то зрадныка забудь.
Забудь його; не вартый винъ тебé,
Колы вподобавъ Галю билшъ видъ тéбе.
Не вартый винъ твоихъ гарячыхъ слизъ,

А ни твого велыкого кохання.
Забудь його. Я знаю ынше серце,
Що за тобою журыться безъ миры,
Я знаю молодого козака,
Що винъ слидочкы нигъ твоихъ цилуе,
И той козакъ не зрадывъ бы тебе...
Але про це ще рано говорыты,—
Забудь попе́реду свого Грыцька.

Маруся.

Якбы-жъ могла я легко такъ забуты,
Якъ винъ забувъ; якбы-жъ мене навчывъ винъ,
Якъ треба серце зрадою прыспаты!

Чураиха.

Забудь його; багато въ свити щастя,
И ты свое ще може не знайшла,
Ще знайдешъ долю, якъ його забудешъ.
Молысь, щобъ Богъ помигъ його забуты.

Маруся.

Не забуття просыть я буду въ Бога,
Але щобъ Богъ вернувъ мени його,
Щобъ серце Винъ йому зигривъ коханнямъ,
Або щобъ смерть ославъ йому й мени.
Пиду на прощу въ Кывъ помолытысь.

Чураиха.

Пиды, голубко; въ Кыиви святому
Угодныкы велыки спочывають;
Воны вблагають Господа за тебе,
И Винъ тебе помылуе й спасе.

Маруся.

Пиду, матусю: О, надіи люби!
Якъ мàло вàсъ ужѐ мени зистàлось!

КИНЕЦЬ ТРЕТІЙ ДІИ.

ДІЯ IV.

ОДМИНА ПЕРША.

Передъ Лаврською брамою.

ВЫХИДЪ ПЕРШЫЙ.

Два чоловикы ведуть божевильного, Послушныкъ.

Послушныкъ.

Давно винъ у васъ такый божевильный?

1-й чоловикъ.

Рокивъ уже зъ два буде.

Послушныкъ.

А зъ чого йому прычына сталась?

2-й чоловикъ.

Хата въ-ночи заннялась; прокынувся й злякався пожежи. Зъ того часу непрытомный.

Послушныкъ.

А якъ винъ зветься?

1-й чоловикъ.

Грыцько Шаповаленко.

2-й чоловикъ.

Шаповалъ,—такы зъ нашого села.

Послушныкъ.

Молыться Богови; Богъ його помылуе. Прывъяжить його покы-що тутъ пидъ брамою; нехай кожный хто йтыме помолыться за його гришну душу, щобъ його Богъ спасъ и оздоровывъ, а самы йдить до церквы на акахтыстъ. *(Выходыть).*

Чоловикы прывъязуютъ божевильного и выходятъ. Проходятъ прочане, старци, всякый народъ.

ВЫХИДЪ 2.

Маруся, божевильный, осторонь.

Маруся.

Святая Лавро! До твоихъ святынь
Прыношу я свое велыке горе!
Просты мене, мій Боже, що до тебе
Молюся я за власну тилькы долю!
Просты мене, що вси велыки мукы
Усихъ людей на всій земли далекій,
Забула я для мукъ своихъ тяжкыхъ!
Просты мене, спасы мене, мій Спасе,
Пошлы мени ще трохы въ свити щастя,
Бо вже душа зазнала мукы й слизъ.
Хай сльозы ти передъ Тобою стануть
Покутою за вси мои грихы!

Святая Диво! На святимъ порози,
Твого святого дому, я молюся.
Спасы мене, спасы мене й помылуй!
(Чуты дзвинъ. Маруся стае навкóлишкы).

Божевильный *(стрепенувшись).*

Бовъ! Бовъ! По души! Бовъ! Бовъ! По души!
Копàйте, кладить, засыпáйте,
Дзвонить по души, по души.

Маруся.

Хто це? Хто тутъ такé страшне говорыть?

Божевильный.

Бовъ, бовъ! По души!

Маруся.

Якый несчасный! Видкиля ты взявся?
Невже ще йе нещáсниши видъ мене?

Божевильный.

Бовъ! Бовъ! По души!

Маруся.

Прычынный! Ще нещáснишый видъ мене.
Не дуже ты нещáснишый; я хутко
Зроблюся божевильна, якъ и ты.
По кому дзвонышъ, бидный чоловиче?

Божевильный.

По мертвому, за упокій. Бовъ, бовъ!

Маруся.

Але скажы мени, хто вмеръ у тебе?

Божевильный.

Скажы мени, хто вмеръ у тебе? Бовъ!
Умеръ. Дзвонить! Умеръ. Дзвонить: бовъ, бовъ!
Я мертвый, мертвый! По души дзвонить.

Маруся.

Ой, страшно якъ! Тикаты-бъ видсиля,
Та шкода бидного. Скажы, сердешный,
Яка бида, яке страшнéе горе
Тебе до сього лыха довело?

(Чуты хорови аккорды).

Божевильный.

О! Слухай. Чуешъ спивы? Вже ховають.

Маруся.

Ой, страшно! Цыть, нещасный чоловиче!

Божевильный.

Не бійся; поховають, та й кинéць.
Уже ховають, ось уже ховають.

Маруся.

Кого ховають?

Божевильный.

Якъ, кого ховають?
Сердешный Грыць весилля готувавъ,
А самъ згоривъ. Теперъ його ховають,
Ховають Грыця.

Маруся.

Грыця! *(Бижыть до брамы).*

Божевильный.

Ну, ховайте...
Куды бижышъ?

Маруся.

Стривайте, не ховайте!

ВЫХИДЪ 3.

Послушныкъ зустричае Марусю въ брамы.

Послушныкъ.

Никого не ховають. Схаменысь.
То правыться молебень за побиду,
Що Богъ намъ давъ надъ вийськомъ ворогивъ.
Ты ще не чула? Заразъ прыбигавъ
Сюды козакъ изъ звисткою, що ныни
Богданъ прыбуде въ Кывъ зъ козакамы,
Що ворогивъ подужалы въ-останнье.
Биля Софіи й Золотыхъ Воритъ

Уже народъ збирается, щобъ бучно
Зустринуты велыкого гетьмана.

(Одвязуе божевильного и выходыть зъ нымъ у браму).

Маруся.

Богданъ изъ військомъ! Може тамъ Грыцько!
Пиду, побачу, роспытаюсь певно.
Чы зъ нымы-жъ винъ? Колы-бъ його зустриты.

(Бижыть у ливу руку видъ глядачивъ).

СЦЕНА РАПТОМЪ МИНЯЕТЬСЯ.

ОДМИНА ДРУГА.

Пляцъ передъ Золотымы Воритьмы. Вечиръ.

ВЫХИДЪ 1.

Велыке стовпыще народу.

Слугы мійськи.

Не товпитесь! Не товпитесь! Оступиться зъ дорогы!

Други.

Не лизьте на дорогу! Уси побачыте. Ты куды лизешъ?

Молодыця.

Ой, дытыну задавыте!

Слугы мійськи.

Оступиться! Гетьте на бикъ!

Перекупка.

Сюды, бублычкивъ свиженькыхъ.

Друга.

Стовпцивъ! Кому стовпцивъ!

Одынъ зъ слугъ мійськыхъ.

Гетьте! Чого завелы базарь! Не часъ теперъ торгуваты.

Бурсакъ *(до перекупкы).*

Давай стовпцивъ покуштуваты. *(Стромляе руку въ кошыкъ).*

Перекупка.

А дзусь!

Бурмыстеръ.

Запалюйте смоляныкы. Осьвичуйте путь славному лыцарству.
(Пляцъ осьвичуютъ).

Бурмыстеръ.

А хто вирши латынськи чытатыме?

Бурсакъ.

Я.

Бурмыстеръ.

Такъ чого-жъ тутъ мостысся? Тутъ не будемо спыняты процессіи. Чы вси цехы тутъ?

Голосы.

Уси. Уси.

Бурмыстеръ.

Орації не забулы?

Одынъ голосъ.

Ни, не забулы.

2-й голосъ.

Пустить лавныкивъ на передъ.

3-й голосъ.

Куды пнесся на ятку! Завалышъ.

4-й голосъ.

Хочу побачыть хочъ однымъ окомъ славного гетьмана.

5-й голосъ.

Щаслыви мы, що дожылы до такого часу.

ВЫХИДЪ 2.

Маруся протовплюється кризь народъ.

Маруся.

Боже мій! Якъ уси радіють, зустричають славне військо. Якбы я була теперъ щаслыва, и я дужче-бъ радила сымы велыкымы радощамы нашого народу.

Голосы.

Йидуть! Йидуть!—Йиде славне військо!

Други голосы.

Не товптесь! Цытьте!

(Чутно військову музыку).

ВЫХИДЪ 3.

Проходять повкы. Попереду музыкы. Письня: Гей не дывуйте добрiи люде. *Зъ другого боку сцены чуты дзвоны й гарматы. Якъ проходять перши* повкы, *народъ бижыть за нымы.* На сцени *лышаеться мало народу.* Тоди йиде *Полтавськый повкъ.*

Киндратъ *зъ короивою въ руци.*

Маруся.

Киндратъ! А де-жъ Грыцько?

Киндратъ.

Хто се? Марусе! Ты якъ тутъ опынылася?

Маруся.

Де Грыцько? Вбытый?

Киндратъ.

Жывый. Заразъ до тебе вернусь и все роскажу. *(Производыть).*

Проходыть ище повкъ изъ музыкамы.

ВЫХИДЪ 4.

Маруся, Киндратъ.

Киндратъ.

Якымъ ты робомъ опынылась тутъ?

Маруся.

Прыйшла на прощу до сьвятыхъ печерськыхъ.
Росказуй-же, що сталося зъ Грыцькомъ?

Киндратъ.

Завзято бывся; вбывъ значного ляха,
И отъ теперъ хорунжымъ замисць батька.

Маруся.

Я чула вже про те. А дали що?
Чому його нема пры війську? Може
Заслабъ, чы ранено його?

Киндратъ.

Ни, винъ
Здоровый, тилькы....

Маруся.

Тилькы... Що тамъ сталось?

Киндратъ.

Не знаю, якъ тоби про це й сказаты—
Боюсь тебе вразыты. Бачышъ, винъ
Вернувсь, куды його сердѐнько клыче,—
Поихавъ винъ заручыны справляты.

Маруся.

Заручыны!

Киндратъ.

Поихавъ винъ до Гали.
Марусе, не вбывайсь; я не бажавъ
Тебе вразыты, прысягаюсь Богомъ.
Та все одно вже правды не сховаты.
Та на́що-жъ буду я тоби брехать,
Колы ты въ мене правды запытала.

Марусе, знаю—ты Грыцька кохаешъ;
Але послухай, що тоби скажу:
Не вартый винъ, щобъ ты за нымъ журылась.
Я знаю добре, що винъ за людына.
Хочъ винъ не злый, та винъ тоби не пара.
Одно твое зитхання рады його,
Одна твоя сльозынка дорога—
То буде вже для його ажъ занадто.
Я знаю, ты його безъ миры любышъ...

Маруся.

Хиба тоби про се я говорыла?

Киндратъ.

Не говорыла, правда. Выбачай,
Просты, що я почавъ про це розмову.
Але про це було не треба й чуты:
Я по очàхъ твоихъ кохання бачывъ;
Я бачу, якъ ты мучысся теперъ
И черезъ те не смивъ тоби сказаты—
Порадыты, щобъ ты його забула.
Забудь-же зрáдныка, забудь що ты
Колысь изъ нымъ кохалась такъ... Послухай:
Скажы що то була якась помылка,
Або, що то въ-ви-сни тоби прыснылось,
Бо въ-яви не могло того вчынытысь.
Забудь ледачого!..

Маруся.

Не лай його.
Не правда все, що ты про його кажешъ!

Киндратъ.

Марусе, я ще зроду не брехавъ.

Маруся.

Просты мене, Киндрате; тилькы всé те—
Даремна мова. Добрый мій Киндрате!
Якбы ты видавъ, що то йе кохання,
Якбы ты знавъ уси пекельни мукы,
Що мушу я терпиты черезъ його!
Скажы мени, чы ты колы кохався?
Чы знаешъ, що то йе розстання зъ мылымъ?
Чы знаешъ, що то йе не спаты ничку
Та про кохання думать, а заснувшы
Вчуваты любый голосъ, и схопывшысь
Заплакаты, що то одынъ бувъ сонъ.
Але то все ничого; а чы знаешъ,
Що значыть глянуты въ кохани очи
И вбачыты, що въ ныхъ кохання згасло,
Абó горыть, алè вже не для тéбе.
Чы ты кохавъ? Чы ты кохавъ, Киндрате?

Киндратъ.

Чы я кохавъ! Чы я кохавъ! *(Выбиае раптомъ).*

ВЫХИДЪ 5.

Маруся сама.

Що зъ нымъ?
Сьогодни вси неначе божевильни.
Моя журба йому бентежыть мозокъ,
А мій ище не ростопывся зъ тугы...

Якъ темно тутъ, якъ страшно; тамъ радіють,
А тутъ.... Тикаты краще видсиля.
Вернусь до-дому; тамъ дизнаю правду
И выпъю вже гиркои до останку. *(Выходыть).*

ЗАВИСА.

ОДМИНА ТРЕТЯ.

У Бобренковій хати.

ВЫХИДЪ ПЕРШЫЙ.

Грыцько, Галя.

Галя.

Такъ ты здорово бывся зъ ворогамы?

Грыцько.

О, здорово. Памъятатымуть воны мене довго.

Галя.

Якъ мы одружымось, то ты мени росказуватымешъ про вiйну?

Грыцько.

Росказуватыму; багато буду росказуваты про все, що зъ намы дiялося, якъ мы былыся, якъ славы добувалы.

Галя.

Голубе мiй! Якъ я тебе люблю! А ты мене дуже любышъ?

Грыцько.

Безъ миры кохаю, моя Галочко!

Галя.

Може такъ, якъ Марусю,—що любывъ, та й забувъ.

Грыцько.

Хто тоби сказавъ, що я йіи любывъ. Може то кому збоку такъ здавалось.

Галя.

А тоби самому не здавалось?

Грыцько.

Ну, прызнаюсь тоби по правди; и мени самому таке здавалось. Тилькы ты на мене не сердься, бо то мени тилькы здавалось.

Галя.

Добре, не сердытымусь; але ты мени запрысягнысь, що зновъ йіи не покохаешъ.

Грыцько.

Прысягаюся; колы я тебе зражу, то нехай мене Богъ покарае.

Галя.

И нехай тебе гримъ побъе.

Грыцько.

И нехай мене гримъ побъе.

Галя.

И нехай тебе земля поглыне.

Грыцько.

Нехай мене тоди земля поглыне.

Галя.

И нехай тебе гуска вбрыкне.

Грыцько.

Нехай мене гуска вбрыкне.

Галя.

Задньою ногою?

Грыцько.

Эге-жъ, задньою ногою.

Галя.

Ха! Ха! Ха! Вирю, вирю: ты такъ страшно прысягаесся.

Грыцько.

Ясочко моя веселенька! Якъ я тебе люблю! *(Цилуе йiи)*.

Галя.

„И я васъ паноче“! Ха! Ха! Ха!.. Ой, лыхо! Ворота рыпнулы: хтось иде.

Грыцько.

Нехай соби йде; адже мы заручени.

Галя.

Такъ що-жъ. Все-жъ не годыться, якъ побачыть насъ на самоти. Прощай.

Грыцько.

Серце мое коханее, зъ тобою буду я щаслывый. Ты мене розважатымешъ у всякій прыгоди.

ВЫХИДЪ 2.

Киндратъ, Грыцько.

Киндратъ.

Здоровъ! Скажы, яку ты маешъ душу?

Грицько.

Звычайну хрыстыянську. А тоби
Моя душа на вищо?

Киндратъ.

Не звычайну,
Не хрыстыянську,—вовчу душу маешъ.

Грицько.

Оце й усе, що ты прыйшовъ сказаты?

Киндратъ.

Ни, ще не все. Послухай, пане брате,
Я не прыйшовъ ни лаятысь, ни гратысь,
И не мени-бъ про те тоби казаты,
Про що тоби я мушу говорыты!

Розмова та тяжка мени занадто.
Але не можу я дывытысь мовчкы,
Якъ мучыться Маруся черезъ тебе.
Я хочу, щобъ вона була щаслыва.
Послухай, брате, ты-жъ йіи кохавъ,
Ты-жъ прысягавсь одну йіи любыты,
Завищо ты йіи теперъ покынувъ?

Грыцько.

Спытайсь у серця, що йіи забуло,
А я-бъ раднишый,—що-жъ-колы не-сыла.

Киндратъ.

Спытайсь и самъ; нехай роскаже серце,
Чы йе дивчына краща надъ Марусю,
Чы йесть кохання билше надъ йіи.
Та я-бъ за дивчыну таку хорошу
Пишовъ на герць, хоть-бы зъ самымъ гетьма́номъ,
Та я-бъ видбывъ йіи й видъ короля,
А ты йіи зъ своеи воли кынувъ.
Я-бъ все виддавъ, давъ бы все на свити за-для неи...

Грыцько.

Та що ты такъ за неи обстаешъ?
Чы ты не закохався въ неи часомъ?

Киндратъ.

Адже тоби про те зовсимъ байдуже.

Грыцько.

Ни не зовсимъ. Навищо, пане брате,
Ты знову нагадавъ мени Марусю?

Теперъ мени далеко не байдуже.
Не хочу я, щобъ ты йіи кохавъ.

Киндратъ.

Не хочешъ, такъ любы-жъ йіи ты самъ.
Благаю въ тебе для йіи спокою!
Вона щаслыва буде тымъ коханнямъ;
Та й самъ ты зъ нею будешъ тежъ щаслывый.
Подумай першъ, нижъ зъ Галею дружытысь.

Грыцько.

Подумаю.

Киндратъ.

Та що тутъ довго думать.
Ты думаешъ, що въ Гали щастя знайдешъ,—
Повирь що тее щастя—не на довго;
Подумай, що за рикъ одынъ, за два
Те щастя зныкне, бо воно обрыдне.
Обрыдне слухаты веселу пташку
И схочеться почуты людську душу.
А въ часъ якъ сумъ тоби огорне душу,
Не схочешъ слухаты весели смихы
И не воны тебе тоди розважуть,
А схочешъ ты, щобъ смутокъ твій увесь
Твоя дружына серцемъ зрозумила
И не пустотамы, не смихомъ тилькы
Розважыла твое зболиле серце.
Бо той, хто вміе тилькы жартуваты,
Въ прыгоди зможе ще хиба заплакать,
Але не дасть ни рады, ни розвагы.
Шукай души, що зна й смутни думкы.
Повирь, мій брате, мижъ сльозамы навить
Вона зъуміе слово те знайты,
Що дасть пораду, ще й змицныть надію.

Грыцько.

Товарышу, ты знову нагадавъ
Мени кохання перше; знову серце
Схыляється до першои дивчыны.

Киндратъ.

Послухайся-жъ теперъ того кохання.

Грыцько.

Вже пизно; я недавно заручывся.

Киндратъ.

А зъ першою хиба не заручывся?
Хочъ передъ Богомъ, якъ не передъ людомъ—
Хиба ты слова не подавъ Маруси?
Колы-жъ доводыться ламаты слово,
То краще те зламай, яке ты давъ,
Тоди якъ права вже не мавъ даваты,
Бо перше слово вильно давъ есы,
И вильно выконаты маешъ право;
А друге слово давъ ты не по правди.
Подумай-же й покынь той замиръ свій,
Щобъ зъ Галею дружытысь.

Грыцько.

Помиркую;
Ще разъ у власне серце зазырну,
И якъ що тамъ Маруся перевaжыть,—
Зроблю якъ кажешъ, видсахнуся Гали
И до Маруси старостивъ зашлю.

ВЫХИДЪ 3.

Грыцько, Киндратъ, Бобренчыха.

Бобренчыха.

И до Маруси за́шлешъ старостивъ!
Такъ отъ чого прыйшовъ сюды Киндратъ.
Ахъ ты-жъ, харцызе, розбышако лютый!
Такъ ты прыйшовъ на зле Грыцька навчаты!
Прыйшовъ навчаты, щобъ зламавъ винъ слово,
Такъ ты схотивъ у його вкрасты долю!
Иды-жъ, псявиро, швыдче звидсиля
Зъ пекельнымы замирамы своимы.

Киндратъ.

Не лайтеся.

Бобренчиха.

Иды пидъ тры чорты.
Ты ще й мене, стару, въ моій господи
Навчаты будешъ. Ахъ ты, людоризе!

Киндратъ.

Не лайтеся.

Бобренчыха.

Пиды до чорта въ зубы,
Бо якъ лайну, то й ногы задерешъ.

Киндратъ.

Абы було за вищо.

Грыцько.

Годи, мамо.
Чого вы такъ росе́рдылысь на його—
Киндратъ мени добра бажае.

Бобренчыха.

Дурню!
А ты й повирывъ. Винъ добра бажае?
А знаешъ ты, кого тоби винъ сватавъ?
Ты хочешъ знаты, хто така Маруся?—
Його Маруся, то *його* коханка!
Теперъ мабуть вона йому обрыдла,
Такъ винъ тоби йіи накынуть хоче,
Бо може треба ще й покрыты грихъ.

Грыцько.

Його коханка!..

Бобренчыха.

Ты цього й не знавъ?

Киндратъ.

Мовчы, пекельна душе, задавлю
Тебе якъ гадыну; я вырву въ тебе
Поганый твій языкъ изъ рота.

Бобренчыха.

Кгвалтъ!

Киндратъ.

Та ни, не буду я тебе вбываты.
Чы смерть твоя загоить тую рану,

Що въ серцеви зистàнеться на викъ;
Чы вернеться гыдка твоя наруга
Надъ тымъ що йе найкращого въ души!
Я выненъ самъ, я думавъ, що на свити
Уси повынни вирыты въ добро,
Але я тяжко, тяжко помылывся:
Гыдка душа шукае тилькы бруду.
Прощайте, пани; Богъ нехай васъ судыть.
Прощай, Бобрѐнку, я вже билшъ не ражу,
Але ты все-жъ спытай свого сумлиння
И вирь тоди, кому захочешъ самъ. *(Выходыть).*

ВЫХИДЪ 4.

Бобренчыха, Грыцько.

Бобренчыха.

Иды, харцызе, йды, скаженый вовче,
Бодай ты йшовъ и не перестававъ,
Бодай твій слидъ сьнигамы замело.
Ой, Боже-жъ мій! Завищо я страждáю?
Святіи Богоносніи отци,
Прыймить мене стару.

Грыцько

Охъ, маты, маты!

КИНЕЦЬ ЧЕТВЕРТІЙ ДІИ.

ДІЯ V.

ОДМИНА ПЕРША.

Передъ Чураишыною хатою. Декорація другои діи.

ВЫХИДЪ ПЕРШЫЙ.

Маруся, Киндратъ.

Киндратъ.

Ты знаешъ, де я бувъ? Я бувъ у його.

Маруся.

Ты бувъ у Грыця! Що-жъ вы говорылы?

Киндратъ.

Я зъ нымъ про тебе де-що розмовлявъ,
Я прывертавъ його до тебе.

Маруся.

Боже!
Якый-же соромъ. Ты благавъ за мене,
Вымолювавъ кохання, наче ласкы...
Такъ отъ до чого мушу я дожыты!
Якои-жъ ласкы выблагавъ ты въ його?

Киндратъ.

Ище ничого певно не дознався,
Але ще маю добри сподивання.
Колы-бъ не та його скажена маты,
Винъ хутко-бъ зновъ до тебе прыхылився,
И ты була-бъ щаслива.

Маруся.

О, щаслива!
Солодке дуже выпрохане щастя,
Кохання выблагане... Ни, не треба
Того кохання; краще вмерты заразъ.

Киндратъ.

Ни, не вважай на те, якѣ то щастя
Въ жыттю людськимъ, де стилькы мукъ велыкыхъ,
Щаслывый той, хто навить сонъ веселый
Зважаты змигъ за щыре, дійсне щастя.
Колы-жъ до тебе справжнье щастя прыйде,
То не пытайся, якъ воно прыйшло,
И чы само воно тебе обрало,
Чы ты його сльозамы добула.

Маруся.

О, сльозы, чомъ не можна васъ спыныты,
Чому не можна жа́лю заховаты!
Але дармà, хочъ сльозы будуть лытысь,
Я не пиду зрадлывого благать.

Киндратъ.

Я знаю, ты николы-бъ не благала,
Бо то була-бъ тоби тяжка образа;

Але й мени було надъ миру тяжко,
Було й мени прохання те не легше
Видъ катування, видъ самои смерты
Слова спынялыся въ устахъ у мене.
Але я бувъ повыненъ говорыты,
Я бувъ повынный те зробыть для тебе,—
Чого сама ты певно-бъ не схотила.
Не докоряй мени; я може выпный,
Але тоби бажавъ я тилькы щастя.

Маруся.

Я знаю, ты до мене дуже добрый.
Чому ты такъ клопочесся за мене?
Скажы, чому ты такъ про мене дбаешъ?

Киндратъ.

Чому!... *(Дуже збентеженый).*

Маруся.

Чому? Ты зблидъ. Невже це правда?
Такъ, бачу, правда; ты мене кохаешъ?

Киндратъ.

Ой, я несчасный.

Маруся.

Ты мене кохаешъ?
Такъ я вгадала?

Киндратъ.

Правда, ты вгадала.

Маруся.

Яки-жъ теперъ нещасни мы обое,
А я ще билшъ нещасною зробылась.
О, якъ-же доля зъ насъ жартуе люто!
Що зможу я за все твое кохання
Тоби виддаты, чымъ тебе розважу?
Скажу, що я тоби сестрою стану,
Що я виддамъ тоби мою прыхыльнисть?
Прыхыльнисть за кохання—добра втиха!
Ни, не беры прыхыльносты моеи,
Не буду я тебе втишаты ею,
Ничымъ тебе не буду розважаты,
Хочъ ты й нещасный будешъ черезъ мене.

Киндратъ.

Не черезъ тебе, серце; ты не выння,
Я выпный самъ, що серця не спынывъ.

Маруся.

И я свого не вмила зупыныты.
О, чомъ мене хто нѣбудь не навчывъ,
Якъ треба те зробыты!

Киндратъ.

Не вбывайся.
Що сталося, того намъ не вернуты!
Порадьмось краще, що вчыныты треба,
Щобъ доленька твоя тоби всмихнулась.

Маруся.

Яке велыке въ тебе й вирне серце.
Ни, я не можу радыться зъ тобою.

Покынь мене саму; не мучъ себе.
Я може ще надумаю що нéбудь
Иды видъ мене, я тебе благаю!

Киндратъ.

Прощай! Нехай тоби Господь поможе.

ВЫХИДЪ 2.

Маруся сама.

О, поможы мени, мій Боже мылый!
Якъ не поможешъ, то мени тоди
Поможе ще хиба... Охъ, що кажу я!
Ни, ни, одынъ Господь мени поможе.

ВЫХИДЪ 3.

Маруся, два парубка проходять.

1-й парубокъ.

Такъ ты-жъ гляды, прыходь на вечерныци.

2-й парубокъ.

Та вже-жъ прыйду. Оце вже незабаромъ
Пора й збиратысь. А багато буде
Людей?

1-й парубокъ.

Та певно наши вси зберуться:
Иванъ, Харько, Стецько, Панасъ, Мыкыта,
Илько, Панько, та ще й Грыцько Бобренко.

2-й парубокъ.

Грыцько, мабуть теперъ туды вчащае?

1-й парубокъ.

А вже-жъ теперъ одъ Гали й не вылазыть.
А, онъ-де Чураивна...
Вечиръ добрый.
Сьогодни въ Гали будуть вечерныци.
Чы прыйдешъ?

Маруся.

Може що й прыйду, не знаю.

1-й парубокъ.

Прыходь, мы будемъ ради, прощавай. *(Проходять).*

ВЫХИДЪ 4.

Маруся.

Теперъ я знаю, що мени робыты.
Пиду на вечерныци, поборюсь
Въ-останнье зъ Галею; нехай побачыть
Зрадлывый мій, чы гирша я видъ Гали;
Нехай почуе винъ, про кого будуть
Уси хвалы—про неи, чы про мене;
Нехай побачыть винъ, на кого стануть
Дывытыся,—на неи, чы на мене.
Я прыберу соби вси давни чары—
И гляне винъ и знову буде мій.
Я въ очихъ засвичу такый огонь,
Що поглядъ мій йому запалыть серце.

ВЫХИДЪ 5.

Грыцько, два други парубкы проходять, Маруся.

3-й парубокъ.

Та йды вже, йды. Чого ты зистаесся?

4-й парубокъ.

Боиться мабуть повзъ цю хату йты,
Щобъ зновъ Маруся не прычарувала.

Грыцько.

Хиба мени страшна твоя Маруся?

3-й парубокъ.

Ого! *Твоя Маруся*—бачъ який!
А ще недавнечко була твоею.

Грыцько.

Була, та загула; теперъ николы
До неи не вернусь, нехай йій цуръ.

4-й парубокъ.

Такъ ты йіи зовсимъ уже не любышъ?
Чы може то вона тебе прогнала?

Грыцько.

Вона мене!—Вона сама до мене
Чепляеться, неначе той репъяхъ,
Та все ворожыть, щобъ прычаруваты.
Мени сьогодни маты похвалылась,

Що бачыла сама йіи въ гаю,
Якъ рвала зилля та надъ нымъ шептала.

3-й парубокъ.

Вона такы й безъ чарування гарна.

Грыцько.

А Галя краща, нижъ вона й жвавиша
И веселиша, та й на викъ молодча.

4-й парубокъ.

Такъ, такъ, а все-жъ мени Маруси шкода.
Вона тебе кохала. Що теперъ
Робыты йій?

Грыцько.

Нехай себе повисыть
Хочъ на вербу, або кому на шыю.
На шыю мабуть швыдче; я чувавъ
Видъ матери про неи дѣ-що; потимъ,
Якъ хочъ, то роскажу тоби про все. *(Проходять).*

ВЫХИДЪ 6.

Маруся сама.

Оце вся плата. За мое кохання
Такъ каже той, що бувъ мени дорожчый
За все на свити. За́ що-жъ мы кохаемъ?
За те, щобъ такъ знущалыся надъ намы!
Навищо буты вирною ввесь викъ,
Колы за те... Одно зневажне слово
Изъ потипахою мене зривняе!

Чы треба въ свити маты людську душу
На те, щобъ такъ йіи въ багно топталы!
И ты, що бувъ мени коханымъ другомъ,
Такъ знивечывъ мои чуття найкрàщи.
О, якъ-же я ненàвыжу тебе!...
Теперъ пиду, пиду на вечерныци,
Та не на те, щобъ зновъ тебе вернуты.
Пиду на те, щобъ за твою обрàзу
Нечувану тебе скараты люто.
Теперъ немае доброи Маруси,
А та, що йе, бажае тилькы помсты. *(Выходытъ).*

ЗАВИСА.

ОДМИНА ДРУГА.

На вечерыцяхъ у Гали.

(Якъ пидіймается зависа, стыхаютъ останни аккорды писни).

ВЫХИДЪ I.

Грыцько, Галя, парубкы, дивчата, дякъ, Процько.

Дякъ.

Оцѐ такъ письня, отъ-де гарна письня!

1-ша дивчына.

Та вамъ бо, дяче, всяка письня гарна.

Дякъ.

Хиба-жъ ся письня *всяка?* Сю-жъ зложыла
Маруся Чураивна, слава наша.
Я вже, лыбонь, зъ десятокъ запысавъ
Йіи писень, щобъ не пропалы марно,
Ато спивци таки, якъ вы, дивчата,
Ихъ перекрутять, кожне на свій ладъ.

2-га дивчына.

Такъ що, якъ перекрутять,—буде краще,
Бо зъ одніеи письни стане десять.

Дякъ.

И Чураивна каже, нибы краще.
Я йій кажу: Чому вы тыхъ писѐнь
Не спышете, бо вы-жъ у насъ пысьменни,—
Запысуйте, а то ихъ перекрутять
И зопсують.

1-ша дивчына.

А що вона вамъ каже?

Дякъ.

А отъ що каже: Письня—то розмова
Людыны зъ власнымъ серцемъ, кожне горе
И кожни радощи вона роскаже,—
Роскаже тàкъ, якъ серце почувае.
Але не въ кожнимъ серци почування
Однакови; и радощи й журба
Бувають ынши въ кожнои людыны.
Тому хто небудь, якъ спивае письню,
Бажаючы, щобъ краще вылывала
Вона його журбу, а не чужу,
Його весе́лощи, а не чужыи—
Одминыть де́що въ йій, додасть одъ себе
И письня иноди стае ще краща.—
Це каже Чураивна, а не я.

2-га дивчына.

А вы-жъ якъ кàжете, премудрый дяче?

Дякъ.

Кажу: Повынно буты все по форми
Запысано.

Галя.

По форми!—Ха! Ха! Ха!

Дякъ.

Люблю я, щобъ усе було по форми,
Якъ я давно служывъ ще въ Кгродськимъ суди,
То звыкъ усяку форму поважаты.
Але въ Маруси зовсимъ ынша думка.

1-й парубокъ.

Яка въ Маруси думка, я не знаю,
А знаю тилькы, що вона хороша
И мае добрый голосъ; дуже шкода,
Що насъ вона неначе видцуралась.

2-й парубокъ.

Сьогодни може ще до насъ прыбуде,
Вона-жъ казала намъ, що може прыйде.

Галя *(до Грыцька, тыхо).*

А ты чого збентежывся? Радіешъ,
Що зновъ побачышъ Чураивну? Такъ?

Грыцько *(тыхо).*

Та зовсимъ ни; чого мени радиты!
Мени байдуже, прыйде, чы не прыйде.

Галя *(голоснишъ).*

Не вирю й сéржуся на тебе. Геть! *(Иде видъ його).*

Грыцько. *(Иде за нею).*

Та слухай бо, чого ты розгнивылась!

Першый парубокъ.

Ото яки не добри молодята!
Ось не свариться, краще поцилуйтесь.

Грыцько.

Отъ хто розумный. Справди, якъ що маемъ
Сварытыся, то краще цилуватысь. *(Цилуе Галю).*

2-й парубокъ. *(До одніеи дивчыны).*

Чы чуешъ, що розумни люде кажуть?
Давай-же й мы не будемо дурни. *(Цилуе дивчыну).*

Процько.

А я за васъ обохъ старишый трошкы,
То вже не разъ, а двичи поцилую,
Бо хто старишый, той и розумнишый.
(Цилуе ыншу дивчыну).

Дивчына *(видпыхае його).*

Та видчепысь. Якый ты тамъ розумный!
Якъ Беркивъ лапсердакъ.

Процько.

Тривай, тривай.
А Беркивъ лапсердакъ хиба дурный?

Дивчына.

А то хиба розумный!

Процько.

Такъ, розумный.
У кого розуму не видбералы,
То той розумный? Такъ?

Дивчына.

Ну, такъ. То що?

Процько.

Хто въ лапсердака розумъ видибравъ?

Дивчына.

Нихто.

Процько.

Нихто—то значыть, винъ розумный.

Дивчына.

Ха! Ха! Ха! Ха!

Друга дивчына.

Це щось занадто мудре
И купы не держыться, ну й утявъ!

Дякъ.

О ни, велыка въ цьому йе премудристь.
А вы, добродію, не блызько вчылысь?

Процько.

Та вчывся трохы, рокивъ зъ тры, чы билше.

Дякъ.

А чомъ-же вы наукы не скинчылы?

Процько.

Та щось вона мени нудна здалася.
Ну, та й якась трудна ажъ чѣрезъ ладъ:
Бувало скажешъ: *Брындза*, замисць *tensa*,
То вже й не такъ; такъ я й утикъ видъ неи.

Дякъ.

До другои наукы, въ Запорожжа?

Процько.

Эге-жъ, туды й подавсь, а потимъ згодомъ
Такы скортило зновъ у ридный край.

2-й парубокъ.

Це винъ, дивчаточка, за вамы скучывъ.

Дивчына.

Ха! Ха! Ха! Ха! Отъ молодець козакъ!

2-га дивчына.

Чы правда, що за намы зажурывся?

Процько.

Я й самъ не знавъ тоди, теперъ же бачу,
Що й справди такъ воно повынно буты.

Дивчына.

Отъ кгречный запорожець! Ха! Ха! Ха!

(Ввиходыть Маруся. Де хто зъ дивчатъ и хлопцивъ усталы йій на-зустричъ).

ВЫХИДЪ 2.

Ти сами й Маруся.

Перша дивчына.

Маруся Чураивна!

2-а дивчына.

Чураивна!
Отъ добре, що такы до насъ прыйшла.

3-я дивчына.

Иды сюды, сидай отутъ мижъ намы.

4-а дивчына *(до пъятои).*

Мабуть уже не журыться за Грыцемъ.
Ну й добре, хай йій цуръ отій журби.

Дякъ.

Витаемо прекрасную Марію.
Сидайте блыжъ на почесне мисце.

Процько.

Полтавській музи щырый нашъ прывитъ.

Галя.

Отъ добре ты зробыла, що прыйшла;
Теперъ удвохъ съ тобою заспиваемъ.

Маруся.

Съ тобою заспиваемъ—добре, добре...
Або не такъ, я выгадала краще.
Нехай уже сама я заспиваю,
А ты заплачъ. Чы ты не вміешъ плакать?
Ха! Ха! Ха! Ха! Такъ я тебе навчу.

1-й парубокъ.

Яка вона сьогодни жартовлыва.
А ну лышъ справди заспивай, Марусю,
Чы не розжалобышъ веселу Галю?

Маруся.

Усихъ розжалоблю, найвеселишыхъ
И найщаслывишыхъ; усихъ, бо знаю,
Що не розжалоблю себе саму,
Ни, не розжалоблю себе теперъ.

Галя.

А ну, спивай; побачымъ, чы заплàчу.

Маруся.

Побачымъ, та не вси, якъ справди буде
На вищо подывытысь; якъ же зовсимъ
Не станеться ніякого тутъ дыва,
То певно вси побачымо. Ну, добре;
Такъ вамъ спиваты жалибнои писни?

Але я спершу щось вамъ загадаю,
А вы розгадуйте. Скажить, громадо,
Що роблять изъ людыною такою,
Яка згубыла неповынну душу?

Дякъ.

Такый писля артыкуливъ статуту
Повыненъ статы передъ Трибуналомъ
И буде скараный на горло.

Маруся.

Такъ;
И буде скараный; запевно такъ.

1-ша дивчына.

Навищо ты про це здіймаешъ ричъ?

Маруся.

Ха, ха! Та це я въ жартъ; адже въ цій хати
У кожного його душа пры йому?
Ну, а теперъ я письни заспиваю.

Спивае:

Ой не ходы, Грыцю,
Та на вечерныци,
Бо на вечерныцяхъ
Дивкы чаривныци.
Котра дивчына
Чаривъ не знала—

Говорыть:

О, ни, не знала чаривъ, прысягаюсь.

Спивае:

Вона жъ того Грыця
Та й прычарувала.

Говорыть:

Оце спиваю, та й згадала заразъ:
Тутъ те-жъ одынъ Грыцько повыненъ буты.

2-й парубокъ.

А осьде винъ.

Грыцько.

Я тутъ.

Маруся.

Ходы до мене.

(Грыцько пидходыть похнюпывшысь).

Давно вже я не бачыла тебе,
А мы колысь кохалыся зъ тобою.
Адже кохалыся зъ тобою?

Грыцько.

Правда.

Маруся.

Кохалыся, якъ пара голубивъ,
Теперъ, якъ чорна хмара, розійшлыся.
Забудьмо-жъ те, що згынуло навикъ
И выпыймо за нашу добру згоду.

Ходы я почастую; выпый чарку,
Та вже никого билшъ не забувай.
(Бере пляшку зи столу).
Ага, ще треба писни доспиваты.

Спивае:

У недилю рано
Зилля копала,
А у понедилокъ
Переполоскала.
А у вивторокъ
Зилля варыла...
(Налывае и всыпае отруту).

Говорыть:

Иды-жъ и выпый чарку цю видъ мене.
(Подае Грыцькови чарку).

Грыцько.

Пошлы-жъ намъ, Боже, добру згоду всимъ,
Щобъ мы одынъ на одного николы
Не сердылысь и все лыхѣ забулы. *(Выпывае).*

Маруся.

Теперъ ты вже мени не вынуватый.
Ну, слухайте-жъ, якый кинець у письни.—

Спивае:

А у вивторокъ
Зилля варыла,
У середу рано
Грыця отруила.

Говорыть палко:

Ни, ни, не въ середу; я помылылась;
У вечери въ вивторокъ отруила,

На вечерницяхъ отруила Грыця,
За тѣ, що винъ йій душу загубывъ.

Грыцько.

Рятуйте! Отруила! Ой, рятуйте!

Галя.

Ой, Грыцю мій!

Маруся *(видпыхае йіи).*

Теперъ уже ничый.

Грыцько.

Пече мене! Рятуйте! Поможите!
Ой, умираю!

(Галя зомливае).

1-й парубокъ.

По людей бижить.

Процько.

Выносьте зъ хаты геть на свижый витеръ.
Берить пидъ плечи. Такъ. Несить мерщій.

(Уси дивчата й парубкы выбигають. Грыцька выносять изъ хаты).

Парубокъ *(побачывшы Галю).*

А ця зомлила. Охъ, яка-жъ прыгода!

(Бере Галю и выносыть).

ВЫХИДЪ 3.

Маруся сама.

Невже це я зробыла? Я струила!...
Не будь звирыною... Хто це казавъ?
Це-жъ я казала, я його навчала.
Такъ отъ яка Маруся Чураивна!
Иды-жъ за нымъ и тамъ його навчай.
(Хапае ножа й заколюеться).

ВЫХИДЪ 4.

Маруся лежыть, Киндратъ.

Киндратъ.

Що зъ нею? Де вона? О, Боже мылый!
Лежыть... Уся въ крови!...
(Пидводыть Марусю).

Маруся.

Це ты, Киндрате?
Прыйшовъ зо мною попрощаться?. Знаешъ,
Якъ ты тоди прыходывъ попрощатысь,
Я такъ його любыла... О, Киндрате!
Його душа моеи не впизнала,
А я його любыла!... Наче пташка,
Уранци вглядывшы проминня сонця,
Трипочеться и весело щебече,
Такъ серце въ мене былось и спивало
Видъ погляду його.... О, друже любый!
Здавався винъ мени на цилимъ свити
Найкращымъ, найдобришымъ, найдорожчымъ,—

И то бувъ сонъ: за все мое кохання
Винъ тилькы й давъ мени гыдку зневагу....
Але винъ ще страшнише вдіявъ лыхо:
Винъ зъ мене доброи зробывъ звирыну—
И я його струила... О, Киндрате!
Нехай мене за мій учынокъ лютый
Людськàя слава мертву не карае,
Бо я сама себé вже покарала:
Бажала жыты на цимъ краснимъ свити—
И кынула жыття, якъ даръ никчемный;
Любыла сонце, птаства щебетання—
И йду въ ниму холодну домовыну.

Киндратъ.

О, не згасай, свиты, моя ты зоре!
Найкрàща квиточко, не въянь такъ хутко.

Маруся.

Прощай на викъ. Просты мене, Киндрате,
Що я души твоеи не вгадала.
Мы розмынулыся зъ тобою... Що се?
Не бачу свитла... Темно якъ... Де-жъ сонце?..
Де сонечко?.. Прыймить сю чорну хмару.. *(Умира)*.

Киндратъ.

О, зиронько, найкрàща въ нашимъ неби!!
Чы зможу я безъ тèбе въ свити жыты!
И я пиду зъ тобою!.. *(Хапае ножа)*.

ВЫХИДЪ 5.

Киндратъ, Козакы вбигають.

1-й козакъ.

Пидожды!
Держить його, панове; не давайте
Ще третій смерти скоитысь.

2-й козакъ.

Киндрате!
Покынь ножа, ты ще повыненъ жыты,
Ты ще потрибный будешъ своій братти.

Киндратъ.

Ты правду нагадавъ; я мушу жыты.
Я жытыму, але найкраща частка
Души моеи пиде въ домовыну
Зъ цымъ любымъ тиломъ. О, прощай, Марусе,
До часу, покы смерть насъ поеднае.
Твои-жъ писни й твое велыке серце
Безъ слиду не погынуть мижъ людьмы.
Прощай! Я понесу про тебе славу
По всій земли шырокій та далекій.

(Схыляється надъ тиломъ).

ЗАВИСА ПОВОЛИ СПАДАЕ.

КИНЕЦЬ МАРУСИ ЧУРАЇВНИ.

4 червня
1894.

В. Самійленко.

ВІЙ.

ОПЕРА У 5 ДІЯХЪ.

Соч. М. Л. Кропивницького.

ВІЙ.

ОПЕРА У 5 ДІЯХЪ.

Соч. М. Л. Кропивницького.

ДІЯ 5.

Велыка кимната, перегорожена колонамы, за котрымы чорна зависа розипнута посередыни, видкиля выдко труну, у котрій лежытъ панна; зъ бокивъ горять дви воскови свичкы, зъ одного боку лежыть на столи товста кныга въ реминныхъ палятуркахъ.

ЯВА 1.

Панны-сусидкы и Нянька.

Панны. Сумною звисткою, вмить оголошенною,
Намъ на горе прийшлось тутъ зъявытыся,
Надъ подруженькою слизмы вмытыся
У розцвитній доби смертю скошенною.

Нянька. Чы ій воленькы не було
У роскошахъ пожыть,
Чы ій доленькы не було
У добри походыть?
Забагнулося чого—все зъявлялося,
Заманулося чого—все зкорялося.

Панны. Роскажы, будь ласка, голубко, ты намъ,
Зъ чого таке лыхо зъявылося вамъ?

Нянька. О, колыбъ я ранищъ догадалася,
Що воно, янголя, закохалося,
У весь свитъ бы облитала я,
Та зилля бъ того придбала я,
Що видъ любощивъ видволожуе,
Видъ лыхыхъ очей васъ видхожуе.

Панны. Негадано горе зъявылося,
Намъ и въ сни объ нимъ не марылося!

Нянька. Зкоилось, якъ на грихъ, це торикъ по весни,
Зъ прощи зъ Кыива мы вернулыся,
Стала схнуть вона, та жахатысь у сни
И що-божый день билшъ задумуватысь;
Вже, якъ немощна була, то прызналася,
Що въ неривню вона, бачъ, закохалася.

Панны. Колибъ же знаття, де зилле те буяе,
Що серце дивоче пидъ розумъ зкоряе?

Нянька. И благала вона и наказувала,
Щобъ отцю я того не розказувала,
Тильки бъ воленьку ін уволнила я,
Щобъ подружечекъ преклонила я
Та щобъ каятысь по ній,
По голубоньци моій!...

Панны. Сумною звисткою вмить оголошенною
Намъ на горе прыйшлось тутъ зъявытыся
Надъ подруженькою слизмы вмытыся
У розцвитній доби смертю скошенною.
Ходимо жъ, сплетемъ ій винокъ
Изъ найкращихъ пахучихъ квитокъ.

(Пишлы).

ЯВА 2.

Входыть **Сотныкъ.**

Сотныкъ. Чы е де у свити тяжчее горе
Надъ те невымовне, що встыгло мене!

Льються мои слезы, якъ ричка у море,
Душа у молытви до Бога лынѣ.
А хто жъ розибье цю тяжкую тугу
Хто розгорюе, розваже мене?
Пишовъ бы я вику дожыты до Лугу,
Такъ вже старый, до земли мене гне.
Охъ, у одыньці, якъ въ поли былыни,
Въ забутти безславному викъ скоротать,
Та найлютища, найтяжча годына,
Въ яку нема кому и рады подать.

ЯВА 3.

Дорошъ и **Хома** входять.

Хома. Велыкоименытому панови,
И превельможному сотныкови
Найныжче до земли вклоняюся.
(Кланяеться нызько).

Сотныкъ. Хто ты еси и звидкы и якого роду,
Та якъ и на ймення, скажи тя звать?

Хома. Изъ бурсакивъ азъ есьмъ, рабъ божый, Хома Брутъ!

Сотныкъ. А хто, скажы, бувъ твій отець?

Хома. Не видаю, вельможный пане.

Сотныкъ. А маты хто була твоя?

Хома. И матери такожъ не знаю.
Звычайно, здраво розмышляя,
Була повынна буты й маты,
А хто вона була и звидкы,
Колы жыла и якъ?... Сказаты
По истыни, то тежъ не знаю!....

Сотныкъ. Колы ты познаёмывся, прызнайся,
Зъ моею безталанною дочкою?

Хома. Не знаёмывсь зъ роду-віку,
Вельможный пане, зъ панночкамы,
И скилькы не жыву на свити,

Не мавъ николы зъ нымы дила.
Навищо бъ мавъ ихъ зачипаты!
Та цуръ имъ по просту сказаты!

Сотникъ. То якъ же те намъ розтлумачыть,
Що ій захотилося назначыть
Тебе по ній псалтырь чытать?

Хома. Господь Богъ видае про тее.
Доводылось не разъ чувать;
Паны пидъ часъ сплетуть такее,
Що й грамотнищый не розвьяже;
Тай поговирка е така:
«Скачи, враже, якъ панъ каже!»

Дорошъ. Я чувъ таку и видъ дьяка.

Сотникъ. Чи правду кажешъ, пане хвылозофе?

Хома. Та хай мене нечистый вхопе!
Та щобъ мене тутъ передъ вамы
Небесный гримъ торохнувъ такъ,
Щобъ не зоставсь видъ мене й знакъ!...

Сотникъ *(до неба очи зводе).*
Его и власть, и судъ надъ намы.

(до труны) Колы бъ ты, доню, довше прожыла,
Я певенъ, що правда на верхъ бы сплыла!
Сказала: «никому не давай читаты,
А пошлы въ Кыивъ, въ семынарью, тату,
Та прывезы бурсака Хому Брута,
Хай три ночи молытьця по мени».
Потимъ додала вже, нибы у сни:
«Винъ знае!» и очи закрыла.
Що знае,—почуе могыла!

(до Хомы) А може постникъ ты велыкый,
Жыттямъ святымъ видзначывсь ій,
Чы добродійнымы диламы,
Що такъ вподобала вона тебе?

Хома. Хто, я? Та я, вельможный пане,
Лишъ непрыстойно говорыты,
Та я вже ничого робыты,

Мовлявшы безъ обынякивъ,
Я зъ найшкодлившыхъ бурсакивъ:
Пидъ страшный четверъ, у ничъ
Забравсь бублейныци на пичъ.....

Сотныкъ. Ну, годи, такъ прызначено тоби зъ сегодня почынать.

Хома. Осмилюсь Вашеци сказать....
Конешне, азъ есьмъ чоловикъ
Письму святому врозумленный,
По сорозмирности, то й слидъ
Чытать, егда пысьменный....
Тилькы на сей разъ, думка така,
Дьякона треба, або дьяка—
Воны до цего презвычайни
И знають обыходъ, якъ треба,
А я.... та й гласъ мій непечальный
И самъ я такъ якась незгреба....

Сотныкъ. Ну, годи ка-зна-що плескаты,
Що заповидано, зроблю;
Заслужишъ—будешъ нагороду маты,
(гризно) А шуткувать я не люблю.
Пивсотни нагаивъ скуштуешъ зразу,
Якъ не послухаешъ мого прыказу!
(пидходе до труны).

АРІОЗО.

Я не объ тимъ печалуюсь, моя дытыно,
Що ты въ початку литъ веселыхъ, молодыхъ
На горе и печаль покинула мене старого,
Найбилшъ жалкую я, голубонько моя, объ тимъ,
Що викъ вже не впизнаю ворога того,
Котрый въ пори твою квитковою розвитку
Тебе такъ люто вырвавъ изъ обіймыщъ жизни,
Колыбъ дизнався я, хто змигъ подумать
Зневажыты хочъ словомъ прыкрымъ,
То, свидокъ Богъ, не вздривъ бы винъ своихъ дитей,
Якъ що такый старый винъ, якъ и я!

Ни отця, ни ненькы, якъ що винъ юныхъ литъ
И тило бъ выкынувъ его я въ степъ
На покормъ птыци, та звиряци хыжій!...
Горе жъ мени, моя полева нагидко,
Моя ты зозуленько, моя ясочко!
Що прожыву мій викъ останній безъ утихы
Втыраючи дрибни слизонькы полою,
Котри ричкою течуть зъ моихъ старыхъ очей,
Тоди якъ ворогъ мій буде веселытысь
Изъ потання надъ древнимъ старцемъ глузуваты.

ЯВА 4.

Нянька и панны-сусидкы вносять квиткы и винкы и кладуть на труну.

Панны и **нянька, Сотнык**ъ, **Дорошъ** и **Хома** спивають вси разомъ:

Панны и **нянька.**

Разомъ.

На вичню розлуку тебе мы квитчаемъ,
Прыймы ты видъ насъ останню послугу,
Квитчаючы тя, мы гирко рыдаемъ,
Въ тоби бо теряемо щыру подругу.

Сотныкъ, **Дорошъ** и **Хома.**

На вичню розлуку воны тя квитчають,
Прыймы ты видъ ныхъ останню послугу,
Квитчаючы тя гирко рыдають,
Въ тоби бо воны малы щыру подругу.

Сотникъ показуе Хоми мисце, де ёму читаты, видходе зъ паннамы и Дорошемъ.

Хома. Ну, що жъ, тры ночи видроблю,
Червонцивъ жменю зароблю,
Жупанъ соби такый утну!...
Надъ кымъ чытать мени, а ну?...
(Здалеку дывыться на мертву).

Дивча ще молоде, гарненьке,
А лычко нижне, та биленьке!..

АРІЯ.

Та чы та жъ се квитка полева, пахуча,
Що всю долыну роскишно скрашила,
Що витрець холодный на неи подунувъ
И вона, не розцвившы, раптомъ завьяла?
Та чы той се дубъ высоченный, що вчора
Могутно, роскишно, та гордо буявъ,
А ныни вже винъ лежыть вверхъ кориннямы,
Бо налетивъ выхоръ и дуба зломывъ.
Такъ и твое, красо юна, дивчыно,
Жыття молодее швиденько пройшло,
Вчора жыла ты, а ныни прахомъ стала.
И менпя зъ тобою у труну пишло!...
(Пидходе блыжче и, пизнавшы, жахаеться).
Видьма!.. Зновъ вона, пизнавъ я іи.
О, вышни сылы, захыстить мене!...
Хочъ очи ій нибы й закрыти,
Вона все жъ дывыться такъ гостро!...
(Прыдывляеться).
А то що? По щоци онъ потекла слеза,
То не слёза, то крапля кровы!....
(Закрыва долонямы очи, помовчавъ).
А може такъ мини здалось,
Що то вона!... А вже жъ здалось.
А хочъ вона, то вже жъ померла.
И вже не встане зъ домовыны,
Бо слова Божого боиться.
Мерщій прыймусь псалтырь чытаты...
Булобъ найкраще не дывытысь,
И страху ніякого не було бъ....
Та чы справди жъ я злякався?
Це выпывъ лышню, черезъ те
Мини й здалося невить-що.

Мабуть не можна тутъ курыты?
Оце вже зовсимъ не гараздъ.
Якъ бы курнуть и страхъ пройшовъ бы!
Хиба понюхать тютюньцю?
(Выйма папушу зъ кышени и нюха).
А добрый тютюнець, мицный!...
Ну, що, якъ справди вона встане,
Пидійметьця, та выгляне зъ труны?...
О, ни! Видкиль почать чытаты,
Лыбонь, щось я и не збачну?!
Ну, що, якъ справди пидведеться?
Щось хруснуло!
(Дывыться на мертву).
Ба, ни лежыть.
А що якъ визьме, та й устане?
(Зъ лякомъ) Га? Що? Чыя то голова
Зъ труны неначе выглядае?
Вышче, вышче!... Вже вона встае!...
Вона выходыть зъ домовыны!
Хоче до мене прыступыты....
Швыдчъ заклынаніе втворыты!
(Обчиркуе навкруги себе).
Хрестъ на мени, хрестъ на спыни,
И зъ бокивъ скризь хресты,
Хрестъ мене захысты!...

Панна *(спива)*. Прыйды до мене, Хомо, хочъ на хвылыну,
Я жъ вся до тебе серденькомъ лыну
Охъ, прыйдыжъ, прыйды, любый козаче,
Душа моя наболилая вся по тоби плаче!
(*За лаштункамы, нибы луною, отдаетьця остання стричка:*
«Душа моя наболилая вся по тоби плаче!»).
Я жъ тебе обійму й прыголублю,
Тоди тилькы спизнаешъ, якъ тебе я люблю,
Полынемъ мы зъ тобою до моеи хаты,
А мои жъ то хаты—роскишни палаты.
(*За лаштункамы:* «А мои жъ то хаты—роскишни палаты»).

У моимъ пидземнимъ и дуже пышнимъ царстви
Ты будешъ найпершый у всимъ господарстви,
Ходимо жъ, ходимо, мій любый, зо мною
Я буду тамъ вично твоею рабою.

(*За лаштункамы:* «Я буду тамъ вично твоею рабою»).

Хома. Нибы спивъ той дывовынный лунае у хмари:
Чы се мрія, чы се чудо, чы мара, чы чары?!

(*Зависа межъ колонамы закрывается, а черезъ хвылю зновъ роскрываеться, видкиля чуеться, нибы шелестъ витру и тыхый гоминъ).*

Хома. Чы въ сни все це, чы въ явъ?
Мовъ заморокъ мене обнявъ!...
Затыхло... ни, пора чытать,
Увагъ ни на що не звертать,
То пройде й страхъ!...

(*Чутко свыстъ и трискъ).*

Лыбонь щось знову?

(*Вылита зъ за колонъ труна и почына зъ свыстомъ литаты по кимнати).*

Труна и сонмъ пидземныхъ сылъ:
Летючы мыши, упыри,
Кругомъ труны, внызу, въ гори!...
Я чую витеръ видъ ихъ крылъ.
Воны регочуться, шыплять,
Скрегочуть, квакають, свыстять,
Невпынно клацають зубамы,
Не мовъ хотять мене пожрать?!....

(*Труна зчеза за колонамы).*

Голосъ панны. Найпрудчого пошлите змія,
Хай приведуть скорище Вія!

Голоса. Гей, де ты? Швыдче Фарнагія!
Царыця каже,—весты Вія! (*Все стыха).*

(*Потимъ зновъ гыкъ и галасъ, ведуть Вія).*

Хома. Въ очахъ все раптомъ помутылось
И серце бытысь зупынылось.....
Уста сципляе смертный страхъ!

Вій. Пидіймыть вика, не бачу й стинъ!

Хома. У жылахъ кровъ замерзла.... *(Побачывъ Вія).* Ахъ!

Вій. Берыть, хапайте,—ось де винъ!

(Хома пада мертвый, вси провалюютьця).

АПОѲЕОЗЪ.

Мижъ колонамы зависа пидіймаеться, тамъ выдко панну, котра сыдыть на вогненнимъ крисли; передъ нею на вколюшкахъ стоить Хома, вона ёму передае аттрыбутъ власты.

Хоръ пидземныхъ духивъ, упыривъ, видемъ.

Теперъ намъ радисть жаданна зъявылась,
Що наша царыця развеселылась,—
Коханець зъявывся передъ іи очи
И свитомъ засіявъ у симъ царстви ночи!
Тьмо, возлыкуй! Отъ сна пробудысь,
Радисный гимнъ въ пидземье несысь!

ЗАВИСА.

М. Л. Кропивницкий.

Дума на могыли.

(Посвята покійному батькови).

«Рикъ, два мыне моя нима могыла»
«Травою густо заросте»...

Д-ръ Владымыръ Александровъ.

Умеръ чоловикъ!.. Погасло жыття!..
Згубився прахъ... Замовклы слова!..
Кинець усёму, не зосталось и слиду!..
«Земля ты есы и у землю и пидешъ!..»
Де-жъ сыла могуча? Де слово метке?
Де розумъ высокый и серце палке?
Де-жъ тіи уси почуття дорогыи,
Де любыи мріи, думкы и надіи,
Що зъ нымы любывся, що ихъ доглядавъ,
Що нымы томывся и нымы страждавъ?
Куды-жъ усе дилось и чимъ воно стало?
Не вжежъ такы сыла даремно пропала...
А може зминылась въ яку другу сылу?
Не взявъ же іи чоловикъ у могылу?!..
Тамъ тлиннее тило, матерыя, прахъ,
А сыла-жъ есть вична, якъ Богъ въ небесахъ!..
Та й прахъ же до вику въ земли зостаеться,—
Матерья тежъ вична,—въ науци ведеться.
Ни одного тила й маненька частына

Не може пропасты ниде ни едына.
Пролыне рядъ рокивъ, хвылына настане
И прахъ нашъ тіею землею тежъ стане.
А времья зривняе и тую могылу,
Куды заховалы людыну намъ мылу.
Годуеться нею, тіею землею
Зелена травыця и всяка рослына
Свижыть вона воздухъ, годуе звирыну,
Прыносе чымалу корысть и людыни:
Одягне, закрые, накорме, зогрие,
Зъ рослыны й повитря свиженькее віе,
Изъ дерева выйде байдакъ и визокъ
Все збижжя, и хата, и клуня й млынокъ,
Изъ дерева буде й колыска дытыни,
Изъ него-жъ збудують сумну домовыну,
Изъ дерева зроблють и кобзу гучную.
На нему-жъ напышуть икону святую.
Паперъ и чорныло, кныжкы и пысьмо,
Чы то малярамъ для картынъ полотно—
Усе те зъ рослыны бере чоловикъ
И тымъ украша свій безрадостный викъ...
Умре бидолаха и все винъ покыне,
Иконы, кныжкы и писни и картыны!..
А всимъ тымъ зъявывъ чоловикъ свою сылу,
Ін вже не можна зховаты въ могылу.
Вона не вмеруща, вона не есть прахъ,
Жыве вона вично, якъ Богъ въ небесахъ.
Бо й кожная зъява и розуму рухъ
Ін то робота, вона-жъ—якъ бы Духъ.

Що разъ вона нынчую форму прыймае
И тымъ, чы другымъ, а себе выявляе.
Картына и кныжка намъ вично говоре
Про небо и землю, про радисть и горе;
Спиваемо писню и чуемъ у ній
Ти слёзы горячи, що лывъ зъ своихъ вій,
Складавшы ту писню, поэтъ, чы артыстъ,
И тымъ выявлявъ свою сылу, свій хыстъ.
Ця писня воруше намъ серце й думкы
И будыть въ насъ чулисть на мукы—людськи...
Такъ буде померлый учыть насъ добру,
Такъ сыла перейде у вичну пору.

. . . . . .

Умеръ чоловикъ!.. Хочъ и згасло жыття,
Та прахъ не згубывся, не змовклы й слова...

Вячеславъ Александровъ.

МОЯ МОГЫЛА.

ВИРШИ АЛЕКСАНДРОВА.
СПИВЪ М. ЛИСЕНКО.

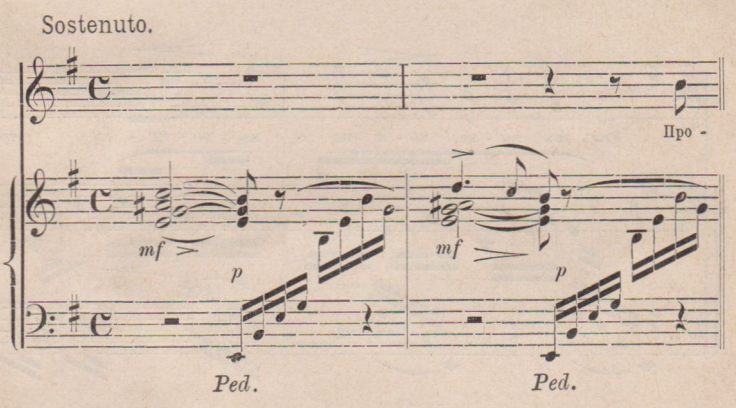

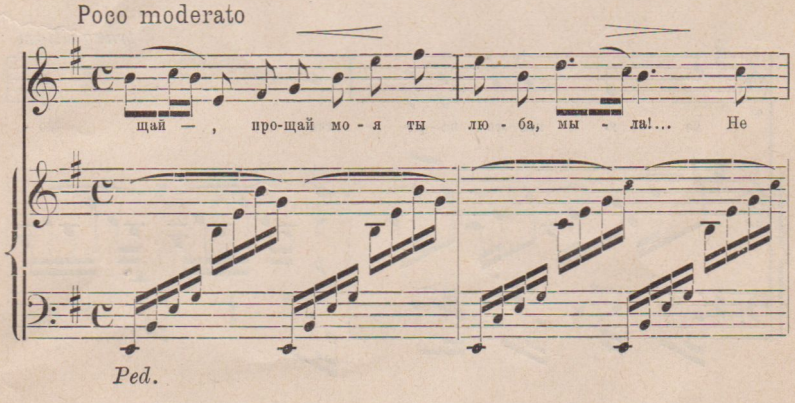

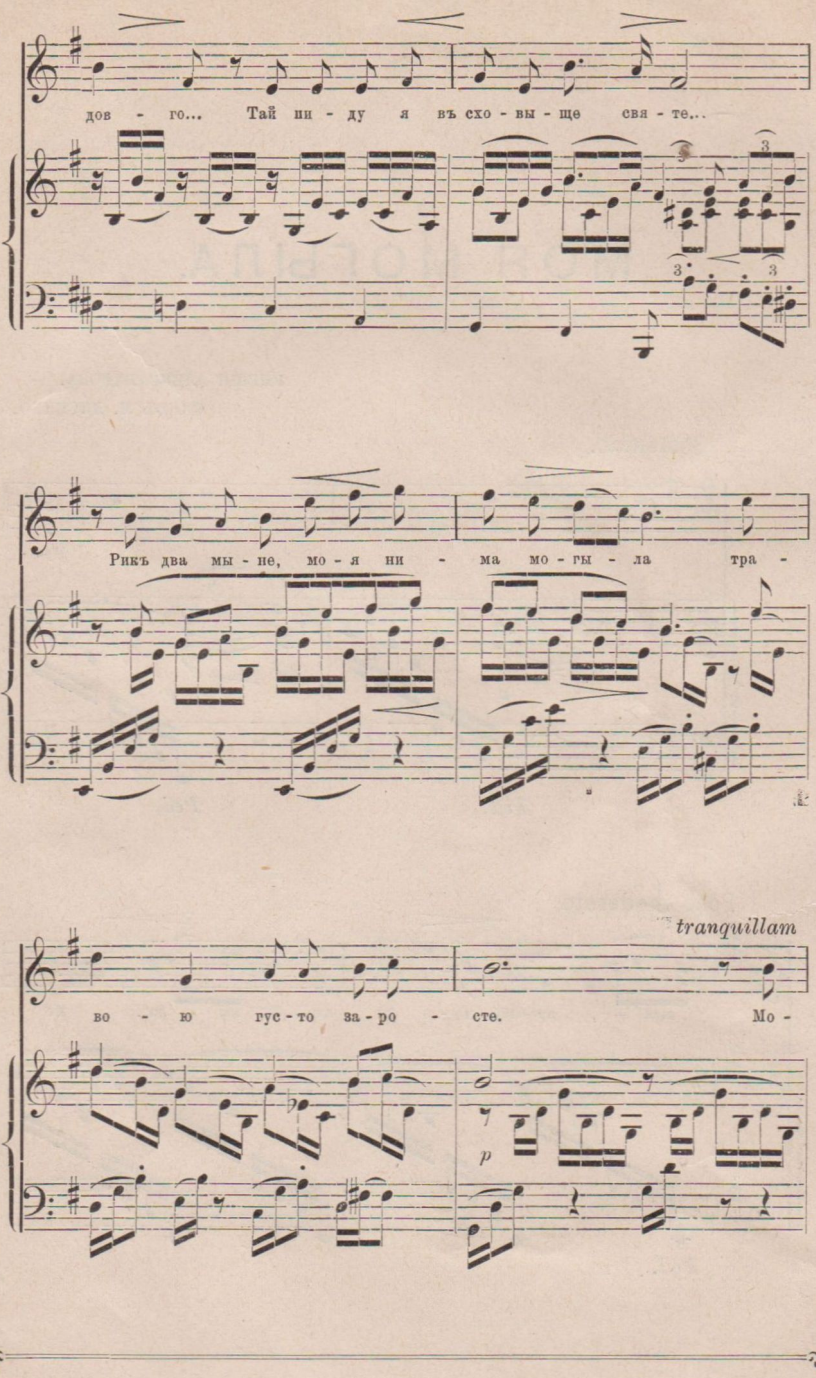
дов - го... Тай ни - ду я въ схо - вы - ще свя - те...
Рикъ два мы - не, мо - я ни - ма мо - гы - ла тра -
tranquillam
во - ю гус - то за - ро - сте. Мо -
p

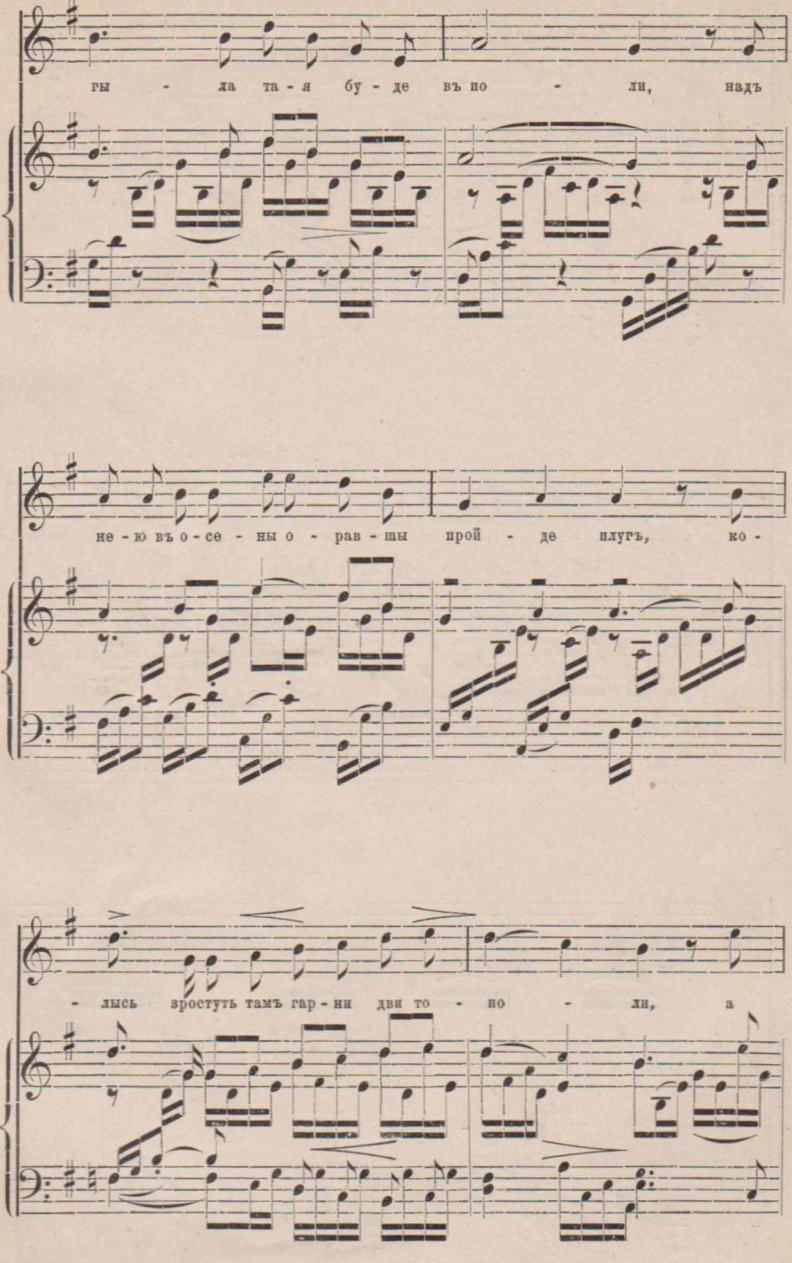
гы - ла та - я бу - де въ по - ли, надъ
не - ю въ о - се - ны о - рав - шы прой - де плугъ, ко -
- лысь зростуть тамъ гар - ни дви то - по - ли, а

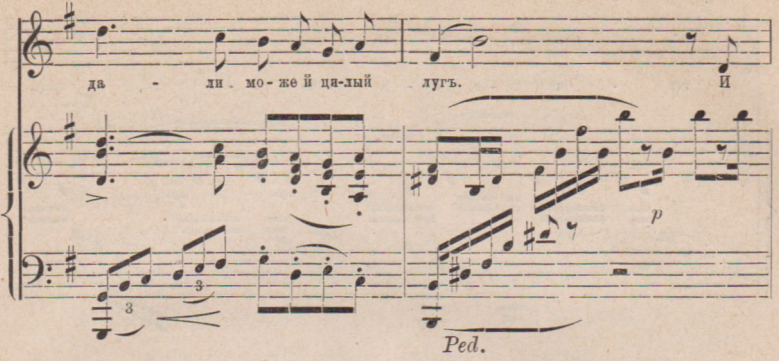
да - ли мо-же й ци-лый лугъ. И
p
Ped.

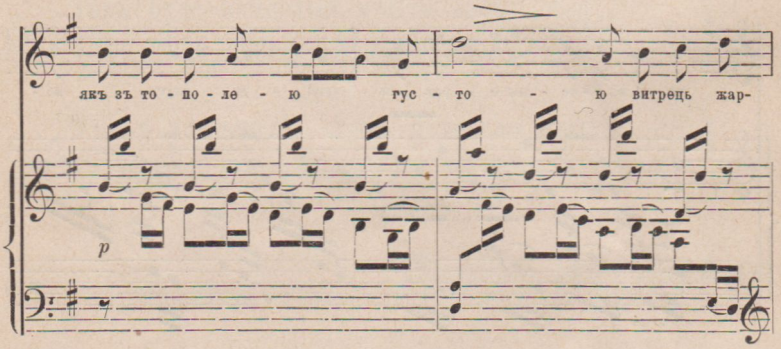
якъ зъ то - по - ле - ю гус - то - ю витрець жар-
p

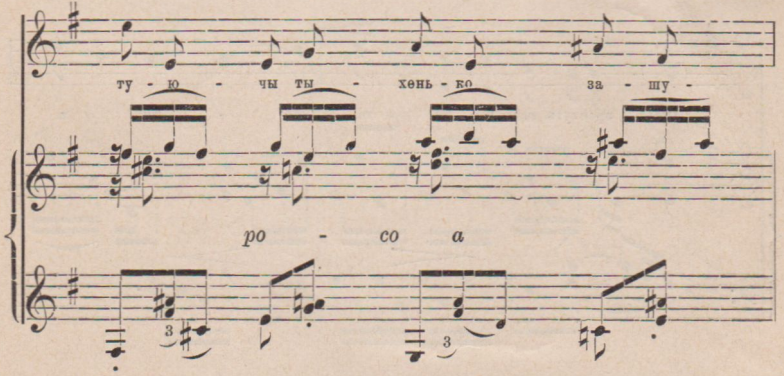
ту - ю - чы ты - хень - ко за - шу -
ро - со а

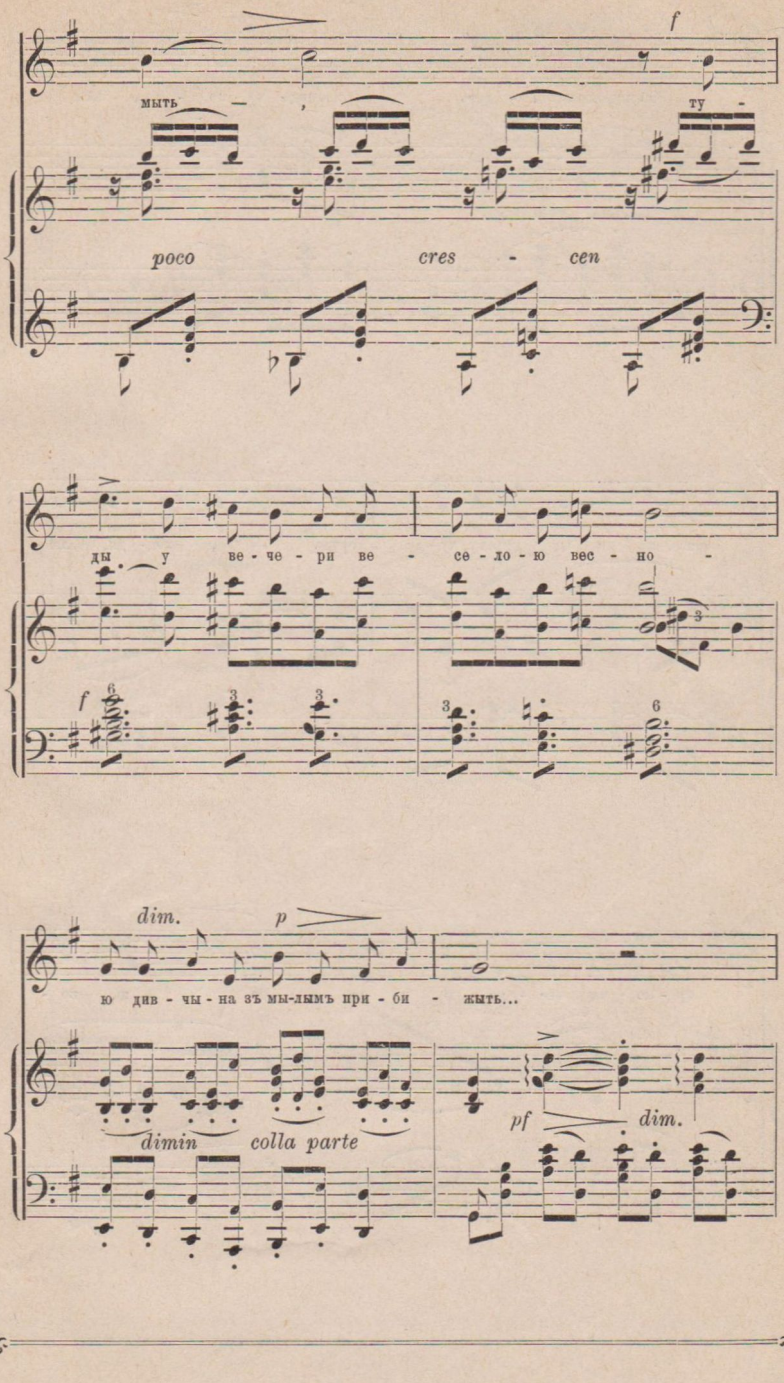
f
мыть
ту -
poco cres - cen
ды у ве - че - ри ве - се - ло - ю вес - но -
f
dim.
p
ю див - чы - на зъ мы-лымъ при - би - жыть...
dimin colla parte
pf
dim.

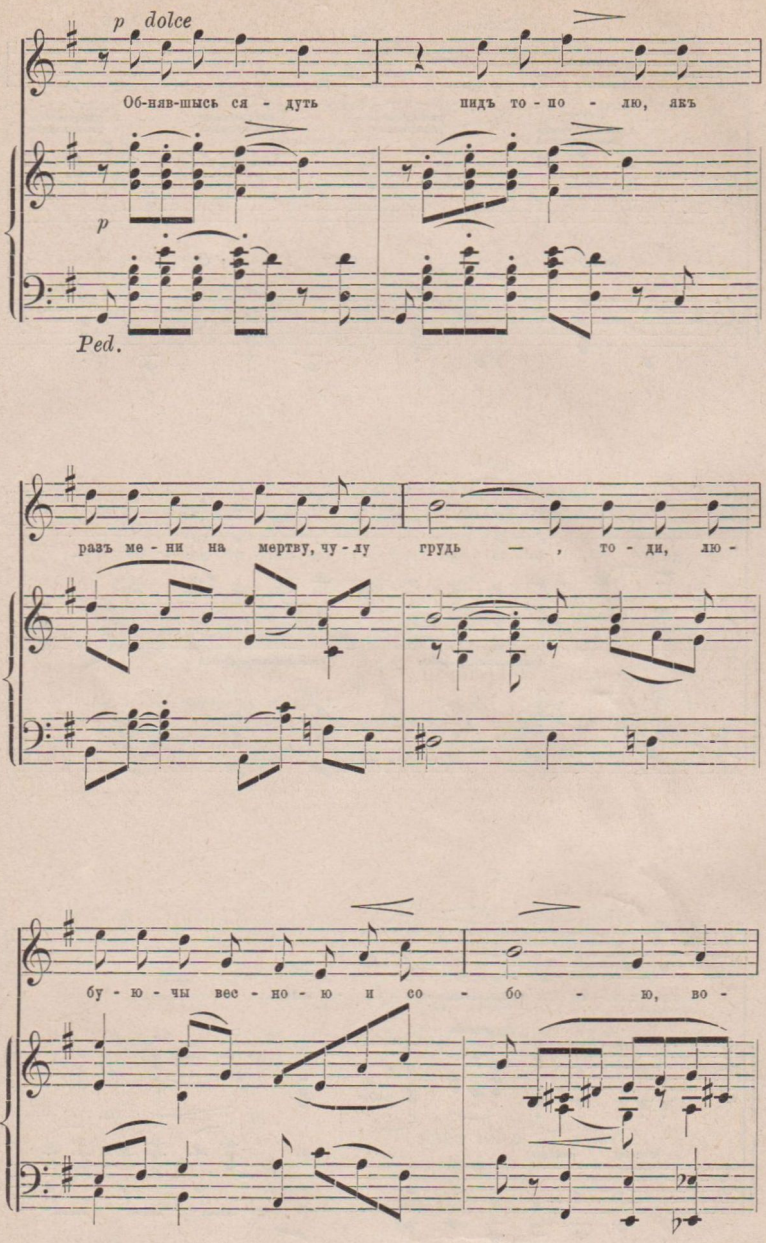
p dolce
Об-няв-шись ся - дуть пидъ то - по - лю, якъ
p
Ped.
разъ ме - ни на мертву, чу - лу грудь — , то - ди, лю -
бу - ю - чы вес - но - ю и со - бо - ю, во -

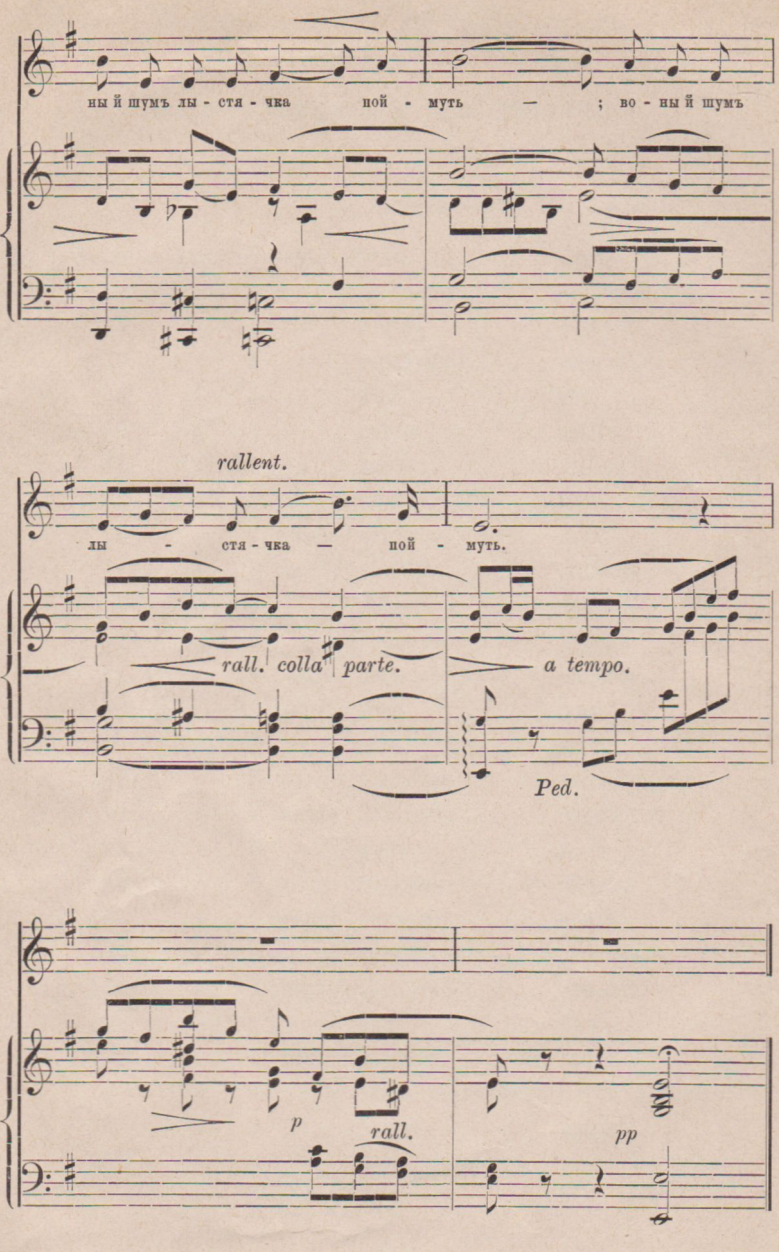
ны й шумъ лы - стя - чка пой - муть — ; во - ны й шумъ
rallent.
лы - стя - чка — пой - муть.
rall. colla parte.
a tempo.
Ped.
p
rall.
pp

Просымо выправыты таки помылкы:

				Надруковано:	*Треба:*
Въ оглавленьи	стр.	15	знызу	Сушъ	Сумъ
Стран.	50	»	11 »	мугучымъ	могучымъ
»	55	»	2 »	хочуть	хочешъ
»	59	»	3 »	опевидалы	оповидалы
»	60	»	3 »	и зъ	изъ
»	62	»	5 »	стиха	стыха
»	64	»	11 »	пытае	пышае
»	69	»	1 и 3 зверху	Сушъ	Сумъ
»	69	»	2 знызу	втыху	втиху
»	71	»	2 зверху	зознаты	зазнаты
»	73	»	4 »	мора	мара
»	81	»	14 »	морочъ	морокъ
»	85	»	8 знызу	навкало	навколо
»	90	»	12 зверху	вона	воно
»	99	»	7 »	свича	сыла
»	102	»	5 знызу	глыбокою	глыбокого
»	104	»	7 зверху	невиводне	невыводне
»	105	»	8 »	Генъ	генъ
»	132	»	8 знызу	сьогодни	сёгодни
»	135	»	2 зверху	начала	почала
»	140	»	7 знызу	скривовлени	скривавлени
»	142	»	13 зверху	помьятай	памьятай
»	162	»	12 и 13 »	йому	Ёму
»	198	»	11 знызу	пышы	пыше
»	220	»	9 »	слова: «давъ бы все» треба выкынуты.	
»	241	»	3 »	блыжъ	блыжче
»	256	»	6 »	твою квитковою	твого квиткового
»	263	»	6 зверху	Годешься	Годуеться
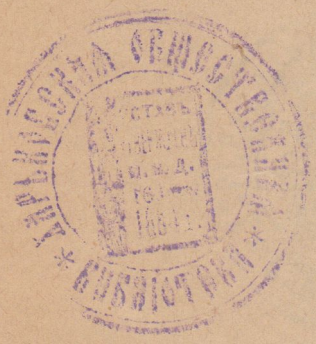
Перерѣено 1948 г.